

VÄRSKE RÕHK

ANDRIS FELDMANIS
KRISTEL BIRGIT POTSEPP
ELISABETH KAUKONEN
RAUNO ALLIKSAAR

INTERVJUU BERIT KASCHANIGA
HELE-MAI VIKSAAR MUDLUMIST
HANNA LINDA KORP LUVLEKRIITIKAST
ILLUSTRATSIOONID KRISTEL SERGO
FOTOD ALEXANDER GRONSKY

LAURA ORAS

LILLED

Mulle kingiti lilled.
Miks? Sest minust oli kasu.
Nuusutan lilli. Neil pole peaaegu
mingisugust lõhna.

Viin lilled koju. Kas sulle kingiti
lilli, küsib mees.
Ise näed, vastan, sina ju mulle
lilli ei too. Kas pole nii?

Sul on õigus, häbeneb tema.
Need on ilusad lilled. Ta tuleb
ja nuusutab, aga lilledel pole
peaaegu mingisugust lõhna.

Kuule, sina lõhnad ikkagi paremini,
ütleb ta ja naeratab.
Nüüd ma ei tea, mida vastata.
Ma ei tea, kuidas ma lõhnan.

Läheme teise tuppa. Jutt on lõppenud.
Lilled jäävad vaasi.
Nad teavad, kuidas nad lõhnavad, teavad,
et neil pole peaaegu mingisugust lõhna.

SILMAD

Morton Feldman, „Triadic Memories”

Kui vihma sajab, on lompides kellegi silmad,
need vaatavad mudast vastu.

Muda silmad.

Muda pilgutab silmi, iga piisk
lööb pildi uuesti sassi, aga ta püüab siiski
midagi kokku panna, kas või ainult
ajutiselt, sekundikski.

Aga vihma sajab lakkamatult.

Vihm on ilus, tihe ja rütmiline,
muda pingutab, et paremini näha,
ja tõepoolest näebki iga piiska,
tajub avara, täiusliku ringina,
siia ringi mahub ära peaaegu kõik,
aga mitte ainuski piisk.

SAMMAL

Auto oli rikkis, ma ei osanud parandada,
hakkasin jala minema.
Läksin otse läbi metsa. Linnud lautsid.
Kevad, puuokste küljes on punased pungad.
Läksin läbi oja, vesi on külm.
Läksin edasi, maas olid surnud lehed,
aga keegi ju elab seal, kas nad on siis surnud?
Sammal oli kirgas ja roheline, tegi maailma
kuidagi vaiksemaks, nii vaikseks,
et unine elu hakkas vaikselt ärkama,
kuigi päriselt ta ei ärka, nagu minagi.

SÕBRANNA

Saan linnas sõbrannaga kokku.

Temaga on kõike juhtunud: käis arsti juures,
sai teada, et testid ei valeta, ta tõepoolest
ei ole rase, läks koju, komistas ja kukkus ja
väänas jala nii pahasti välja, läks ikkagi baari
ja jõi ennast purju, ei tea, kuidas see juhtus,
oleks peaaegu politseisse viidud, aga pääses,
läks veel ühte baari, nägi üht mehe sõpra,
jõi veel, pärast magas sellega, ei tea miks,
tuli koju, sai teada, et testid ei valeta,
ta tõepoolest ei ole rase. Aga kes teab?

Kuulan rahulikult. Mina olen tema sõbranna,
kellega pole midagi juhtunud.

Ma ei käinud arsti juures. Ei komistanud.

Ei väärganud jalga välja. Ei joonud ennast purju.

Ei maganud mehe sõbraga. Ei saanud teada.

Äkki vaatab ta mind imelikult. Mis sina vahepeal
teinud oled? Kuidas saab selline inimene
olemas olla?

LAIN

Astun tekile. Süda pööratab,
siin on vähemalt tuul. Kõva tuul.
Jalgealune kõigub.
Reelingu äärde ilmub pitsiline vahuriba.
See riba kasvab. Pitsiline äär,
nagu tahaks keegi tõmmata valge suka
üle terve laeva.
Roheline mass nagu pudeliklaas
ronib sukale järele,
kerkib nagu vahuvein,
tuleb välja, et mina ei olegi suur,
üks tume keel ilmub kõige alt
ja limpsab üle vööri.
Olen kaelani märg. Ootan, mis edasi saab.
Aga laine ei tule enam,
ta pühkis üle laeva ja ei tule enam kunagi tagasi,
no milleks? Sest mina
ootan, mis edasi saab?

SODIPODI

Baaris on alkoholi lärm. Üks mees
tuleb küsima, kas ma oskan
joonistada? Ma ei oska
vastata. Miks te küsite?
Tahaksin näha oma nägu, vastab
tema, ma ei näe kunagi
oma nägu, peeglis ei ole ma kunagi
päriselt oma nägu.
Proovin midagi sirgeldada ühe
flaieri tagaküljele. Ta vaatab
seda tõsiselt. Nojah,
te ei oska joonistada.
Aga see ei loe.
Kas võin pildi endale võtta?
See ei ole pilt, ütlen mina,
mingi sodipodi. Mees erutub.
Palun kinkige see mulle, homme vaatan
kaine peaga, mis sodipodi
nägu ma olen.

INDIA NUMBRID

Araabia numbrid on ilusad.

Kirjutan araabia numbritega: Prantsusmaal

elab 6 000 000 araablast. Araabia kuus

on nagu seina peal roomav tigu,

aga nullid on ikkagi ilusamad.

Nemad on pärit Indiast.

Maailmas on üle 60 000 000 inimese,

kes on kodumaalt põgenenud. Veel

üks india number, ja meiegi võiks olla

nende seas; veel üks, ja peaaegu kõik

oleksid kuhugi põgenenud.

Lõunast põhja, põhjast läände,

läänest paradiisisaarele. Nina

kergelt kirtsus, sest puhkus Ibizal

pole enam päris sama. Frontexi eelarve

kasvab juba paari aasta pärast

CCCXX miljoni euron.

Vabandust, kirjutasin selle Rooma numbritega.

Ja selle kirjutan ka: möödunud aastal

uppus Vahemerre üle MMMMM inimese,

kellest ei saanud kunagi illegaalset immigranti.

Aga aitab küll. Rooma numbrid on

koledad.

Peeglike, peeglike seina peal,

mis on kõige ilusamad numbrid

ilma peal? Kohmetub peeglike, ei taha vastata.

Ähvardan ta katki lüüa.

Siis ütleb peeglike: andestage, kuninganna,

araabia numbrid on ilusad,

aga india numbrid on ilusamad veel.

ANDRIS FELDMANIS

ISA NÄGU

I

Teate seda mõtet, et inimene on loodud jumala näo järgi? Võib-olla teie olete, aga mina mitte. Mina tegin oma näo ise. Jah, kunagi mul oli jumala loodud lõust, aga ma ei tahtnud sellega elada. Ei saanud. Ma pidin endale uue tegema. Mille järgi ma selle tegin? Luuletasin kokku, mõtlesin välja, tegin selle kõigi oma saatanlike ja kõlvatute tegude järgi, nende pikaks veninud õhtute järgi, kui minu rusikatel oli kellegi veri ja silmad olid pärani lahti, kuigi kell oli juba viis hommikul. Putsi küll. Jälle ma hakkam pihta. Hakkan peas neid samu mõtteid läbi ketrama. Need sõnad on mulle võõrad, kuidagi liiga korralikud, aga nad on mulle pähe kulunud. Mul on liiga palju aega. Ma olen kõik kivikesed Cadaquési rannal üle lugenud ja ma ei ole selle väikese lahesopi kohal enam ammu ühtegi võõrast pilve näinud. Need mõtted tulid isegi nüüd, kõige ebasobivamal ajal. Võib-olla oli see lootusetusest. Ma seisin jälle siin kiviklibuse lahesopi kaldal ja ma ei osanud kuhugi minna. Ma olin kõik kohad läbi otsinud. Või, kurat, oli see hoopis vastupidi, et jumal oli loodud inimese näo järgi. Kui nii, siis pimedal tupiktänaval te teda kohata ei tahaks. Ma nägin juba enne oppi kahtlane välja. Keegi mulle ligi ei tikkunud. „Röövli nägu.” Ma ei mäleta, kes seda ütles, aga see oli tõsi. Nüüd olin ma veel ka kuidagi ebaloosulik.

Enne operatsioonide algust istusin ma hotellitoas ja vaatasin hispaaniakeelseid „Totaalse muutumise” saateid, mingi kanal näitas neid hommikust õhtuni. Tol ajal oli kõik *reality*. Koduremont. Saarereis. Baaripidamine. Iluoperatsioon. Mingi paks koleda näoga õnnetu eit tuli saatesse, doktorid käperdasid tema pekist keha ja hakkasid vinnilisele nahale mustade markeritega jooni tõmbama. Mulle tulid silme ette need joonised loomadest, kes on lihalõikudeks jagatud. Kõige rõvedam on rasvaimu. Ma olin õnnelik, et ei pidanud seda endale tegema. Ärkasin hommikul ja olin rõõmus, et keegi ei torka jämedat metallvarrast mu kõhuvoltide vahele ega hakka seal järskude liigutustega rasva lahti rapsima, et siis kõrvalt vaadata, kuidas see vastik kollakasvalge ollus mööda neid plastmassist voolikuid mingisse anumasse liigub. Ma olin nagu selle paari kuuga pärast Eestist jalga

laskmist kaotanud ligi kümme kilo. Närvidest, söögiisu ei olnud, jook ei püsinud sees. Minu soovitus: andke tunnistusi mõne allilmaautoriteedi vastu ja teie soov kõikvõimalikku paska näost sisse ahmida on tükimaks ajaks kadunud. Sellega kaasneb muidugi oht saada endale ajukäärude vahele tinast implantaat, aga kes ei riski, see jääb paksuks. Nagu öeldakse. Rasvaimuga võrreldes tundus kolba freesimine, naha pingutamine, silmade õgvendamine, põsesarnade ja lõualuude lihvimine, mis mind ees ootasid, täitsa okei. Hoidke ainult see rasvadoktor minust eemal. Iga saate lõpus koguti endise koletise sõbrad ja sugukondlased kokku, tõmmati ta kusagilt kardina tagant välja ja kõik kukkusid ohkima, kui kauniks ta on muutunud, mis ainult kinnitas seda, kui kohutav peletis ta varem oli olnud. Ma oleksin nad kõik putsi saatnud.

Kauniks pole mind keegi pidanud ei enne ega nüüd, aga mulle meeldib praegu ennast peeglist vaadata. Ma näen seal kedagi teist, mitte seda inimest, kellega ma oma elu esimesed kolmkümmend viis aastat veetsin. Mu põsesarnad on liiga teravad, lõug kitsam, silmad kuidagi rohkem külgedel ja laup umbes kolm sentimeetrit kõrgem. Eva armastas mind ka sellisena, vähemalt ütles ta mulle seda iga paari nädala tagant. Ja mul polnud põhjust kahelda. Ta jättis kogu oma elu, perekonna, sõbrad, töö päeva pealt ja sõitis minuga Hispaaniasse. Ta ei tohtinud neile helistada ega kirju saata. Mitte kunagi. Robert oli siis kolmeaastane. Kriimulise näoga marakratt. Ainult minu pärast ta võib-olla polekski seda teinud, aga ta ei tahtnud, et poiss isata üles kasvaks. Eva enda lapsepõlv oli möödunud ainult emaga. „Mina olin tüdruk, aga poiss peab isaga kasvama,” ütles ta alati ja lubas mul munni kääridega ära lõigata, kui ma ta maha jätan. Talle sobis siin. Ta oli aasta läbi pruun solaariumile sentigi kulutamata. Ta kasvatas oma juuksed pikaks ja värvis tumemustaks. Ta meikis ennast teistmoodi kui enne põgenemist. Siis kitkus ta kulmud peenikesteks kaarteks, nüüd olid need kuidagi lopsakamad. Võib-olla ta lihtsalt ei viitsinud enam. Ta nägi ikkagi faking hea välja. Varsti viiskümmend, aga on bikiinides pandavam kui enamik kahekümneseid. Tal oli siin palju sõbrannasid, enamasti hooajalised, kusagilt Venemaalt pärit naised, kes töötasid koristajana hotellides. Eestlastega me eriti ei suhelnud, sest Eesti on väike ja keegi teab alati kedagi.

See oli esimene kord, kui ma Evale valetasin. Päriselt valetasin. Jah, ma ei öelnud talle, et ma käisin enamasti Lloret de Maris lisaks sukeldumisvarustuse hulgimüüjatega kohtumisele ka kaht Ukraina päritolu litsi kepimas. Nad elasid ühes rannaäärses hotellis seitsmendal korrusel vaatega

otse merele. Aknast paistis lame rannariba, kus üksteise kõrval lebavad päevitajad moodustasid liivale pruuni higise teki. Nad vabandasid iga kord, et konditsioneer on katki ja lubasid, et see tehakse kohe korda. Seda ei juhtunud kunagi. Nad töötasid kahekesi ühes toas, mis lõhnas higiste linade ja suitsu järele. Väljast kostis rendiauto plekistest kõlaritest mingit hui-teab-mille-järele-nostalgilist vene tühmi. Ma olin neid viimased 50 minutit keppinud, kaks korda tulnud ja ma olin teinud nendega kõike, mida minu piiratud fantaasia oskas ette kujutada. Mul oli kümme minutit veel üle – see oli asja juures kõige parem. Sellel hetkel olin ma kindel, et inimkonnal pole enam võimalik kuhugi areneda. See oli universumi täius: vedeleda kahe litsi vahel räpases hotellitoas, veel süütamata suits hambus ja kuulata läbi akna kellegi sitta muusikat. Ma ei valetanud selle kohta, ma lihtsalt ei rääkinud Evale. Pärast üürikesi õnnehetki tundsin nende kleepuvate linade vastikut haisu, nägin nende tüdrukute õnnetuid silmi ja ma oleksin valmis olnud sealt toast kas või seitsmenda korruse akna kaudu lahkuma.

Aga see siin oli päris vale. Selline, mis närib hinge seest. Ma polnud Robertist viimased 48 tundi midagi kuulnud, aga ma ütlesin Evale, et ta helistas ja ütles, et on Barcas sõbra juures. Ma olin Robertit viimased kaks teist tundi vahetpidamata otsinud.

II

Robert oli täisealine. Kahe nädala eest oli ta saanud kaheksateist. Kõhna poiss, sõitis rattaga ringi. Tal oli pehme iseloom, aga näos mingi julmus, mis tema tegudes kunagi ei avaldunud. Tema ühele sääremarjale oli tätoveeritud hammasratas ja teisele pedaal. Loll idee, kui keegi oleks minu käest küsinud. Aga muidugi ei küsinud. Vasakule õlale oli peene musta tindiga joonistatud põhjapõdra pea. See oli ilus. Pool nägu oli üleni must, nagu varjus, aga teine pool detailselt välja joonistatud. Sõbrad hüüdsid teda „el reno” – põhjapõder. Ma jätsin omal ajal tätokavärgi vahele, sest siis oli valida, kas tribal või hieroglüüf, kumbki polnud minu teema. Tribal oli rõve: selle järgi võis alati kõige suurema idioodi seltskonnast kindlaks teha, ja kõigil tundus olevat mingi lugu mõnest sõbrast, kellele oli seljale soditud hieroglüüf, mis tähendas kurat teab mida. Igatahes mitte seda, mida sõber oli arvanud. Mõtled, et „surematu sõdalane”, aga tegelikult on „magushapu kana”. Ma ei tea, kas see kunagi kellegagi reaalselt juhtus, aga seda nalja rääkisid kõik. Ju siis kuskil oli üks idioot, kellele tõesti oli õlale tätoveeritud

väljavõte mõne hiinaka menüüst. Robert käis tihti Barcas, ta oligi nädalavahetused enamasti seal. Mõne sõbra juures. Tuli pühapäeva õhtul tagasi ja kõik riided haisesid kanepi järele. Ma ei viitsinud mõliseda temaga, ma olin ise temavanusena kõik lollused ära teinud. Õnneks ei jäänud mulle muud jamad peale suitsetamise eriti külge. Punane Marlboro, kaks pakki päevas, iga kuradi päev. Ma olin Hispaanias tõmmanud üle kümne tuhande paki. Liiga palju juues läksin ma lolliks, nagu iga normaalne inimene, ja võisin endale vördja kombel kokaiini ninast sisse ajada, aga kui tagasi pinnale tulin, siis oli mul sellest pasast pohhui. Ma lootsin, et talle ka ei jää külge. Geenid või nii.

Robert andis alati teada, kus ta oli. Ta kartis mind. Ta oli mind ainult ühe korra kellegagi kaklemas näinud. Mingi Ameerika turist hakkas Evale külge lööma rannaäärses kohvikus, mille lauad olid otse meie sukeldustarvete poe vastas. Ta oli sportlane, võib-olla ameerika jalgpallur. Evast vähemalt kümme aastat noorem. Ütles, et ta pole kunagi ühtegi milfi keppinud, aga tahaks. Ta oli minust suurem, tugevad käed ja jalad, aga kui ma meie poekesest välja tulin, üle kõnnitee tema juurde kõndisin ja ta mulle otsa vaatas, läksid tema silmad pehmeks ja ta hakkas närviliselt kisama. Hüppas ringi nagu mingi ahv puuris, seletas midagi möödakäijatele, vehkis minu poole käega, lõi jalaga prügikasti. Ta teadis, et asi läheb hapuks. Mul oli inimestele lihtsalt selline mõju. Ma jalutasin baari ja seal istuvad inimesed – võib-olla mõni paarike või keegi, kes oli ärikohtumisel – vajusid natuke kühmu ja tasandasid häält. Ameeriklane lõpetas õhtu käeluumurruga reanimatsioonis. Mis temaga juhtus? Komistas millegi otsa. Tegelikult jäi tema käsi minu kanna ja kõnnitee äärekivi vahele. Politseiga ta tegemist ei tahtnud teha. Robert ei kartnud mind nagu see ameeriklane, aga ta teadis, milleks ma võimeline olen. Mina oma isa ei kartnud, ta oli kiitsakas vuntsidega mees, autojuht KEKis, loll nagu lauajalg. Tema ainus rõõm oli joomine ja ta ei osanud sellest ka tõeliselt lõbu tunda. Kas poeg peab oma isa kartma? Hirm on igal juhul parem kui põlgus. Käi putsi, vanamees. Olid minu viimased sõnad isale. Tema matustel. Ma sülitasin kolm korda tema hauale.

Ma olin siis sama vana kui Robert praegu. Olin selleks ajaks juba mitu aastat asjas sees. Sain koolis kohe aru, et mul pea eriti ei võta. Ma ei olnud idioot, aga sealt kaante vahelt ma mingit tarkust kätte ei saanud. Kui pingutanud oleks, siis äkki keskpäraseks oleks saanud. Aga hui seda vaja on? Ma ei viitsinud oodata ja ma ei viitsinud orjata. Kopli tänavad olid otsetee minu paremasse tulevikku.

Kümme aastat hiljem teadsin kõiki pealinna urkaid, kust miski liigub, kelle kaudu ja palju selle pealt riisutakse. Ma olin Anari parem käsi. Ta oli minust ainult paar aastat vanem, aga ta oli sellist tüüpi tarkpea, et oleks kooli võinud kiituskirjaga lõpetada. Ta olekski lõpetanud, aga läks peol ühe tüübiga tülli ja peksis ta vigaseks. Teatud inimestele, keda ta teadis oma venna kaudu, avaldas see muljet, ta sattus süsteemi ning tegi seal kiiret karjääri. Siis peksin mina tema eest. Anari õpetas mulle kõik, mida ma teadma pidin. Ta oli ainus ninameestest, kes millestki aru sai, kelle veri tegi teel südamest munni ka vahepeatuse ajus. See foto, kus me seisame kahekesi, see on võib-olla aastal 96, kohvik Moskva ees, meil on seljas tumedad polod ja poolpikad nahktigid, jalas mokassiinid ja Marlboro Classic teksased, kaelas kuldketid. Minul paksem, Anaril peenem. Tema oma oli kallim. Me hoiame teineteisel kaelast kinni ja naeratame kaamerasse, mõlemal rusikad püsti. Viisime eelmine päev Soome kastitäre tablette, meil oli autopagass raha täis. Olime noored ja kõhnad, lühikesteks lõigatud juustega. Mina olin veel enda vana näoga, kiitsakam ja nurgelisem, silmad tõsised. Anari näos oli mingi pehmus, aga see oli ainult näiline. See foto oli ainuke mälestusest, mille ma toonasest elust kaasa võtsin. Ma käisin kunagi Anaril külas ja nägin sama fotot magnetiga külmkapi küljes koos muu pahnaga. Tema jaoks tähendas see ka midagi. Minu pärast läks Anari kümneks aastaks istuma.

III

Ma rääkisin kõik ära. Jutustasin nagu koolipoiss ümberjutustust klassi ees. Mind lubati kaitsta, minu perekonda, anda uus nimi. Ma teadsin, et sellest ei ole sittagi kasu. Et ma pean esimesel võimalusel Eesti Vabariigist evakueeruma, pean oma lõusta maha jätma ja alustama mitte puhtalt lehelt, vaid täiesti uue raamatuga.

Mind süüdistati kuritegelikus organisatsioonis osalemises. Kuritegelik organisatsioon ... mõnikord oli mul tunne, et mendid ja pätid käivad koos „Arminägu” vaatamas ja siis hakkavad sellest mingit koduporno versiooni lavastama. See polnud kuritegelik organisatsioon, vaid kuritegelik kaos, mis pöörles teatud tsentrite ümber, mille peamine funktsioon oli kõigi nende idiootide haldamine. See oligi minu karjääri saladus (soovitan kõigile algajatele kriminaalidele) – mitte olla täis idioot. Ole veerandidioot ja sinu toal pole enam lage. Ma olin vait ja kuulasin. Tegin, mida kästi,

aga mitte rohkem. Õhtul läksin koju ja mõtlesin nii vähe kui võimalik. Me üürisime Evaga kesklinnas korterit, ma ei julenud midagi osta. 90% meist olid täis idioodid, kes plaanisid mõnd tehingut mitu kuud, nägid roppu moodi vaeva, et ment haisu ninna ei saaks, tegid asja ära, said raha kätte, jõid nina täis ja peksid kellegi vaeseomaks või vägistasid mõne peda tudengineiu ära ja kukkusid kinni. Siis tuli neid vangis elus hoida või ära tappa, et nad liiga palju jutustama ei hakkaks. Anari ütles mulle karjääri alguses kuldsed sõnad: „Äri on lihtne, inimesed keerulised.” See on puhas kuld, aga ma teeksin väikese täienduse: „Äri on lihtne, inimesed on türas-tunud vördjad, kes keeravad kõik putsi.” Mina ise olin suurepärane näide sellest.

Barcas ma olin juba käinud. Ma otsisin üles kõik Roberti sõbrad, aga keegi ei olnud teda näinud. Juba mitu päeva. Ta oli eelmisel nädalavahe-tusel seal olnud ja siis bussi peale läinud. Seda ma teadsin isegi. Ta jalutas esmaspäeva varahommikul meie poodi ja me rääkisime. Ta ütles, et näda-lavahetus oli olnud tavaline. Meil sai jutt ruttu otsa ja ta läks koju magama. „Ma pean minema menti,” see mõte vasardas mul kogu aeg peas. Nad saa-vad võtta tema kõneeristused, luurata tema GPSi, vaadata mingisuguseid uduseid turvakaamerate videoid. Nad kindlasti leiaksid midagi. Aga need on mendid ja mina menti ei lähe. Sellest tuleks mingi suurem jama, mida keegi enam tagasi kerida ei saa. Mõni ajaleht saaks haisu ninna, avaldaks fotosid, tahaks vanematega rääkida. Keegi tunneks Eva fotolt ära ... Ei, mitte mingil juhul. Aga ma pidin midagi tegema. Nende tühjade mõtete ketramine ei aidanud. Ma pidin minema koju, rääkima Evaga. Ja tegema nii, nagu tema ütleb.

Kõige iroonilisem on see, et mul oli tegelikult võimalus kõigest pääseda. Minu käes olid salapiirituse müügist saadud Soome margad. Paarsada kilo. Kui ma oleksin need õigel ajal ära viinud, siis ma oleksin, käed taskus, kogu jama juurest minema kõndinud. Aga ma võtsin riidekapi ülemiselt riiulilt iga päev kingakarbi, tegin selle lahti ja sõrmitsesin neid rahatähti. Ma teadsin, et mendid on meil kannul, nad olid kogu aeg meil kannul. Aga Anari oli viimasel ajal närvis. See üks õhtu me istusime varahommi-kul Bally's kasiinos ja üks vene mees, umbes 40aastane õnnetusehunnik, tõenäoliselt mingi keemiaõpetaja kusagil Lasnamäe koolis, kes oli pärast koolipäeva lõppu viimased kaksteist tundi veetnud ühekäelise bandiidi seltsis – toona olid kasiinod täis õpetajaid ja Draamateatri näitlejaid –, jäi meie laua juurde vaatama, kuidas me mängime. Meil olid suured panused, ta jõllitas ahnelt meie žetoone, sest ta oli just oma 5000kroonise kuupalga

peaaegu maha mänginud ja tal oli kuu lõpuni söögi ostmiseks viis sotti. Kommunaale ta polnud kolm kuud maksnud. Anari kaotas. Ta hakkas korraga karjuma: „Kõnni edasi, tibra.” Mehike naelutus paigale. Anari muudkui kordas: „Kõnni edasi, tibra.” Ta tõusis juba lauast püsti, kui ma viipasin kohale turvamehed, kes kaarte vahtiva õpetaja tänavale viskasid. Anari istus kaardilauda tagasi, kõik olid vait ja kuulasid tema rahunut hingamist. Üks mingisugune jurist, kes meie lauas mängis, ütles laialt naerdes: „Ma arvasin kogu aeg, et Anari on naisenimi.” Ta tegi seda heast tahtest, mõtles, et rebib kildu ja leevendab natuke pinget. Mõned turtstatasidki, aga see naer jäi kurku kinni. Anari lõi oma džinn-tooniku klaasi kerge käeliigutusega vastu lauda puruks ja surus roosi juristile kaela. Veri purskas tema soontest rohelisele sametile ja Anari valgele triiksärgile. „Äri on lihtne, inimesed keerulised”. See oli esimene kord, kui Anari ennast ei kontrollinud. Ma olin ennegi seda pilku näinud, kui keegi liiga palju suud hakkas pruukima, aga sellest pilgust ei saanud kunagi tegu, ainult sõnad. Tõsi, nende sõnade tagajärjel oli keegi enamasti varsti haiglas või teadmata kadunud. Tol hetkel, kui sõnad jäid vahele, sain ma aru, et asjad on sitasti. Oleksin võinud tegutseda, viia raha ära kassasse. Või võtta see ja matta kuhugi metsa alla maha, oodata, kuni torm vaibub, ja siis üles kaevata. Ma oleks selle rahaga meile korteri saanud, maja Kakumäele. Aga ma kõhklesin. Muidu olin nutikas, kiire taibuga. Kui ma baari sisse astusin, siis teadsin kohe, kellele tuleb esimesena sisse sõita, kui jamaks läheb. Ja ma ei eksinud kunagi. Aga oli otsuseid, mida ma ei suutnud vastu võtta. Nagu praegu. Ja nagu siis. Tahtsin seda raha lihtsalt katsuda, et ta oleks mul käepärast. Ja siis said nad mu kätte. Mendid ja saatust. Mu isa kondine käsi haaras mul kõrist. Sa oled sama loll kui mina, sosistas ta mulle jäise hingeõhuga kõrva.

Ma ei loe eriti raamatuid, viimati paar-kolm aastat tagasi. Ei mäleta isegi mida. Aga ma olen lugenud „Kuritööd ja karistust”, see on erialane kirjandus. Mul on oma teooria, millega see Raskolnikov puusse pani. Tal oleks olnud vaja ühte konkreetset eesmärki. Miks ta seda tegi? Lihtsalt huvi pärast vanamutt maha lüüa, siis jampsida kokku mingit jura, mis ajab endal ka juhtme kokku, kuni kõiges kahtlema hakkad ja peast lolliks lähed ... Täielik idioot. Inimesel on alati vaja mingit selget põhjust, mille nimel seda kõike teha. Jumalat ma ei usu, aga millessegi tuleb uskuda. Mõni usub, et ta peab kõige rohkem pappi kokku ajama, mõni tahab lihtsalt kõigile lõuksi sõita. Need on mõlemad sobivad eesmärgid. Aga ilma eesmärgita läheb hapuks. Minu eesmärk: mitte olla mõttetu sitakott, kes

elu aeg kedagi orjab ja sureb tühjade pihkudega, ainult konihais hammaste vahel. Kui mul oli veel põhjuseid vaja, siis ma mõtlesin Eva ja Roberti peale.

Ma kõndisin mäest üles ja jäin seisma ühe lubjatud kahekorruselise maja ette. Me elasime siin. Teise korruse rõdul kuivasid ujumisriided ja paar rätikut, katusega väliköögis seisis tumedaks põlenud grill. Rohi minu ja maja vahel oli helepruuniks kõrbenud. Ma ei julenud sellest väravast sisse astuda. Siis saavad nendest sõnadest minu peas teod, mis hakkavad tagasi vaatamata liikuma paratamatuse poole ja miski – vähemalt mitte midagi head – pole enam võimalik.

Lükkasin värava lahti ja kõndisin maja poole. Mul olid käed taskus ja kui Eva oleks mind aknast näinud, siis ta oleks imestanud, miks ma poes pole, aga samas oli minu kõnnakus midagi nii muretut, et ta poleks osanud kahtlustada, mis uudiseid ma kannan. Meie postkastis oli mingi kaart, ma kasutasin võimalust, et tuppa astumist mõne hetke võrra edasi lükata ja hakkasin kaarti sõrmeotstega välja urgitsema. Postkasti võtmed olid majas, mu nukid surusid vastu plekist pilu teravaid ääri, et peenikest paberilehte kätte saada. Tõmbasin kaardi välja. See polnud kaart, vaid foto. Fotol oli kaks meest, nad hoidsid teineteisel kaelast kinni ja naeratasid kaamerasse, mõlemal rusikad püsti. Anari oli kõvasti vanemaks jäänud, kuidagi murelikumaks. Mina olin ikka enda vana näoga, sama noor ja kiitsakas. Mul olid imelikud riided seljas, üleskeeratud säärtega teksapük-sid ja khakivärvi maika. See polnud muidugi mina. See oli Robert. Ta oli täpselt minu näoga. Minu tõelise näoga.

IV

Foto tagaküljel oli aadress. Anari oli selle oma käega kirjutanud, tundsin tema tähed ära. Natuke nurgelised, liiga pikaks venitatud. Ma nõjatasin selja vastu maja seina, pühkisin otsaesiselt higi ja toetasin käed põlvedele. Foto minu põidla ja nimetissõrme vahel lipendas tuules. Mul oli tunne, nagu liiguksin infarkti poole, aga ei jõua kunagi kohale. See tegi haiget. Lükkasin ennast seinast eemale ja kõndisin kiirustades aiast välja. Eva ei tohtinud mind näha, ma ei suudaks talle sellises seisus valetada. Ja tõde ei saanud ma talle ütelda.

Kõndisin tagasi mere äärde ja üritasin poe ees valesse Seat Leoni istuda. Päikese käes oli mustal ja tumesinisel raske vahet teha. Ma võtsin välja mobiiltelefoni ja toksisin Google Mapsi aadressi foto tagaküljel. See oli

suvaline Barca kõrvaltänav El Ravali linnaosas. Maja esimesel korrusel oli baar, mille kohal rippus valgete tähtedega mustal taustal roostetanud silt „La Cueva”. Ta ootas mind seal. Ma kummardusin ette ja tõmbasin juhiistme alt välja sinna takjapaelaga kinnitatud Glock 26. Kontrollisin, kas relv on laetud, ja panin selle oma beežide lühikeste kargopükste värvli vahele. Vaatasin ennast tahavaatepeeglist. Olin näost ära põlenud ja lapi-line, helesinise triiksärgi kaenlaaluste all suured higisõõrid, kaelal tuksles pingul veresoon. Tundsin ennast nagu ahv, kellele on inimese riided selga pandud.

Kõigepealt tuli need kaks tundi kuidagi üle elada, mis Barcelonasse sõitmiseks kulus. Ma teadsin ette, et see saab olema piin. Kõik mõtted ja võimalused, mis peast läbi jooksevad. Ja see üks küsimus. Kas Robert on elus? Seal pildil oli ta elus. See oli kõik, mida ma teadsin. Kas nad tõesti leidsid meid üles seetõttu, et Robert on nii oma vanamehe nägu. Kui ta sündis, siis mu vanatädi ütles, et ta on täpselt oma isa suust kukkunud. Ma tundsin selle üle mingit uhkust, kuigi vanamoor oli poolpime ja täis seniilne, aga siis ma unustasin selle ära, sest kõik muudkui seletasid, kelle nägu laps on või ei ole. Ja kui ta oli kolmene, siis me läksime ära ja ma ei võtnud ühtegi oma lapsepõlvefotot kaasa. Jätsin oma näo igaveseks maha, hävitasin ta. Vähemalt nii ma arvasin, aga ta oli tagasi kasvanud. Kuidas Eva midagi tähele ei pannud? Võib-olla pani, aga ei tahtnud mulle ütelda. Võib-olla talle meeldis, et oli miski, mis meenutas tema endist elu ja endist mind. Mulle näis, et poiss vahetas kasvades nägusid iga natukese aja järel. Ja mis vahet seal on. Mida ma oleksin teinud? Ma ei oleks saanud ju tema nägu ümber lõigata? Kujutasin ette, kuidas mõni Costa del Solil peesitav vördjas tuli oma naisega Barcasse nädalavahetusel šoppama ja nägi juhuslikult Robertit. Alguses silmanurgast, aga siis ei saanud rahu, pidi ikka kontrollima. Kuidas ta hakkas tal järel käima, jättes oma segaduses naise pesuväel kuhugi riietevahetuskabiini, sest ta arvas, et see olen mina. Aga see ju ei saanud olla mina. Ja siis ta läks võib-olla tema juurde ja küsis poisi käest midagi. Poiss ütles talle oma nime, võib-olla veel midagi ja siis oligi juba kõik. Piisas ühest lahtisest niidiotsast, et kogu valede kangas lahti harutada.

Ma teadsin, et Anari on väljas. Lehest lugesin. Ta sai 12 aastat, aga mõni kuu enne kümnendat aastat lasti ta välja. Sellest oli kahelõiguline uudis-nupp. Minu pärast sai Anari süüdistuse kuritegeliku ühenduse loomise, juhtimise ja liikmete värbamise ning narkootilise aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise eest. Lisaks raskete kehavigastuste tekitamine.

Ma ei tea, kui palju neil oli materjali ilma minuta, aga pärast seda, kui nad olid mu ülekuulamise lõpetanud, oli seda piisavalt. Ma ei rääkinud liiga palju, ei valetanud kellegi kohta, ei kasutanud seda võimalust, et kellegagi mingi vana tüli lahendada või arve ära klaarida, ma vastasin nii palju, kui küsiti, ja tegin seda ausalt. Ma ei viitsinud kavaldada. Kui olin kits, siis olin kits. Ma ei hakanud enda elu keeruliseks tegema. Tahtsin jaoskonnast minema saada, Eestist minema saada. Kogu plaan moodustus mu pähe nagu iseenesest. Ma teadsin, et palun Eva koos lapsega endaga kaasa (ma tegelikult ei tea seniajani, kas Eva tuli minuga kaasa armastusest või hirmust, sest põhjust karta oleks tal peale minu lahkumist olnud kõvasti), et ma lasen oma näo ümber teha, et otsin kusagil Hispaanias mingi väikese linna ja avan seal oma säästude eest sukeldumisvarustuse poe. Ma olin tol ajal elus ainult paar korda sukeldunud, aga tundus kuidagi loogiline mere ääres sellist poekest omada. Mingit baari ma ei oleks viitsinud pidada, olen tahmas lõustadega idioote oma elus piisavalt vahtinud. Põhjus, miks me Cadaquési jäime, oligi osaliselt selles, et leidsime siit ühe vana poe, mille riiulitel olid mõned akvalangid ja paar kalipsot ja mille unise näoga habetunud omanik tahtiski pensionile minna, tal oli poes passimisest kõrini. Kui ma küsisin, mida ta siis teha kavatseb, kehtas ta õlgu. Tal polnud naist ega lapsi, igavene poissmees. Kas sa reisisid kuhugi? Tema raputas pead. Ma ei viitsinud rohkem pärida. Nädala pärast oli ta surnud. Vanadusse. Tema poekese me päästisime. Eva maalis vineerile uue helesinise sildi tumesiniste tähtedega: „El profundo del mar.” Linn ise oli kuidagi eraldi, kuigi siin käisid turistid, sest Cadaqués oli elanud Salvador Dalí. Õnneks ma ei põgenenud kultuurihuviliste eest. Siin ei olnud liivast randa, kohalejõudmine tähendas tiirutamist kitsastel mägiteedel. Mulle tundus, et saan meid kõiki siin varjata.

Parkisin auto ühe oma hulgimüüja kontori ette, olin liiga närvis – süda peksis, kukal külma higiga kaetud –, et mujal parkimiskohta otsida, ja kõndisin El Raval, ma tahtsin linna rütmi sisse elada. Tajuda, kuidas inimesed liiguvad, hingata sisse selle räpase linna kuse järgi lehkavat õhku. Mulle ei meeldinud Barcas käia. Ma ei osanud maju või pilte vahtida – seda kõik siin tegid ju –, ma ei viitsinud ära arvata, millises restoranis peaksin sööma või millises baaris jooma, mind ajasid kõik need välikohvikutes toitu mäluvad turistid oksele. Kui olin umbes kümme minutit kõndinud, hakkasin kahtlema, kas oli hea mõte jätta oma auto kuhugi, kus see võidakse ära tunda. Kellelgi tuleb kindlasti meelde, et just sel päeval ja sel kellaajal oli minu auto sinna pargitud. Ja turvakaamerate lindistustelt on kõik

näha. Kas seal olid turvakaamerad? Muidugi olid. Igal pool olid. Ma ei tahtnud tagasi minna. Pohhui, see on kõige väiksem asi. Teadsin, et kõige väiksem asi võib osutuda kõige suuremaks veaks, aga ma ei saanud tagasi minna. Kui Robert oli elus, ei saanud ma sekunditki oodata, kui ta oli surnud, siis polnud eriti oluline, kuhu auto parkisin. Mul ei olnud enam kuhugi joosta ega midagi varjata. Ma katsusin püstolit oma triiksärgi all.

V

Seisin sildi ees, millel oli kiri „La Cueva”, ja üritasin läbi kitsa klaasfassaadi baari sisse näha. See oli üks neist tavalistest baaridest, mis oli kõigest neli meetrit lai, aga mille tagumine ots kadus kuhugi maja sügavusse. Kell oli peaaegu kolm. Pärastlõunases päikeseleitsakus peegeldus klaasidelt ainult minu enda nägu. Mu silmad olid sügavale koobastesse vajunud. Mu nägu nägi välja, nagu talle oleks tehtud ebaõnnestunud iluoperatsioon, nagu midagi oleks kapitaalselt valesti läinud ja kogu mu lõust kukuks kohe sisse.

Baaris oli konditsioneer. Kohe kui uks minu seljataga sulgus, tabasid mind külmavärinahood. Baari sisustus nägi välja, nagu see koosneks ainult erinevate firmade reklaamtoodetest. Corona topsialused ja ettekandja särk, Estrella klaasid ja laualinad, San Migueli külmkapp ja baarmeni põll. Seinal rippus ära raamitud koltunud Xavi jalgpallisärk, see oli kulunud, ilma et keegi seda kunagi kandnud oleks. Kogu selle ajutise rämpsü kont-rastiks olid ruumi paremas seinas üksteise järel asetsevad vanad puidust sisseehitatud istumisloozid. Anari istus neist kõige tagumises. Tema kõr-val oli Robert. Ma võtsin parema käe, mis oli kogu aeg kombanud Glocki pidet, selja tagant välja ja hingasin. Mu kopsud imesid ahnelt õhku, nagu vastündinul, kelle nabanöör on just läbi lõigatud. Ta oli elus. Ma liikusin aeglaselt nende laua poole, noogutasin baarmenile, tellisin möödaminnes ühe õlle ja viskasin letile viis eurot. Anari asetask oma raske käe ümber Roberti õlgadele ja andis mulle peaga märku, et ma istuksin.

„Kas sinuga on kõik korras,” küsisin ma Robertilt. Poiss noogutas, aga tema pilgus oli hirm.

„Ühest asjast ei saa ma aru,” alustas Anari juttu, nagu meie viimane vest-lus oleks paari päeva eest pooleli jäänud. „Miks, nahhui, sa Hispaaniasse kolisid? Sa lõikasid oma piidri lõusta lõhki, aga Marbellast oled sa ikka ainult tuhande türestunud kilomeetri kaugusel.”

Kinniistunud aastad olid Anari teistmoodi rääkima pannud. Ta kõlas nagu tavaline platnoi.

„Ma ei osanud kusagile mujale minna.”

See oli tõsi. Ma olin Hispaanias mitu korda käinud. Ma kujutasin meie elu siin ette, mujale kolimiseks ei jätkunud mul fantaasiat.

„Oleksid kolinud Alaskale, oleksid võinud oma näo alles jätta. Aga siin. Inimesed liiguvad. Väike Freddi puhkas Costa del Solil. Sai mingi tudengineiuga tuttavaks, tuli talle Barcasse järele. Naine ei lubanud koju tagasi tulla, tegi pangaarved tühjaks. Freddi jäi Barcasse, hakkas kuradi hipiks.”

Anari võttis lonksu vett ja kallas endale pudelist juurde.

„Väike Freddi helistas mulle kuu aega tagasi, et tal on mulle uudis, mis võtaks vanaemal ka vitu märjaks. Ta ütles, et nägi sind ja sa pole päevagi vanemaks jäänud. Võib-olla isegi mitu päeva nooremaks.”

Anari naeris. Ma vaatasin silmanurgast Roberti poole ja otsustasin, et vestluse lõpuni on parem tema kohalolu ignoreerida.

„Sa võib-olla ei teagi, aga noorena nägi su vanamees välja täpselt sama-sugune nagu sina. Kas ta on üldse su õiget nägu näinud?”

„On.”

„Mis te Robertole ütlesite, miks issi nüüd teistsugune välja näeb.”

„Ütlesime, et mul oli õnnetus.”

Anari hirnus ja tagus veeklaasiga vastu lauda, nii et pritsmed lendasid lauale ja tema kääle, millele oli tätoveeritud veretilkadega nuga.

„Mida sa tahad?”

Anari tõsines.

„Pärast Väikese Freddi kõnet mõtlesin ma igasuguseid mõtteid. Hammasrattakesed hakkasid peas pöörlema. Ma uurisin välja, kas see olid tõesti sina. Ja sain teada, et see on su poeg. Sealt edasi ei olnud raske sinuni jõuda. Ja su naiseni.”

Mu pea vajus verest tühjaks, oleksin tahtnud üle laua Anari kõrist kinni haarata ja ta surnuks kägistada, tema silmamunad välja pigistada. Ta oli minust muidugi tugevam. Oli olnud noorena ja praegu oli ta kindlasti paremas vormis. Ta oli selline sitke keskealine, mitte ära vajunud nagu mina.

„Mida sa arvad, mida ma sinust tahan? Mida tahta inimesest, kes on sinu elust röövinud kümme aastat?”

„Mul ei olnud teist võimalust.”

„Käi putsi. Ära häbista ennast oma poja ees. Su vanamees ei ole nii loll.”

Ma ei osanud midagi ütelda, olin alati veennud ennast, et mul ei olnud teist võimalust. Aga muidugi oli, kõigil on.

„Mis vahet seal enam on?”

„Mis vahet seal on, et ma kümme aastat seal kannikahaisu sees kinni istusin? Ära ole munn, mees.”

Anari pigistas Roberti õlga.

„Hea küll. Ma olen aus. Mul sai teist kõigist kõrini. Ma ei viitsinud kõigi nende idiootidega päevast päeva koos olla. Võib-olla ma tahtsingi vahele jääda, tahtsin, et mendid minust tunnistuse välja pressiksid. Ma tahtsin võtta, mis mul oli, ennast lahti lõigata, põletada kõik sillad ja ära minna.”

Anari võttis käe Roberti õlalt ära ja hakkas oma vasaku käe laba pöidla ja nimetissõrme vahelt mudima, nagu üritaks ennast rahustada. Ma lootsin, et see õnnestub.

„Mina olin ohver, mille sa pidid oma vabadusele tooma?”

„Jah, vist küll.”

„Ma istusin kinni sinu vabaduse nimel?”

Ma ei julenud sellele vastata. Ta lõpetas oma käe masseerimise ja vaatas mulle otsa.

„Oled sa siis vaba olnud? Oma uue näoga.”

Sellele küsimusele ma ei osanud vastata. Olin elanud päev korraga, üritanud kõike kogu aeg unustada. Lõpuks olingi unustanud. Tegelenud enda argipäevaga, meie väikese sukeldumistarvete poega, oma ukraina litsidega, Evaga, pisikese Robertiga, kes kasvas liiga kiiresti, tumesinise Seatiga, mille käigukastiga oli kogu aeg mingi jama, valgeks lubjatud majaga. Minu mõtted loksusid paigal, nagu lahesoppi ankurdatud jahid, kes ei pidanud mõtlema tormist. Kas ma olin olnud vaba? Võib-olla olingi.

„Jah, olen.”

Anari hingas sügavalt sisse ja välja. Ta jõi oma veeklaasi tühjaks, tema parema käe sõrmed värisesid veidi ja ta surus käe rusikasse. Ta jõllitas mulle otsa, ma teadsin, et need silmad otsustavad minu saatuse, ma polnud kunagi niimoodi kartnud, aga ma ei saanud oma pilku lahti rebida.

„Siis see oli seda väärt.”

Ma ei saanud aru, mida ta sellega mõtles. Anari liigutused muutusid korraga aeglaseks ja pehmeks, ta andis Robertile märku, et too püsti tõuseks, ja valmistus lahkuma.

„Mis sa arvasid, et ma teen temaga? Retsin ta ära. Saadan ta väikese sõrme sulle ja siis varba ja lõpuks saad kasti, mille sees on pea.”

Ma ei hakanud ütlema, et just seda ma arvasingi.

„Sa ju tead, et ma ei ole halb inimene.”

Anari kõndis minema. Robert seisis ikka laua kõrval ja vaatas, kuidas üks Anari järel kinni vajus. Kas see oligi kõik? Ja kui oli, siis mis fakk see oli? Milleks see teatraalsus? Kas ta tahtis mind süüdi tundma panna? Anda mulle mingi filosoofilise õppetunni vabaduse hinna kohta? Mida ma oleksin pidanud sellest õppima? Ma oleks tahtnud talle järele joosta ja öelda, et ma ei saanud õppetunnist aru, aga ma ei hakanud sellega riskima. Tellisin Robertile ölle ja ta istus minu vastu. Meil oli palju rääkida.

Robert jutustas kõigepealt, kuidas paar päeva tagasi oli mingi väikest kasvu tüüp tema juurde tulnud ja eesti keeles rääkima hakanud. See oli Väike Freddi, umbes meeter kuuskümmend pikk, kiilakas ja turske väike mehike; ma ei olnud teda viisteist aastat näinud. Freddi võis igauhega ühise keele leida, tema salarelv oli see, et ta ei häbenenud lolliks jääda. Talle meeldis, kui inimesed teda natuke lihtsameelseks pidasid. Nad olid veetnud öö baarides juues, lõpuks oli Freddi teda oma tüdruksõbrale tutvustanud ja nad olid ta ööseks enda juurde kutsunud. Hommikul ärgates olid ta käed ja jalad väikese välivoodi külge kinni seotud, tal õnnestus isegi ennast koos sellega püsti ajada, aga mitte põgeneda. Freddi seletas talle, et kõik on okei, aga neil on vaja rääkida tema isaga. Nad jootsid ja söötsid Robertit järgneva 24 tunni jooksul, tõid talle poti, kuhu ta sai kusta. Freddi tüdruksõber, kes oli mehest umbes 20 aastat noorem, oli väga sõbralik. Ta õppis Barcas ärijuhtimist ja oli pärit Stockholmist. Tal oli pruuniks põlenud nahk ja blondid pleekinud juuksed. Millegipärast ei pidanud ta imelikuks, et tema korteris oli välivoodi külge kinni seotud noormees. Freddi oli talle selle kuidagi ära põhjendanud. Ma ju ütlesin, et ta on hea suhtleja.

Ma rääkisin Robertile oma elust, kuidas ma olin Anari reetnud ja Hispaaniasse põgenenud. Robert kuulas huviga. Ma palusin tema käest vabandust selle pärast, mida ta oli nende viimase 48 tunni jooksul läbi elanud.

„Ära emale sellest räägi.”

„OK. Kas nad jätavad meid rahule?”

„Ma loodan.”

„Kas sa kartsid kogu aeg, et nad leiavad meid üles?”

„Jah, kartsin küll.”

„Aga sa ütlesid talle, et sa olid vaba.”

„Mis ma oleksin pidanud ütleva? Selline oli minu vabadus.”

Robert sõrmitseis oma õlleklaasi, mille seintele olid kleepunud vahunired.

„Ma ei tea, kas ma suudan niimoodi elada, kui pean kogu aeg üle öla vaatama, kartma, et keegi mu kätte saab.”

„Mis see teine võimalus on?”

Robert ei osanud vastata. Ta sai ilmselt aru, et see oli üks neist olukordadest, kus elu ei küsi sinu käest, mida sa teha tahaksid.

Robert lõpetas oma ölle ja me tõusime püsti. Ma panin käe lohutavalt poja õlale ning noogutasin hüvastijätuks baarmenile, kes pilgutas vastuseks silmi ja jätkas veeplekkidega veiniklaaside kuivatamist. Välisukse peegeldusest nägin korra oma nägu. See tundus võõras, nagu seisaks minu poja kõrval mingi tundmatu mees. Mul hakkas korraga kohutavalt kahju oma kadumäläinud näost, mida ma oleksin Robertiga jaganud. Astusime baarist välja kiiskava päikese kätte ning kõndisime aeglaselt, käed taskus, tagasi minu Seati poole, sulandudes nende tuhandete turistide sekka, kes polnud veel otsustanud, kus nad tahavad öhtustada.

GERDA-LIIS PALMISTE

Lapsepõlves käisin

Oh ema,
ma mäletan su vesiseid
suppe
kui me end alla vaesusepiiri
kuidagi määratleda ei tahtnud.
Ma mäletan
kuidas su tööst tapetud käed
ei suutnud tappa kärbest.
Ma mäletan
kuidas mulle öiseid muinasjutte
isaga koos
teises toas ette karjusite
aga hetkekski ei kõhelnud
oma armastuses teineteise vastu
sest kes lööb
see ju armastab, eks?
Mu isa ei kuritarvitanud alkoholi
mitte iialgi.
Ta oli vaid intelligentselt svipsis
ja ainult kirus kogu maailma
peale iseenda.
Vanemad on üldse naljakad
nad arvavad
et ma ei mäleta
aga ma mäletan päris täpselt
kuidas isa nuttis
kui tema naine end järgmise
hoorapoja kaisust leidis.
Eks nõnda olegi vist elu seatud
alles hiljem saad aru
millest ilma jäid.

Mul pole ideaalset Instagrami kontot

Mu klišeehõngulises Tartus
on kindlasti vihmased
Emajõe kaldaäärne
unenäomaiguline
ja erakordselt sarmikas noorsand.
Näikse olevat parim
Instagrami *story*
ja #blessed #luvya #kelleiganesphotography.

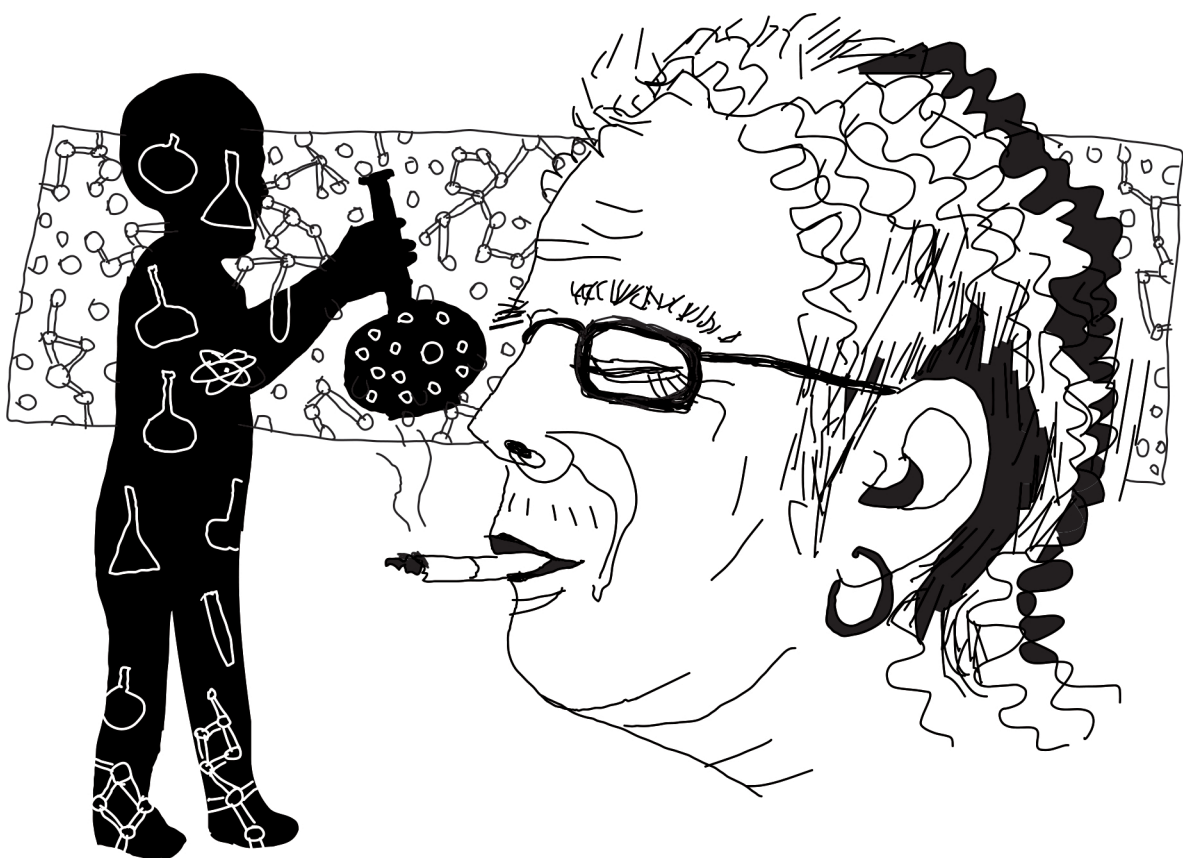
Aga tegelikult
on mul kaks tassi alkovaba glögi
kaks päeva pesemata juuksed
sassis voodi ja kehad
hommikune hingeõhk
ja miskisugune rõõmupitsitus
kahe südame all
selle võtaks kokku küll
ühe hästäägiga love
ja jätaks pildi üldse lisamata.

Päri palju pärid

Mis on elu
mille järgi kõik õhkavad
mida kõik katsetavad
ja teistel samuti proovida soovitavad?

See, kui keegi õpetab sind rattaga käed lahti sõitma.
Tõsilugu.
Mul sõber rääkis.

RAUNO ALLIKSAAR

MIHHAIL ALEKSEJEVIŠ BARABANTŠIKOVI AUTOBIOGRAAFIA

Siis, kui ma sündisin, arvas ämmaemand, et minu elu saab küll igav ja edutu olema. Mõnel ämmaemandal kohe on säärane seletamatu võime laste kohta, keda nad ilmale aitavad, öelda, mis neist saab. Tõsi, võibolla ei oska nad tulevikku mitte niivõrd ennustada, kuivõrd luua, sest eks see, kui sulle juba sünnitusmajas öeldakse, et su lapsest suuremat asja ei saa, annab vanematele harilikult üsnagi võimsa tõuke oma tegevuse või tegevusetusega sellele ainult kaasa aidata, et lapsest tõesti mitte midagi ei saaks. Ma ei ole kindel, kas minu vanematega läks just nõnda, ent tõsiasi on see, et mu kasvatamisega nad just ülemäära vaeva ei näinud. Tegelikult on mu elu läinud hoopiski teistmoodi, ehkki peab nentima, et ilmselt ei osanud mitte keegi aimata, et ta just nimelt nii läheb. See kõik vajab pikemat sissejuhatust.

Mina, Mihhail Aleksejevitš Barabantšikov, sündisin ühes väikeses linnas, mida kaardilt ei leia. Täpsematest asjaoludest ei tahaks ma praegu rääkida. See linn on olemas, aga seda lihtsalt ei leia kaardilt. Vähemalt ma pole senini leidnud. Perekonnanimi Barabantšikov tuleb sellest, et mu vaarisa olla tsaariarmees trummilööjaks olnud ning 1883. aastal endale sellise nime võtnud. Enne seda oli ta nimi Lapotnikov. Nojah. Ämmaemand ütles mu vanematele, et minu elu saab olema tühi ja sisutu, ning tõenäoliselt mu vanemad uskusid seda. Nad ei teinud igatahes mitte midagi, et seda väärata. Ämmaemand elas muidu meie kõrvalmajas, korrust ja korterit ei oska ma öelda, sest ma ei käinud säälmajas kunagi. Üks mu sõber, kellega hoovi pääl sageli mängisime, elas küll samuti säälmajas, aga säälmajas elas ka vanamees Tammistu, keda ma tema moondunud näo pärast hirmsasti kartsin. Tammistu oli sõjas käinud ja Velikije Luki all haavata saanud. Sestap ei läinud ma kunagi oma sõbrale ka külla, isegi kui ta kutsus. Pelgasin koridori pääl Tammistut kohata. Ämmaemandat mäletan aga hästi. Oli kogukas mammi, kerge vuntsiga nina all. Tal oli üpriski tüütu hääl ning ta rääkis eesti keelt paksu vene aktsendiga (ja eesti keelt talle mingil põhjusel rääkida meeldis). Tõsi, vene keelt rääkis ta jällegi üpris tuntava ukraina aktsendiga, ukraina keelt väga aga ei osanud, veidike pursis ja siis ka tugeva poola aktsendiga. Võta siis kinni. Ämmaemanda nimi oli Ševtšuk (selle nime oli ta saanud oma teiselt abikaasalt) ning teda võis hoovis sageli näha ja seejuures oli tal eranditult alati koni hambus. Üldiselt oli ta sõbralik. Ainult lapsi jälestas.

Kunagi mõtlesin, et huvitav, kas ta ka mind vastu võttes suitsetas. Mõnikord mõtlen sellele praegugi. Sigaret tundus tema lahutamatu osa olevat.

Ma olin kolmeaastane, kui mind lasteaeda pandi. Ma ei mäleta sellest ajast just kuigi palju, seda pääasjalikult seepärast, et igapäevane pudru-söömine oli mu vaimule liialt traumeeriv. Mulle tõesti meeldib puder, ausõna, aga see, kuidas seda lasteaias sööma sunniti, oli liig mis liig. Kõige muuga võisin ma leppida, kuid viletsa pudruga, mida kasvatajad ja kokatädid vägisi sööma sundisid, ei iialgi. Sestap, kui ma olin viis ja pool aastat vana, teatasin vanematele, et ei lähe enam kunagi lasteaeda, sest sääal on halb. Nemad kehtitasid ainult õlgu ega osanud midagi päälle hakata. Kooli nii väikesed lapsed ju ei võetud. Nad küsisid minult, kas ma tahaksin ehk lugema õppida. Naabritädi Salme võivat mind õpetada. Salmele, kes enne pensionile jäämist oli nelikümmend aastat medõena töötanud, lapsed meeldisid. Mina aga olin lasteaias juba mõnda aega uurinud ajalehepabereid, mille sisse kojamees Sergei Borissovõtš oma lõunaks kaasa võetud võileibu pakkis. Sergei Borissovõtšil oli võileib kaasas absoluutselt iga päev ja iga kord viskas ta paberi pärast söömist oma harjakuuri nurga taha. Nõnda kogunes neid ajapikku üsna palju ning tõsise mõttetöö tulemusena jõudsin ühel hetkel nii kaugele, et hakkasin tekstist aru saama. Kui ma vanematele seda ütlesin, arvasid nad, et küllap siis polegi mul mõtet kooli minna, kui juba lugeda oskan.

Järgmisel päeval läksin keemiakombinaati tööle. Algul tahtsin minna sukavabrikusse, aga et see asus linna teises otsas ja keemiakombinaat meie kodust üle tänava, siis nõudis ema, et just viimasesse läheksin, sest linnaliiklus olevat viieaastase jaoks liialt ohtlik. Isa arvas, et küllap ma hakkama saaksin, aga ema rahustamiseks nõustusin lõpuks ikkagi keemiakombinaadiga.

Nüüdseks olen keemiakombinaadis töötanud juba neli aastat ja paarist väiksemast tööõnnetusest (aga mida väike kemikaalipõletus õigele mehele ikka teeb) hoolimata olen sääal ikka veel ametis ning silmapiiril terendab ametikõrgendus.

Ševtšuki-mutt ei teadnud ikka midagi.

KUIDAS MA ANDREIGA BURKSI SÖÖMAS KÄISIN

„Aja jooksul õpid sa mind vihkama. Ja sa pole esimene.”

Huvitav on see, mida reede öösel vastu laupäeva burksi järjekorras oodates kuulda võib. Andrei helistas mulle päeval ning pakkus välja, et võiks öhtul linna minna ja „noh, teha paar jooki,” nagu ta ise ütles. Mingil kummalisel põhjusel mina ikka läksin, nagu harilikult, ehkki ise ka ei saanud aru, miks. Igatahes kulges öhtu oma loomulikku rada pidi ning lõppes – kus siis mujal – burksiputkas. Pandagu tähele, burksiputkad demonstreerivad reede öösiti harilikult seda, milline inimkond võiks vabalt olla, ent millest ta end meie kõigi suureks õnneks hoida suudab. Primatoloogid võiksid säääl sellistel aegadel vabalt otsida primaatide käitumise põhimustreid, sest on natuke palju seda kõike inimekäitumiseks nimetada. Ei saa aga ka öelda, et käitutaks ahvi moodi – see solvaks ilmselt valdavalt osa inimesi, sest neil on tõenäoliselt rohkem aru peas kui suvalisel kilejopet ja dresse kandval tüübil reedeöises burksikas. Igatahes olime Andreiga sinna jõudnud ning kui meie järg kassas lõpuks kätte jõudis, saime teada, et ooteaeg on ligi tund. Mis säääl ikka, mõtlesime, ning jäime ootama.

Eemal vestlesid kaks härrasmeest ning mul tekkis kahtlus, et enne kuulnud lausegi pärines ühelt neist. Mõlemad kandsid kilejopet, üks musta, teine sinist, jalas olid ühel Adidase dressid, teisel aga Nike'i omad. Pääs oli mõlemal siilisoeng ning käes *long drink*'i purk. Võinuks arvata, et tegemist on kaksikute või vähemalt vendadega, sest nii välimuselt kui maneeridelt olid nad neetult sarnased. Nende kõnelus kulges üldiselt rahulikult, ent ajapikku tundus ägenevat. Jäin huviga vaatama, sest mida muud säääl teha oli. Ootamatult jõudis olukord aga selleni, et üks härrastest, kes oli vahepääl jäänud jõllitama äsja sisse astunud pisut asiaatlikuma välimusega seltskonda, pöördus taas oma vestluspartneri poole, ütles talle „tere” ning kõigile – ilmselt ka temale endale – ootamatult virutas tolele jalaga kõhtu, mispääle teine vennakstest (nimetagem neid siis nõnda) muidugi ümber kukkus ning endaga veel mõned lähedalseisjad kaasa tõmbas. Tal kulus hää paar minutit, et taas oma jalgele püsti saada ja seejärel ei jäänud ta kaaslaste vastust võlgu, vaid virutas samamoodi tolele jalaga kõhtu. Kordus sama, mis ennegi, ainult peegelpildis. Kõik ootasid kaklust ning tundus, et teenindaja on valmis juba turvanuppu vajutama, ent järgnes

ootamatu – mehed surusid kätt ning asusid taas vestlema. Kõik jätkus endistviisi ning siia maani arvan ma, et tegemist oli mingi eriti madalate primaatide seltsi tervitusrituaaliga.

„Ou, türa, mingi korporant oled või,” kostis veidi eemalt ja ma nägin, kuidas punetava näo ja härjakaelaga umbes meeterüheksakümnene ja vähemalt sada kilo kaaluv jõmm Andrei sonimütsi pihta sõrmenipsu löi. „Ei, ei, mina ei ole korporant,” vastas Andrei. „Kui mina ülikoolis käisin, siis mina tahtsin minna korporatsiooni, aga nemad ei võtnud mind, ütlesid, et mina olen venelane ja sellepärast ei saa.” Neetud küll, mõtlesin, et Andrei ka ei oska selliste tegelastega oma suud koomal hoida ja suisa peab seletama hakkama. „Noo, parem on, et ei võetud, mille kuradi pärast peaks keegi venelast üldse kusagile võtma. Me elame ikkagi Eestis,” müristas härjakaelaga tüüp ning hakkas naerma, sest kusagilt olid välja ilmunud ka tema umbes-täpselt samade gabariitidega kambajõmmid, kes samuti kaasa naersid. Nägin, kuidas Andrei avas suu, et midagi seletama või vaidlema hakata, ent enne seda, kui kõik võinuks lõppeda oluliselt halvemini, kõlas teenindaja hääl ning kari, kes oli äsja Andreid piiranud, tormas oma burgerite ja kartulite järele.

„No tead,” sõnas Andrei, „mina arvan, et siin kohas tuleb liiga kaua oodata. Milleks on vaja nii kaua oodata? Kas nemad ei või endale rohkem kokkasid tööle võtta? No miks võtab burgeri tegemine nii kaua aega, no ma ei saa aru.” Mina manitsesin teda kannatlik olema. Kui me oma burgerid kätte saime, siis kadusime rahvast täistuubitud putkast nii kiiresti kui võimalik.

Minu burgeri pihv oli igatahes pooleldi külm.

KALAMEHE LAUL

Tal oli viha kontrollimisega probleeme ja seetõttu peksis ta mõnikord oma isa. Isa, ehkki pensionär, polnud küll ülemäära vana, ent aastakümned tehases töötamist olid tervisele oma jälje jätnud, mistap ei saanud ta poja ohjeldamisega enam päriselt hakkama ning mõnikord, kui Mardil kalalkäik ebaõnnestus, valas ta oma viha isa pääle välja, justkui too olnuks süüdi, et kala ei võtnud. Meri ja kalad olid ülepää Mardi elu ainsaks tõeliseks konstandiks – jah, kusagil oli ka isa ja tolle ehitatud majake mere ääres, ent ainus, mis talle päriselt korda läks, oli ikkagi kalapüük. Mart armastas kalapüüki rohkem kui midagi muud – ta armastas kalapüüki rohkem kui oma isa, ta armastas kalapüüki rohkem kui ta oli eales armastanud oma naist, kes (arusaadavatel põhjustel) oli juba ammu tema juurest ära läinud, ta armastas kalapüüki rohkem kui ta oli armastanud oma ema, kellest ta mäletas vaid seda, et ema läks kunagi ujuma ega tulnud enam tagasi (alles aastaid hiljem mõistis ta seda, mida lapsena ei olnud ära tabanud – et ema oli otsustanud ujuma minna keset talve ja väga paksu mantliga). Sellest polnud Mart ja isa aga mitte kunagi rääkinud.

Isa ei olnud pojast kunagi väga palju pidanud, aga enda juurest teda minema kihutada ka ei tihanud, ikkagi ainus laps ja pärast naise surma üleüldse ainus pereliige. Ta oli püüdnud Mardile üht ja teist õpetada, ent poiss ei võtnud vedu, ainult kalad pakkusid talle huvi. Hiljem oli ta soovitanud Mardil kutsekooli minna ja igaks juhuks ametit õppida, ent Mart teadis täpselt, et ei tahagi üldse eluga muud pääle hakata kui kala püüda. Ta pühendus kalapüügile jäägitult ning mitte ainult praktikas, vaid ka teoorias. Mart veetis lugematuid tunde raamatukogust toodud kalanduskäsiraamatute seltsis, töötas läbi meeletu hulga materjali kohalike ja võõramaiste kalade kohta, luges süvitsi erinevate kalade eluviisi ja kommete kohta ning külastas paaril korral isegi välismaal okeanaariume, et kalu lähemalt uurida. Hoolimata sellest, et ta pärast kooli lõpetamist kusagile edasi õppima ei läinud, sai temast pelgalt paari aastaga tõenäoliselt parim kalatundja kogu maal. Paraku ei saanud keegi sellest kunagi mitte midagi teada, sest Mart õppis seda kõike vaid endale ega jaganud oma teadmisi. Õigupoolest hoidis ta neid vägagi kiivalt varjul ega rääkinud ka teiste kohalike kalameestega, kui nood tema käest nõu tulid küsima. Ühel hetkel andis ka isa alla ning otsustas, et las poiss siis olla säärane nagu on – vähemasti kuni kalal käia oskab, seni päris nälga ei jää. Teisedki külainimesed pidasid teda pisut kohtlaseks, aga selliseid oli ju külades alati, mistap

keegi temasse otseselt halvasti ei suhtunud. Igapäevaste argiasjadega sai Mart probleemideta hakkama ja hätta ei jäänud, mis rahustas veidi ka isa südant, ehkki tal siiski häbi oli, et poeg sääraseks veidrikuks kasvanud oli. Eks tundis isa, et on temalgi selles süüd. Mõnikord kui Mart jälle mõne uue kalaraamatuga koju tuli, mõtles ta, et palju lihtsam olnuks leppida sellega, kui pojast oleks lihtsalt joodik saanud, nagu õige mitme Mardi eakaaslasega oli juba juhtunud.

Et Mart võiks kunagi ka naise majja tuua ja pisiperet soetada, sellest isa enam isegi ei unistanud. Oli ju selge, et pojalt ei olnud säärase asjade vastu mingit huvi ning kui ka olnuks, milline täiearuline naine tahtnuks ometigi meest, kellel ainult kalade jaoks aega ja tähelepanu jätkub? Seda suurem oli tema üllatus, kui ühel päeval nägi ta linnast kalaturult koju jõudnud poega õueväravas ühe tumedapäise neiuga vestlemas. Kui Mart tuppä jõudis, oli ta pisut kohmetu, aga isa ei küsinud igaks juhuks midagi. Järgmistel kuudel võis Marti ikka ja jälle koos tolle näitsikuga näha, ehkki too väravast kaugemale ei tulnud. Kord tuli aga Mart tuppä ja palus isal kohvivee üles panna, mida too ka tegi. Tol korral tuli neiu koos Mardiga nende tagasihoidlikku, ent kenasse majakesse. Tema nimi oli Tiina ning vestlusest sai isa teada, et ta on ühe naaberküla kalamehe tütar. Mardiga olla ta kohtunud turul, kus ta koos oma isaga kala müüs, ning teda võlnud Mardi põhjalikud teadmised – usute või mitte – siiakalade elust. Edasi läks kõik juba iseenesest, sest Mart võis siigadest lõputult rääkida ning tundus, et Tiina jaksas teda ka lõputult kuulata.

Ajapikku hakkas Tiina üha sagedamini Mardi pool käima ning kui Mart ühel juuliõhtul teatas, et nad kavatsevad Tiinaga suve lõpul pulmad teha, ei olnudki isa ülemäära üllatunud. Pigem oli ta rõõmus, et pojast on ikkagi täievääriline inimene saamas, ehkki tõik, et Mart siiski sugugi mitte kõige tavalisem noormees polnud, tegi talle pisut muret. Kuidas saab perekonna eest hoolitsemisega hakkama keegi, kellel ainult kalad meelel ning kes ühtelugu merel või raamatute taga on? Ometigi tundus, et Tiina lepib Mardiga sellisena nagu too on, mis oligi tegelikult ainus, mis luges. Süda ja meel jäid enam-vähem rahule. Suve lõpul peetigi tagasihoidlikud pulmad, misjärel Tiina Mardi ja tema isa tarre kolis. Mitte kõik aga ei sujunud. Mart oli jätkuvalt samavõrd kaladele pühendunud kui varengi. Mõnikord kuulis isa, kuidas Tiina sellal, kui Mart oli õhtusele kalapüügile läinud, vaikselt kõrvaltoas nutta tihkus ning ühel päeval, kui isa oli linnast turult koju jõudnud, leidis ta köögist eest Mardi, kes üksinda kohvi jõi. Küsimusele, kus minia on, vastas Mart lakooniliselt, et Tiina olla ära

läinud. Rohkem mehed sellest ei rääkinud. Mõnikord Mart ainult peksis isa, kui talle jälle viha pääle tuli. Isa ja Mart ei rääkinud sellest mitte kunagi. Ühel detsembripäeval pani isa aga paksu mantli selga ja läks ujuma.

ELISABETH KAUKONEN

*

Ma olen su vesi
kõrkjate vahelt sillerdava siniallika kurrud,
tormitusase merelaine vahune äär.
Kas sa tajud mu õrna rammu,
kui vastu külma kivi loksun?
Kas sa tajud mu raevu,
rususid,
ookeani taha maetud purjepaate?
Ma võin hellalt voolata üle su naha
ning pesta maha su valud ja hirmud,
võin surmata ja söösta
hukatavhullu hooga su kopsudesse,
lämmatada hingamisteed.
Ma olen su vesi,
su silmavesi, su vann, su vaas, jõesäng, oaas,
dušš, mis sind peseb, ja vool,
mis mööda su rakke seilab.

Võtan täpselt selle anuma kuju,
kuhu mind kallad.

*

Südame samblas
valu
tillukene
seemnesuurune
linnupojavalu
seletamatult
on juurtega
kinni sügaval
homse päeva
piiskades.

*

Mu keha vestsid tundrarahvad oma külmadest kontidest,
nahaks sai hundikasukas,
silmadeks aga pandi mulle lumise soo kohal
hõljuvad virvatuled.
Mu juuksed tehti virmalistest,
põsed põhjatähtedest,
rinnus tuksub mul raudse hobuse süda,
millega tõusen käivate pilvede sekka, jooksvate pilvede sekka.

Mäletan hälli, mis kiikus
Uurali metsas öötumedate okaspuude vahel,
mu inimesed, taevapõdra hõimud, käisid mind
unele äiutamas, laulmas laule
emakarust ja jõevaimust
ja mu igavese jaanuarisuudluse maa
lõi punase kõriga veelind,
kes tõi veest noka vahel põhjamuda,
tillukese tüki minu ilma,
linnu mere taha lendamise teest sai taevas,
mis kastab vihmaga mu rahvaste
heinamaid.

Hiieokste varjus ma puhkan,
koon käpikuid sinu lastele,
pöidla sisse põimin loitsud,
nõelaga vean kindakirja,
sõnu pühas keeles.
Iga puu sirgu taeva poole,
iga arm aja süda kuumaks,
et võiks kütta
seda külma maad.

*

Ma tahtsin kingad jalga panna,
aga mu jalanõude sees
hakkasid kaktused kasvama.
Suured, teravad,
laisa ilmega,
kriipisid mu varbad verele.
Enam ma ei taha oma kingades käia,
parem juba külmetan
paljajalu.

Su naha kumerus mu sooja peopesa all. Rakud, tuhanded rakud, miljonid rakud su naha pinnal. Poorid. Kaunistamas ühtlase mustrina su keha. Sünnimärgid. Need väiksed õrnad pruunid täpid su seljal ning üks pisut suurem ülahuulel. Parempoolset rinnakorvi kaunistab arm, suur laik, mille päike su õõnsustesse kord põletas. Minu sisse joonistad sa pehmeid kevadõisi, paned mu õitsema nagu õunapuupunga, las ma olen su vili, kasvan sinus, las ma maitsen hästi su huulte vahel. Pehmeite valgete karvade meri su õlavarrel. Palju olen ma sind silmadega rebinud alasti, hoidnud ihu vastas, kandnud omaenese naha, luu ja lihaste peal, olen hoidnud sind, täielikku ja puhast sind, ja ma võiksin sinuga olla käsi käe, silm silma või süda südame vastas ja ikka tõmbaksin sind endale lähemale. Veresooned. Sinised paelad looklemas mööda su käsivarsi, kaela. Nende sees voolab soolane veri, mis koosneb tuhandetest tillukestest verelibledest ning milles peitub su imeõrn elu. Veenid ja närvilõpmed. Juuksed, karvad, higi. Sinu kaelusest välja vaatavad rangluud, mis ühendavad su käed ülejäänud kehaga. Peenikesed sääred, haprad sääremarjad, teravad põlved, puusakonnid. Ma tean, kuidas sa naerad ja rabeled, kui ma nendele vajutan. Kuidas sa naudingust õlgu väristad, kui maalin suurele soojale seljale tähed ja kuu. Ronin su naha alla magama, pühi ära mu kaos ja suudle silmist välja valu, ma sukeldun sinusse, muutun kübemeks su käte vahel, ujun sinu sees ringi nagu allveelaev, sest sa oled täis salajasi süvikuid, ma hulgun su vrakkides, sina minu maailmameri. Tunnen su keha harfikeelt, mis tõmbub pingule ja mängib muusikat mu sõrmede vahel. Kaks pisikest lohku seal, kus lõppeb selg ja algab tagumik. Sinu nägu. Kõrge laup, lopsakad huuled, hallikassinised silmad, arm su kulmul, mille said, kui olid seitsmeaastane. Sinu suur nina. Aristokraatlik lõuajoon. Värvid, mida sa näed ja lõhnad, mida tunned. Kopsud, mis panevad su hingama. Lihased, mis viivad sind edasi läbi raskete päevade. Olen su pead enda käte vahel hoidnud. Olen seda suudelnud, silitanud, lasknud oma sõrmedel läbi su juuste joosta. Olen hinganud sind sisse ja välja. Lugenud sind, lennanud üle sinu ihu. Su keha on minu mussoonmets.

MARI-LIIS MÜÜRSEPP

*

huvitav
kui paljud neist tänaval vastu tulevatest
täiesti tühjade
mitte midagi ütleivate nägudega inimestest
mõtlevad et
aitab
ma ei jõua
täna tahan surra
liiga kaua olen kannatanud
enam ei suuda
üks inimene kannatada
ainuke pääs
on hommikumantli vöö
purgitäis rahusteid
või rõõbastepaar

kui paljud neist inimestest
on sulle vastu tulles
pealaest jalatallani täis meeleheidet
aga suudavad seda nii oskuslikult varjata
et neid nähes
mõtled omi mõtteid
ega oska isegi arvata
et see tumesinises dressikas tüdruk
kes küsis
vabandage kuhu poole Balti jaam jääb
ei lähegi rongi peale
vaid tahab minna selle alla

*

lähem kunstnikule külla
ja panen jalga
säravvalged sokid
(mulle alati on meeldinud
elada ohtlikku elu)

tulen koju
sokid mustemad kui öö
aga peaasi
et süda puhas

BLONDIINE ARMASTAV MEES

ma olen punapea
aga sulle meeldivad blondid
olen kuumarabandus –
sa tahad tundeabadust
isegi siis
kui seisan alasti su ees
oled külm ja kauge
blondiine armastav mees

*

kõige hullem
mis ühe tüdrukuga juhtuda võib
on sattuda kellegi luuletusse
eriti kui see tähendab põhimõtteliselt
et ma vihkan sind
sa võid öelda mulle
ükskõik kui koledaid asju
aga palun ära pane mind kunagi oma luuletustesse
sealt ju enam välja ei saa

KRISTJAN HALJAK
PÄEVIKUMÄRKMED

17.03.2017

00.11–00.33

*Odi et amo, quare id faciam fortasse requiris?
nescio, sed fieri sentio et excrucior.*¹
(Catullus)

Kui *aus* võib inimene olla?

Iga inimese põhiõigus on endale vastu rääkida.

„Sõitsin rongiga Tartusse ja mõtlesin Bukowskist. Mu kõrval istus väikene poiss, umbes kuuene. Ta vaatas metsa poole ja ütles: see pole ilus. Mu pilk tabas poisi pilku. Persse.

See oli esimene kord, kui ma *sellest* aru sain.”

Kirjandus ei mõju *u s u t a v a l t*.

Kui *aus* võib inimene olla suhtluses teistega?

Aga ma armastan raudbetooni.

How can you fall in love with a guy who doesn't know Gainsbourg.

Kas tõesti on olemas selline laul?

Aga ma vihkan raudbetooni.

Inimkond ei mõju *u s u t a v a l t*.

Raamatud ei mahu kuhugi ära. Peatselt hakkab ma isegi enda kirjutusnurka kartma, puhtfüüsiliselt.

Tõsi ta on, et luuletuste *ette lugemise* traditsioon tuleb kuidagiviisi purustada.

Eric Satie „Gymnopédies”.

Uinumine.

17. märts 2017

05.00–06.14

„Kallis lugeja,
et unenäod teile lõbu pakuvad, siis siin on üks, mis teile päris kindlasti meeldib. Kell on viis hommikul, seega on see veel päris värske. Võtke teadmiseks, et see on vaid üks näide tuhandest unenäost, mis mind kurnavad,

1 „Vihkan, ent armastan siiski. Miks nõnda? sa vastust mult nõuad.

Miks, ma ei tea, aga nii on see ja suur on mu piin.” (ladina keelest tlk August Sang)

ja mul ei tarvitse teile öelda, et nende täielik ainulaadsus, nende üldine iseloom, mil pole midagi pistmist mu tegemiste ja armuseiklustega, paneb mind ikka ja jälle uskuma, et need unenäod on kirjutatud hieroglüüfilises keeles, mille võti mul puudub.

(Unenäos) oli kell kaks või kolm hommikul ja ma jalutasin üksinda mööda tänavaid. Ma kohtasin Christopheri, kellel, ma usun, oli palju asjatoimetusi ajada, ja ütlesin talle, et saadan teda ning et võtaksin meeleldi takso, et ajada joonde üks isiklik asjatoimetus. Niisiis, me võtsime takso. Pidasin enda *kohuseks* kinkida ühe suure bordelli perenaisele oma raamat, mis oli äsja ilmunud. Hoidsin raamatut käes ja seda vaadates *tuli välja*, et raamat on nilbe, mis seletas *vajadust* teos tolele naisele kinkida.

Christopherile ei rääkinud ma sellest kõigest midagi, ma käskisin taksojuhil tolle maja ees peatuda ja jätsin Christopheri autosse, lubades, et ei lase tal pikalt oodata.

Kohe kui olin uksekella helistanud ja sisenenud, märkas, et mu riist ripub lahtinööbitud püksiaugust välja, ja mulle paistis, et isegi säärasesse kohta on sedasi ebasünnis siseneda. Veelgi enam, tundes et mu jalad on väga niisked, märkas, et mu *jalad* on *paljad*, olin astunud taksost väljudes porilompi. Tühja kah, ütlesin endale, pesen jalad ära enne armatsemist, ja enne seda, kui majast väljun. Läksin trepist üles. Sellest hetkest saati ei puutunud raamat enam asjasse.

Leidsin end avaratest, omavahel ühendatud galeriides; galeriid olid halvasti valgustatud ning kurva ja närtsinud iseloomuga, meenutasid kulunud kohvikuid, külaraamatukogusid või odavaid kasiinosid. Tüdrukud paiknesid neis galeriides hajutatult ja vestlesid meestega, kelle hulgas nägin kooliõpilasi. Tundsin end väga kurva ja pelutatuna; ma kartsin, et keegi paneb tähele mu paljaid jalgu. Ma vaatasin oma jalgu ja märkas, et üks neist oli kingas. Mõni aeg hiljem märkas, et mõlemad mu jalad olid kaetud. Mind vapustas, et nende avarate galeriide seinu kaunistasid kõiksugused raamitud joonistused. Kõik neist polnud nilbed. Leidus isegi arhitektuurijooniseid ja egiptuse figuure. Et tundsin

end üha enam pelutatuna ega sõandanud ühegi tütarlapsesga juttu teha, lõbustasin ennast sellega, et uurisin põhjalikult kõiki joonistusi.

Ühe galerii tagumisest osast leidsin vägagi ainulaadse seeria. Nägin terves hulgas väikestes pildiraamides joonistusi, miniatuure ja fotosid. Ühtedel kujutati värvitud linde väga särava sulestiku ja *elusa* pilguga. Mõnel pildil olid linnud poolikud. Teisel kujutati mõnikord veidraid, kole-tislikke ja peaaegu vormituid olendeid, kes meenutasid meteoriite. Iga joonistuse nurgas oli märges: seesinane tüdruk seesinases vanuses tõi ilmale selle loote seesinasel aastal. Ja muudki märkused olid samas stiilis.

Tabasin end mõttelt, et sedasorti joonistused ei sobi väga hästi andmaks edasi armastuse ideed. Mulle tuli teinegi mõte: tõepoolest leidub terves Eestis vaid üks poliitiline partei, mis võiks olla piisavalt rumal, et avada bordell, mis toimiks samaaegselt teatavat sorti meditsiinimuuseumina. Äkitselt taipasin, et tegelikult pidigi see olema toosama partei, kes rahastas seda bordelliettevõtet, ning seda, et seal paiknes meditsiinimuuseum, seletas tollesama partei

traditsiooni-, põlisväärtuste- ja valgustusemaania. Nõnda jõudsin mõttele, et *poliitilisel* lollusel ja rumalusel on alati oma salapärase kasulikkus, ning et sageli see, mis loodi tegemaks kurja, teeb mingisuguse hingelise mehaanika väärustumuse mõjul hoopis head.

Ma imetlesin oma filosoofilise vaimu vääramatust. Kuid kõigi nende olendite hulgas oli üks, kes oli ellu jäänud. See oli monstroom, kes oli bordellis sündinud, ning kes oli igavesti määratud pjestaalil seisma. Nõnda, hoolimata sellest, et ta elas, oli ta siiski muuseumieksponaat. Ta ei olnud

inetu. Ta nägu oli isegi kaunis, päevitunud ja idamaist tooni. Selles oli palju roosat ja rohelist. Ta kükitas, kuid tema asendis oli midagi veidrat ja väärdunud. Samuti oli ennast mitu korda ümber tema liikmete keeranud midagi mustavat, mis oli justkui suur madu. Ma küsisin temalt, mis see on; ta ütles mulle, et see on koletislik ripik, mis tuleb tema peast. See on

elastne nagu kautšuk ja nõnda pikk, et kui ta selle endale patsina ümber pea keriks, oleks see üle mõistuse raske ja seda oleks täiesti võimatu kanda; seetõttu on ta sunnitud kandma ripikut ümber oma keha, mis muuseas nägi päris kaunis välja. Vestlesin monstrumiga pikalt. Ta jagas minuga oma tühimust ja kurbust. Juba mitu aastat oli ta pidanud püsima tollel pje-destaalil, et rahuldada publiku uudishimu. Kuid kõigest kõige tülikam oli talle õhtusöögiaeg. Elusolendina oli ta kohustatud einestama koos asu-tes töötavate tüdrukutega, ta pidi taaruma oma kautšukist jätkega söögi- saali, kus ta pidi seda hoidma mässituna ümber iseenda, või asetama selle toolile nagu nõõripuntra, sest kui ta laseks sellel mööda maad lohiseda, tiriks see ta pead tagasi.

Lisaks sellele peab tema, kes ta on väike ja jässakas, istuma söögilauas suure ja tugeva kehaehitusega tüdruku kõrval. Muide, ta seletas mulle kõike seda ilma igasuguse kibedustundeta. Ma ei söendanud teda puudu- tada, kuid ta pakkus mulle suurt huvi.

Äkitselt (nüüd enam mitte unes) kolistas mu naine magamistoas mööb- liga ja äratas mu üles. Ma ärkasin kurnatuna ja mu selg, jalad ja puusad olid jõuetud. Oletan, et magasin kägaras nagu monstrum.

Ma ei tea, kas see kõik paistab teile sama kentsakas kui mulle. Oletan, et meie sõpradele *traditsionalistidele* valmistaks suurt raskust selle loo moraali tabada.

Lugupidamisega

K. H.”

29.03.2017

01.24–01.54

Vestlused

Illustratsioon: Jules Joseph Lefebvre „Odalisque” (1874)

Muusika: La Femme „Mystère” (2016)

Lõhn: _____

„Kõigi maade üheplaanilised reisijad, ühinege!”

„Kui piir ületada lakkab surm olemast eitus, võimu ja ülimuslikkuse allikas; me kohtame surma kui võimatust.”

„Kuidas seista nii, et kõik sind vaatavad?”

„Jooksin 10 kilomeetrit, pronkssõdurini ja tagasi. Kalmistud haisevad, kui on niiske. Sõduri kuhu ees on alati lilled. Poolel teel tagasi tuli tüdimus – tüdimus, mitte väsimus. Jooksin nii kiiresti, kui sain, et oleks vähemasti halb – ma nägin, polnud piisavalt.”

„Lilledega parki sisenemine keelatud. Jean Paulhan.”

„Jõudsid koju, sugu oli külmast sinine ja valus – ei saanud venitada, hõõrus, hakkas paha. Kas pidanuks venitama alasti? Küllap olnuks sedasigi valus.”

„Hästi.”

„Nii ei saa kusta, vahekorra rääkimata. Joob õlut.”

„Töid McDonaldsist süüa – oli öö, seepärast McDonalds, pärast muundub toit sisikonnas plastiliiniks. Kas ameeriklaste sisikond ongi plastiliinist?”

„Ameeriklased on üldises plaanis koledad (*sauf* nt Scarlett Johansson ja).”

„Ma ei jaksa välja kannatada sinu enesekeskset rahvuslikku viha.”

„McDonaldsis anti mulle stopper. Kui üheksakümne sekundiga burger valmis ei saa, siis saad veel ühe burgeri. Auto suri välja.”

„Inimesed on üldises plaanis koledad (*sauf* nt _____).”

„Jõin õlut, veini polnud. Vastik, vastik, vastik – aeglane. Ei kustuta piisavalt kiiresti. Jõin kiiresti kolm õlut, siis hakkas vaikselt kustutama. Väga aeglaselt.”

„Kas sul *suitsu* on?”

„Kuidas seista nii, et mitte keegi sind ei märka?”

„*El hombre invisible*.”

„Mitte keegi ei armasta inimest, kes on avalikult õnnetu.”

„Päeval käisime ülikoolis. Rääkisime Bykinist, kehast ja keskajast. Kehast, mis situb, sööb, sureb ja kannatab.”

„Kõike, mida tahad teha, pead tegema kohe. Tahe on laine, tahtja on instrument.”

„Aga kustumist ei ole näha, tahan kustuda.”

„Magada. Magada viis või kümme aastat järjest. Nii on hea.”

„Hiina õmblejad saavad sama palju palka kui eesti õmblejad. Baltika toob tootmise tagasi Eestisse.”

„Ted Berriganil oli üks luuletus. Olgu.”

„Jaanuaris ja veebruaris ei tohi mitte ühelgi tingimusel elada Eestis.”

„Varsti on aprill.”

„Brutaalne,” sa ütlesid, „brutaalne”.

„Mulle meeldib su mantel ja huulte värv.”

„Mulle meeldivad sinu silmad.”
 „Brute on Blaise Pascali sõna ...”
 „Olles karske nagu paber, kaine nagu vesi, pühendunud nagu leerilaps ja ohutu nagu ohver, pole mul siiski midagi selle vastu, kui mind peetakse liiderdajaks, joodikuks, uskmatuks ja mõrvariks.”
 „Ühel ööl süüdati park. Kui keegi küsinuks süütajalt, miks, ta vastanuks, et näha, kuidas põleb. Põles.”
 „Meenuta.”
 „Millise nurga alt homme alustada võitlust apaatia eest?”

08.04.2017

00.37–01.37

Terroril ei ole nägu, terroril on hõlm ja kuub ja vari. Stockholm.
 Ma vist mäletan, et mulle räägiti, et mulle meelde jääks, kust pärineb eestlaste armastus teatri vastu.

Nagu ikka, käisin õhtupoolikul lapsega pargis, nägin vana pinginaabrit ja näitlejat C-d. Ja eemal kaunist naist pikas pruunis mantlis. C. arvas esmalt, et naine on kuulus näitleja. Ma ei pidanud seda ohtlikuks.

À une passante.

„Kasvasin üles üksinda, ja nii kaugelt kui ma mäletan, vaevasid mind ikka sugelusse puutuvad asjad.” (G. Bataille, „Silma lugu”, tlk Hasso Krull, 1993, lk 3)

Traditsionalism on laiskade doktriin.

Modernism ja postmodernism. Breton ja Bataille. Sürrealismi kaks leeri 1920. aastate Prantsusmaal. Kirjandus ja Minotaurus. Võib-olla on nii: Breton nägi sürrealismis võimalust piirid lõplikult purustada. Bretonlik piiriületus – transgressioon, kui soovite – oli väga maine, kristlik, kui soovite (olgugi et labastatult). Seal aimus mingisugust 19. sajandile omast progressiusku ja idealismi. Tundus justkui võimalik kuhugi välja jõuda. Usk uude inimesse ja paremasse maailma. Bataille'lik piiriületus on olemas, muidugi, kuid ta on hetketine nagu välgsähvatus, mis toob nähtavale ühekorraga kõik piirid ja võimatuse. *L'impossibilité*. Surm ilmub. Seal ei ole midagi. Me ei jõua kuskile. Või viivuks näeme, kuhu me ei jõua? Midagi ei on. Midagi ole. *Back in no time*.

Panime vannituppa uue pirni. Uus valgus on külmem, aga paistab kuidagi moodsam. Külme valgus. Vannituba näeb välja justkui uus. Mõtle, kui lihtne on maailma muuta.

Kui kuulen sõna transgressioon, haarab mu käsi kabuuri järele.

Joon sidrunivett. Suu kuivab.

„Kõige lihtsam sürrealistlik tegu seisneb selles, kui minna tänavale mõlemas käes revolver ja tulistada huupi rahvahulga pihta nii palju kordi kui võimalik.” (André Breton, „Teine sürrealismi manifest”)

Progressiusk on laiskade doktriin.

K. üritas midagi vannitoakappi suruda, see ei mahtunud. K. ütles *need more space*. Barry Miles kirjutab, et William S. Burroughsi viimased sõnad oleval olnud *back in no time*.

Viimased sõnad. Burroughs pidanud märkmikku, kuhu kirjutas üles laused, mida kõlbaks öelda enne surma.

Ma ei ole kunagi ühtki tulirelva käes hoidnud. Kahju.

Väidetakse, et Tallinnas sajab vihma. 00.47.

Milline *kirjandus* ei ole hälbekirjandus?

Keegi määratles Fassbinderi filmikunsti kui sotsialistlikku realismi.

Mees, kes veini ei joo, soovib ligimeste eest midagi varjata.

Parem oleks.

Aga hašiš?

„Peremees, kas suitsu saab?”

„Võib-olla tahad sa ka võtit korterisse, kus raha on?”

Ma ei soovi ennast leida mitte kellegi päevaraamatust.

Näen pidevalt unes väikest räämas ühetoalist korterit magalajoonis. Mul on selle korteri võti. See korter teeb mind väga õnnelikuks. Kui ärkan, on võti läinud.

Ma ei suuda enam järjekindlalt eristada unemälestusi teistest. Kas Sina suudad?

Bukowski luuletustes korduv motiiv. Üle kõige sooviksin magada järjepanu järgmised viis või kümme aastat. Tavaline depressioon.

Elektroonilise sigareti vedelik on otsakorral. Nii masinas kui sahtlis. Võrreldes tavasuitsudega on valik liiga suur. Iga vedelik, mis meeldima

hakkab, kaob turult. Suurem osa vedelikke maitseb vastikult. Kuidas niiviisi tunda kapitalalalistlikust ühiskonnast mõnu?

On õnn suitsetada vahet pidamata.

On väga suur õnn mitte lugeda lehti.¹

On õnn suitsetada, pidades väikesi vahesid.

Igaühe alasti kistud südames leidub midagi ilusat.

Pornograafia sünnid kunstide surmast. Mitte midagi ilusat ei tohi labastada.

Ma ei julge päevikut pidada, aga midagi ma pean.

Mitte kellegi alasti kistud südames ei ole midagi ilusat.

10.04.2017

00.01–1.00

„Seltskond kõnelustes pruukis vaid sententse, nagu: maailm see on väga suur ja lai” (J. V.)

Õeldakse, et iseenda eest ära ei põgene, ürita, mis sa üritad. Üritama peab. Üritaja suu pihta ei lööda, üritaja pektakse vaeseomaks, aga vahet pole. Peab üritama.

„Ära isegi ürita.” (C. B.)

Külaline tõi pudeli Rieslingut. Oli maitsev. Läksin välja, ostsin Paldiski mnt Selverist ühe Soave, esmakirjeldus – tapeediliim ja hapud virsikud. Või midagi taolist. Edasi kõlbas küll. Täna on täiskuu. Vähemasti paistab ta praegu (00.12) otse minu kirjutuslaua tagusest aknast mulle pähe. Hästi. Veel viia prügi välja, tuua puid. Suitsetada.

1 stockholmis sõitis veoauto inimeste sekka hukkus neli viga sai vähemalt 15 inimest politsei teatas ühest vahistatust kuid ei välista et kaasosalised on jooksus rünnak stockholmis eesti ohutaset ei muuda N avaldas kaastunnet stockholmis hukkunute lähedastele N ütles et tänaõhtune rünnak süütute inimeste vastu stockholmi kesklinna kaubatänaval on argpükslik ja brutaalne välisminister avaldas kaastunnet seoses stockholmis toimunud rünnakuga kesklinn on sündmuskohas ühe kilomeetri raadiuses suletud inimesed istuvad rahulikult kohvikutes lennujaama saab vist ainult taksoga kaitseministeerium uurib venemaa võimalikku osalust keemiarünnaku korraldamisel tsiviilisikute vastu peaminister käis terroriakti toimumiskohas võida luksuslik reis stockholmi tallinna ringteel sai avariis viga kaitseuuringute keskuse teadur pommirünnak oli tehtud kuid teinekord suudad jamast välja tulla teinekord suudad saata sõnumi kogu maailmale auto jäi täiesti terveks ärihoone hoovis otsiti pommi mudeleid on piiratud koguses need mudelid on just sulle bugatti uus jalgratas maksab rohkem kui bmw x5 sloveenia filosoofile slavož žižekile visati näkku jahu

Homme kohtuda sõbraga, andeka proosaluuletajaga, Rahvusraamatukogu kohvikus.

Enne tuleb minna seminari, kõik räägivad inglise keeles, isegi idaeurooplased.

Isegi põhjaeurooplased.

„Brutaalne.”

Kõik õnnelikud luuletused on ühesugused, kõik õnnetud luuletused on oma nägu.

Isegi lõunaeurooplased.

Ostap Bender on mulle üdini sümpaatne, aga kas me tahaksime, et Ostap oleks meie metsavaht. Vist on. Persse.

Täiskuu paistab ikka tammeokste vahelt. Kas on see tamm? Las olla.

Kõik õnnelikud peatraumad on ühesugused, kõik õnnetud on teistsugused (vt joonis 2.3).

00.41 Kuu on nihkunud tammeokste vahelt välja. Kuu paistab silma. Naine peseb hambaid. Laps magab. Joon kasevett.

Kõik õnnelikud tõmbused on ühesugused, kõik õnnetud on teistsugused (vt peeglisse).

Pärast suurt kulutust on vaim nagu tetrisetükid, laiali, laokil, langemas. Väsinud vaim üritab end uuesti kokku panna, aga ebaõnnestub igal katsel, kuni viimaseni. Meelelahutus aitab, meelelahutus traditsioonilises võtmes, mõttes – kino, romaanid, *****, loodus. Ei tohi üritada kontsentreerida vaimu, mis ei ole selleks valmis.

See on alatu.

16.04.2017

00.01–00.02

Muusika: La Femme „Amour dans le motu”

Христос воскрес!

Воистину воскрес!

Ну давай.

16.04.2017

03.03–03.49

Palavik. Kül mavapped. Paracetamol.

KRISTEL BIRGIT POTSEPP

*

laienend pupillist peegeldub mu nägu
kuskil seal taga
oled peidus sina
kuumalainete külluses mängime jumalaid
kordamööda
sööd verise suuga oma viimast õhtusööki
mina joon peale oksendamist listerini
ja neelan alla
sest head tüdrukud
neelavad ka tuld
level up
küsid mult keda armastan
mõtlen sind vastan armastus on surnud
savi
üks klišee kõik
valetan
armastan aega see on ainus mida sa mult võtta ei saa
muu
matame täna maha
me hääled moodustavad siinusgraafikuid
millel sümfooniad tantsivad
oleme pöördvõrdelised ning listerin mu maos kõrvetab
vaheldumisi mürgiga mida su hingeõhust sisse hingan

õues sajab vihma
nad annavad sulle kogu maailma
oma jäärpäisuses
võtad vastu
vaid kõne ilusaks kirjutatud inimeselt
maitsed keelatud vilja
hiljem kirjutad end juba vabatahtlikult paradiisist välja

*

mis küljeluust me siin räägime
ma olen väljarebitud südametükk
kallis aadam
ilma minuta ei ole sa eal täielik
ja usu mind
sa ei tahagi

*

need ööd kus rahu
mingi valemiga
pihku ei mahu
vaid läppunud tunne
valitseb rinnus
ei saa suibuda unne
oled hinges mul
pinnuks
mantrana kordan et
sina oled mädanend puidust
ja mina portselanist
külm ja ilus kuid
ei suuda tunda kurbust
ma ei taha enam olla muusa
tahan mehi armastusega tappa
et kui avaksin oma puusad
oleksin sinu sparta

*

mind häirib see et eestis pole progressiivset maksusüsteemi
ja see et arvad et olen hüsteerik
mind häirib et ostan endale kilode kaupa meiki
aga sisimas olen ikka katki ilu on petlik
usun feminismi ja toetan sotse ja
armastus pole eal võrdne ning sugu ei mängi siin rolli
nüüdsest
on silm krohvist paistes ja magu näljast valus
nii saab minust *american beauty*
ilus ajujeta tüdruk
kui paha tuju on teen kõhulihaseid mitte ei joo
sest raamatute asemel loen nüüd kaloreid
ja ilusa tüdruku piiblis
on kalorid kümne keelu all

illusioon

ma pole alkohoolik
olen gurmaan olen dionysose reinkarnatsioon
filosoofiline jooja
alati kui mekutan klaasikese sauvignon blanci on mõttelend hoopis teine
olen kui antiikse jumalanna pusle kadunud südametükk
olen melodramaatiline varingu äärel hing
käevangus pokaal kuivi argentiina pisaraid

hommikuti ei värise käed
vaid variseb süda

KAAREL MIHK

nulllaeng

kui ma niigi juba erapooletu olen
siis mis must enam neutraliseerida

igavesed tõed

raha otsas
sind ootab õnn

tasandid

kui ma neist nappidest sõnadest
foto teeksin ütleksid nad ju
nii palju rohkem

sensitiiv

ennustan et selle paksuga
enam teist kannutäit ei tee

muljed

kui sa esimest korda
kuulsid esmamulje olulisusest
siis mis mulje sulle sest jäi?

peatse lõpu motivatsioonita

ei saa edasi minna
terve elu on veel ees

taktsamm

uued presidendid
uued peaministrid
vasak parem vasak parem
marsime
aga kuhu?

honorar II

te
maksate
mulle
€€€
per
värsirida
jah
?

tõestisündinud dialoog

kaks turisti

üks: „lähme sinna tähetorni ka vä? mis seal tänapäeval üldse on?”

teine: „midagi ei ole. lihtsalt tähetorn on.”

üks: „ikka on seal mingid kaleidoskoobid vä?”

ateist

kui ütlen jumal hoidku

siis mõtlen saagu mis saab

positiivne mõtlemine

ebakompetentsuse etalonina

olen ülimalt kompetentne

USALDUS ELU VASTU

Foto: Helena Parmask

INTERVJUU BERIT KASCHANIGA

Helena Läks

Berit Kaschan on luuletaja, kes on pälvinud Prima Vista festivali Esimese Sammu debüüdiauhinna (2009), valitud PEN International New Voices Awardi nominentide sekka (2015) ning sai debüütluulekogu „Ma naeran magades” eest tänavu Tallinna ülikooli kirjanduspreemia. Ta on töötanud Tammsaare muuseumis ja praegu töötab toimetajana Tallinna ülikooli kirjastuses ja Estonian Literary Magazine’is. Esimesest Sammust esimese raamatuni läks Beritil seitse aastat. Kust võtab üks inimene seitsme aasta jagu kannatlikkust kuulata sama küsimust: „Millal siis raamat tuleb?” Kas raamatu ilmumine tähistab kannatuse otsasaamist või midagi muud?

Tutvusime Beritiga 2011. aastal Prima Vista festivalil. Üsna esimestest hetkedest paelus mind tema irooniline, ent soe huumor ning varjamatu huvi maailma vastu. Meie seekordsel kohtumisel askeldab ta kõõgis ja kõneleb talle omaselt elavalt, voolavalt ja sundimatult. Me vestlus on täielik vabakava ja vaid ühes asjas lepime alguses kokku: räägime täna natuke vähem kirjutamisest ja rohkem kõigest muust.

Kui sa ise veel luuletusi ei kirjutanud, kuidas kujutasid ette üht luuletajat? Kas sul on olnud mingi kindel arusaam sellest, milleks n-ö luuletajaseisus kohustab?

Tundub, et pikka aega mulle üldse ei pakkunud huvi, missugused inimesed raamatuis seisvate sõnade taga võiksid olla, kuigi lugema hakkasin päris varakult. Mingi hägune ettekujutus vist siiski oli, et „ju need luuletajad-kirjanikud on kõik kusagil ühes kohas koos ja mõtlevad neid raamatuid välja”. See võib olla lapsepõlve ajatajuga ka seotud, mingi teine kulg. Kas autor on noor või vana, mees või naine, kas ta elas sada aastat tagasi mu kõrvalmajas või elab praegu kuskil Moskvas või Montenegros, see ei puutunud üldse asjasse. Oluline oli ainult tekst ja kas see meeldib või mitte. Täielik lähilugemine toimus põhimõtteliselt.

Aga eks selle n-ö poeetisaatuse peale olen hiljem ikka elus mõelnud. Just hingelises plaanis. Eelmisel suvel lugesin Marina Tsvetajeva biograafiat („Elu tules”, Tzvetan Todorov) ja ta ütles ühes oma kirjas midagi sellist, et „mul on kogu aeg tunne, et kõik teised käivad ringi raudrüüdes, aga minul pole isegi nahka peal!”. See pani päris pikalt mõtlema. Eks tundlikkus ongi üks kesksemaid omadusi poeetilise maailmatunnetuse puhul, ükskõik, kuus siis seda väljendatakse. Poeetihing võib ju elada ükskõik missuguses kehas ja elatada end ka näiliselt väga ebapoeetilise ametiga, näiteks olla munitsipaalpolitseinik. Aga ta märkab ja kogeb maailma sama intensiivselt nagu see, kes sellest luuletusi, sümfooniaid või filme loob.

Samas maailma nõudmised inimestele kasvavad ja muutuvad ning võimalik, et mõned arhetüübid ehk vajavad värskemaid rüüsid, poeet või siis „loominguline natuur” nende hulgas. Ma olen neis asjus üsna pragmaatiline vist. Muidugi on suurepärane, et meie hulgas on inimesi, kes on end täiel määral loomingule pühendanud, peabki olema! Aga ei tohiks teha etteheiteid ühiskonnale, kui ikkagi ei ole võimalik vaid sellest ära elada ... Mõtles siis loominguliselt, kuidas sina saaksid panna oma anded tööle selliselt, et arved ka makstud saavad. Elame ju maailmas, kus on võimalik nii paljusid oskusi ja distsipliine ühendada.

Ühesõnaga, kui kirjutamine ikkagi on kirk ja kutsumus, leiab alati aega, et kirjutada. Nagu leitakse üldiselt ka kõige pingelisematel tööperioodidel aeg, et ihaldatud kallimaga kohtuda.

Kelleks sa lapsena saada tahtsid?

Kõige selgemini mäletan, et tahtsin saada arheoloogiks. Arvan, et see oli väga palju mõjutatud sellest (*õhinal*) Vana-Egiptuse raamatust, mis oli tol ajal just välja tulnud (*Judith Simpsoni „Vana-Egiptus” – H. L.*) ja jättis mulle väga sügava mulje. Arusaamine, et arheoloogid on kõik need huvitavad asjad avastanud, oli väga tiivustav. Aga hiljem elus olen mõistnud, et arheoloog saab olla väga erinevates valdkondades, et see on pigem nagu metoodiline oskus. (*Naerab*) Aga jah, üks igasugu valikuid on laual olnud. Olen olnud ka Tartu ülikooli füsioteraapia eriala tudengite nimekirjas. See, et ma keele ja kirjanduse juurde jõudsin ja et see tee kummalisel kombel endiselt kannab ... on olnud ilus üllatus. Aga maailm on nii tohutult põnev ja praegu saab eri valdkondi omavahel paremini põimida kui kunagi varem. Eks näis, ehk jõuan ka arheoloogiani.

*Poeedi hing võib ju
elada ükskõik mis-
suguses kehas ja
elatada end ka näiliselt
väga ebapoeetilise
ametiga, näiteks olla
munitsipaalpolitseinik.*

Milline lugeja sa oled? Mida sa ühest kirjandusteosest otsid?

Otsin ennekõike vist mingisugust pinget. Hea raamat või lavastus võiks pakkuda sissevaadet mõnda täiesti uude maailma või näidata tuttavaid asju uuest perspektiivist. Tahan saada midagi juurde. Mingit sügavust või avarust, mida hiljem oma olemisse kaasa võtta. Ma ei taha saada seda tasandit: jah, suurepärane, kõik on endiselt nii, nagu ma arvasin. (*Naerab*) Aga võib-olla selline aeg alles tuleb.

Aga meelelahutus?

Hiljuti mõtlesin *stand-up* komöödiate peale. Sõbrad ikka vahepeal kutsuvad mingit asja vaatama, aga olen ainult korra läinud. Saan täiesti aru, et see on lahe asi, aga samas pole see päris minu teema. Kõige lihtsustatumalt öeldes, mulle tundub alati, et kuidas ma maksan selle eest, et keegi mulle nalja teeb. Samas muidugi võib nii kogu kultuuri ära lihtsustada: „Ma ei loe ega osta raamatuid, mul on endal ka mõtteid!”

Nali mulle muidugi väga meeldib, kuigi ma ei ole ka väga suur komöödiate fänn, sest nagunii näen maailma läbi kerge absurdifiltri päris suure osa ajast. Ja kuna ümber on samasuguse tunnetusega inimesi, siis niimoodi toidamegi üksteise huumorivajadust. Samas eks sellega tuleb ka ettevaatlik olla, et mitte laskuda pidevasse maailma naeruvääristamisse. See on sama ohtlik kui mustad prillid. Või roosad. Või lihtsalt liiga kanged prillid.

Olen mingil ajal oma elus pidanud endale selgeks tegema küll, et mõni olukord on rohkem väärt kui hea nali. Et ei, Berit, sa ei hakka seda naljaks pöörama praegu, selle hetke vägi on milleski muus. Muidugi vanemaks saades vist tekib enda suhtes rohkem empaatiat ka ja muutud üleüldse armulisemaks, ehk läheb ka huumor sellega soojemaks. Mulle meeldib ette kujutada, et minuga nii on.

Samas tunnistab Berit mõne aja pärast üles, et tema meelelahutuskontol on üks väga saastane reality-show nimega „Rock of Love”. See on „The Bachelori” analoog, kus ihaldatud peiuks on 50ndates rokionu Bret Michaels, ansambli Poison juhtfiguur. „Ta kannab peapaelaga juukseid peas,” selgitab Berit õhinal. „Ainus asi – ma ei suutnud seda üksi vaadata. Kui vaatasin seda koos sõbrannaga, siis oli see meelelahutus. Kui aga üksi proovisin, tundsin, et olen pervert.”

Iroonia kui noore inimese enesekaitserefleks – kas seda leiab ka sinu loomingus mingitest kihtidest? Minu omast kindlasti leiab.

Minu omast kindlasti ka. Ja usutavasti oli see mingis vanuses ainus võimalus üldse kuidagi maailmaga suhestuda, kes siis ikka tahab olla see süda-peopesal-tüüpi inimene. Ikka lahe ja salapärane tahad olla ju. Samas olen ehk mingis mõttes iroonia või isegi sarkasmi abil ka maailma säästnud. Et noh, teed ühe terava torke ja taandud. Aga ei hakka rohkem lõhkuma.

Kirjutades täidab see vist sama funktsiooni, kuigi ega ma oma iroonilisust seejuures väga ei teadvusta. Olen küll kirjutanud tekste toore emotsiooni pinnalt, aga vaid isiklikuks tarbeks, et proovida, kas tuleb mingi kergendus – aga üldiselt ei ole tulnud. Need „siirad” kirjutised, mis sellistel hetkedel sünnivad, neid ei ole ma pärast isegi väga lugeda tahtnud. Tugevate emotsioonide vabastamiseks ma tahaks pigem teha midagi füüsilist, minna jooksmas näiteks. Ja võib-olla ka kellegagi rääkida. Aga seda viimast püüan ka tavaliselt edasi lükata nii palju kui võimalik. Alati muidugi ei ole õnnestunud, hea seegi.

Sind ei kohta sageli esinemas. Mida sa arvad oma loomingut ette lugevast luuletajast?

Kui hakkasin kunagi tekste avaldama, tuli mulle täieliku üllatusena, et järgnesid ka esinemiskutsed. Eks ma võtsin need ikka vastu ja sain oma kogemused. Kõige parem osa neist üritustest on kindlasti olnud inimesed, kes nõnda minu ellu on tulnud. Sina ju ka! Ja ma väga imetlen neid luuletajaid, kellel on annet nii kirjutada kui ka tekste ette kanda. Sest kui mina inimeste ees seisan ja midagi ütleva pean, siis tavaliselt hakkab kuulma oma häält kuskilt laenurgast ja kõrvades kuulen kas hingamist või südamelööke, kuidas kunagi. Oma raamatu esitlusel palusin tekste ette lugema oma lähedasi. See oli küll põnev ja sügavalt liigutav kogemus. Võimalik, et teen tulevikus midagi sarnast veel.

Aga eks see autoriga arvestamine teose eri tasandite puhul on järjekordne igavikuline küsimus. Ja kas autori nägu ja nime on tähtis teada või tema kavatsust teose loomise taga. Kuigi see perspektiiv võib olla mõnel juhul muidugi väga avardav.

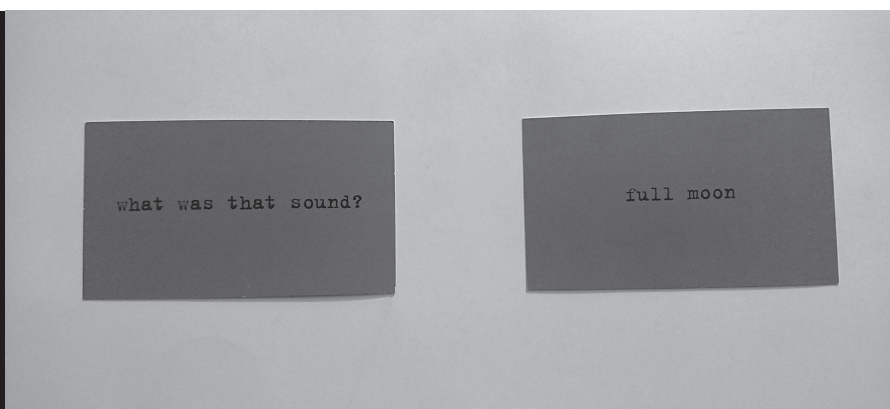
Berit paneb selle mõtte illustreerimiseks mängima Pink Floyd'i pala „Wish You Were Here”. „Mul oli pikka aega nagu natuke kahju, et nii geniaalne meloodia on raisatud ära mingi lihtsa laulukese peale, mis räägib kahest

armastajast, kes tahavad olla koos.” Loo autor Roger Waters on aga hiljem öelnud, et „Wish You Were Here” ei rääkinud tema jaoks kellegi soovist viibida teisega samas ruumis, vaid paneb kuulajale südamele viibida olevikus, seda tähendab see „here”. Ent laul töötab siiski hästi mõlemal tasandil.

Sul ilmus äsja debüütluulekogu. Kuidas sa raamatuga rahule jäid? Ja mille alusel tekste valisid?

Sellega, kuidas ta välja näeb, olen väga rahul. Sisu puhul ma teadsin, et hetke, mil täiesti rahule jään, ei tulegi, ja raamat tuleb ühel hetkel lihtsalt lahti lasta.

Olen väga tänulik kirjastus Verbile usalduse eest. Ma arvan, et vajasin päris palju tuge ja seda kõike mulle heldesti võimaldati. Kui raamat läks trükki, siis Doris (Kareva – H. L) kirjutas: „Naudi! Autori jaoks parim aeg on see, kui raamat on just trükki läinud ja esitlus alles ees.” See oli nii tore soov ja ma tõesti püüdsin seda aega nautida, aga üks värinaid oli ka omajagu.

*Hea raamat või lavastus võiks
pakkuda sissevaadet mõnda
täiesti uude maailma või näidata
tuttavaid asju uuest perspektiivist.
Tahan saada midagi juurde.*

Aga mille alusel ma neid tekste valisin ... Ma tahtsin, et see oleks heatahtlik raamat, et ta oleks soe. Kogu koostamise ajal sõpradele ikka mainisin, et kõige rohkem vist kardan, et kui olen raamatu välja andnud, tulevad mu juurde inimesed ja küsivad, kas mul on kõik ikka hästi. (*Naerab*)

Näe, ikka tahan ennast irooniaga kaitsta.

Sul on seal raamatus päris palju riimilisi tekste.

Riim aitab rütmi hoida, tekitada. Riimiliste tekstide puhul meeldib mulle sudoku-võrdlus: sa pead mingisse skeemi ära mahutama mingi hulga infot ja tulemusena peab kõik klappima. Nende raamide sees on mul vabadus. Ja vist kõigist oma riimilistest tekstidest on mul alguses olnud ka vabavärsiline versioon. Aga ma arvan, et selline vabavärss, kus poeetiline pinge säilib ja kannab, on suurmeistrite pärusmaa. Nagu ka sonetipärgade punumine muidugi! Eks väikemeistrid siis harjutagi seda kõike oma debüütkogudes.

On sul mingi lemmik tekstivõte või kirjanduslik kujund ka?

Mulle meeldivad mingid alusmüüdid ... taassünni müüt! Oma esimese eufoorialeangu sellega seoses sain vist kunagi kätte „Lövikuningat” vaadates: kõik kordub, aga mingis gradatsioonis. See lugu ju algab ja lõppeb sama motiiviga. Ükskõik, mis vahepeal juhtub, lõpuks sünnib jälle üks lõvipoeg ja elu läheb edasi. See ongi vist kõige arusaadavam motiiv minu jaoks praegu; et kõik lood on taassünni lood, erineb vaid see, millist osa sellest parasjagu näed. Et siis ükskõik, mida sa praegu näed, varsti näed ikka lõvipoega!

Teinekord inimesed armuvad mingitesse kirjanduslikesse karakteritesse. Ma olen kusagilt kuulnud, et Berit Kaschan oli armunud Kalle Blomkvisti.

Sellest räägitakse palju tõesti. Vähesed muidugi teavad, et see oli ühepoolne armastus, Kalle-poolne! (*Naerab*)

Ei noh, Kalle Blomkvist oli minu jaoks vist tõesti esimene teadvustatud armumine. Või siiski, enne teda oli veel üks Margus lasteaiast. Tunded Kalle vastu olid muidugi igal juhul väga ootamatud, ehkki see romanss ei alanud päris raamatu esimesest reast. „Veri, ei mingit kahtlust!” Aga õnneks oli lasteaed siis juba läbi ka, ei tekkinud asjatuid pingeid. Tegelikult see raamat võis natuke mõjutada seda küll, mida ma praegu meestes väartustan. Nutikust, huvi maailma vastu, julgust ja ... heledapäisust! (*Naerab*)

Mulle meeldis veel ka Sherlock Holmes ... aga mõistagi raamatu oma.

Aegamisi saad aru, et maa peal inimene olla ongi üks kummaline ja natuke jabur kogemus ja mitte keegi ei tunne selles end tegelikult täiesti kindlalt. Seetõttu olen üha enam püüdnud väärtustada mängulisust ja lihtsalt elu usaldada.

Foto: Helena Parmask

Sulle meeldivad detektiivid!

Jah, kas pole mitte huvitav, et mõlemad mu mehed on olnud detektiivid? (Naerab) Aga kui see teema juba üles sai võetud – ma tundsin vaieldamatut sümpaatiat ka Bulgakovi Wolandi suhtes. Ta ei varja, et tegutseb ainult enda huvides, aga täidab kõik lubadused, mis ta annab. Kõik inimesed on tema jaoks võrdsed. Võrdselt läbinähtavad.

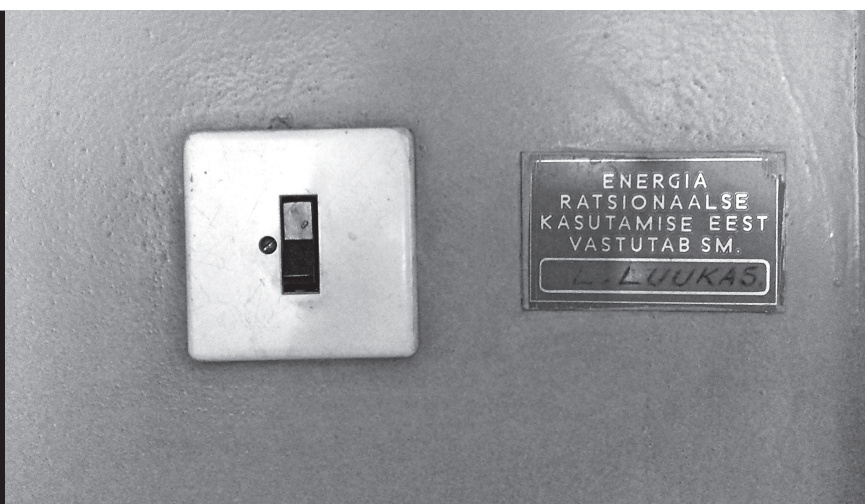
Enne ütlesid, et vanusega võiksime muutuda nii enda kui ümbritseva suhtes armulisemaks. Kui armuline sa siis praegu oled – kas on mingid teemad, mis sind päris keema ka ajavad?

Ikka on, muidugi. Ma olen selline sotsiaaltöötaja hingega inimene ja kõik n-ö nõrgemate heaolu puudutavad teemad lähevad mulle väga korda.

Ennekõike laste ja loomadega seonduv. Oh ja siis see miks-Eesti-naine-ei-sünnita „probleem”. Kõige muu hulgas üks ehedamaid näiteid riigi sekku-misest inimeste eraellu. Mingi seltskond mehi otsustab, et see on mingi teema: teeme kampaaniad, konverentsid, küsime neid emaka-küsimusi lehtede pealkirjades. See ei ole kuigi aupaklik viis daamile läheneda, kas teate! Ja oluliselt rohkem peaks väärtustama neid lapsi ja perekondi, kes juba olemas on. Püüda luua neile sotsiaalset turvatunnet, kõikvõimalikud tugivõrgustikud välja arendada. Küll siis tuleb ka muu vaikselt järele. Ilma loosungiteta.

Millisena sa näed tulevikku? Milline võiks olla näiteks lähema 50 aasta suurim areng?

Ma arvan, et ehk arusaamad inimkeha käsitlesest ja toimimisest saavad tublisti täiustatud. Inimpsüühika ja füüsiise omavahelised seosed, haiguste

Riimiliste tekstide puhul meeldib mulle sudoku-võrdlus: sa pead mingisse skeemi ära mahutama mingi hulga infot ja tulemusena peab kõik klappima. Nende raamide sees on mul vabadus.

tekkepõhjused ja muu sarnane. Ja eks see annab oma panuse ka meditsiini arengusse ja saame veel kauem elada.

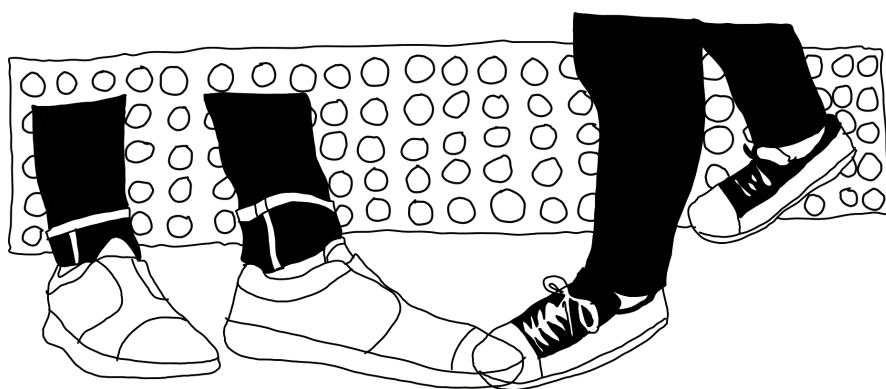
Teiselt poolt tekib muidugi küsimus, kui kauaks me siia maa peale ühe eluea piires siis jääda tahame? Praegu tundub sada aastat kaugel, aga saavutatav. Samas kuulasin hiljuti üht loengut keltidest ja sain teada, et keldid surid keskmiselt 40aastaselt, elust lahkuti sama vanalt kui tippspordist. Suurem osa inimesi ei elanud vanaks, sest lahingupidamine oli prioriteetne, kangelassurm ideaal. On siiski säilinud infot eksperimentide kohta, kus mõnel inimesel on lastud elada vanaks. Selle aja jooksul, kui see üks inimene elas, jõudis üsna mitu põlvkonda vahetuda. Ja haruldaste vanainimeste kohta on säilinud tähelepanekud nagu „on ainult voodis ja joob piima nagu titt”. Nende jaoks oli ilmselge, et pikk elu oli ikka üks üsna õudne asi, mis inimesega võis juhtuda. Selle nimel mingeid lisapingutusi teha tundus absurdne. Aga eks see oli ka seotud arusaamadega surmajärgsest elust – sõdalase jaoks nähti seda võrdlemisi helgena.

Tegelikult võiks ju loota, et ka surmajärgse elu kohta tuleb järgmise 50 aasta jooksul mingeid põhjapanevamaid uudiseid. Et ei ole enam nii haudvaikne see kõik.

Midagi lõpetuseks?

Vastupidiselt keltidele olen siiski avastanud, et mulle meeldib vanemaks saada. Niimoodi hästi aeglaselt, muidugi. Nooremana läks väga palju energiat selle peale, et mõelda eri asjadest võtmes „äkki ikka poleks pidanud?”. Aga siis saad aegamisi aru, et maa peal inimene olla ongi üks kummaline ja natuke jabur kogemus ja mitte keegi ei tunne selles end tegelikult täiesti kindlalt. Seetõttu olen üha enam püüdnud väärtustada mängulisust ja lihtsalt elu usaldada. Et noh, miski ei saa minna päriselt valesti, võib minna natuke teisiti, kui oli ette kujutatud. Peaasi et kavatsused on siirad. Ja kogu sellest ettemääratud ebatäiuslikkusest hoolimata on meil kõigil õigus olla õnnelik.

SVEN KÜTT

pia frau

sa ei lubanud
end märkamata jätta
tulid
ja küsisid tuld
ning seejärel suitsu

käed taskus
tennistega
kopsisid tasakesi vastu
minu varbanina
ja pärisid nime

siis sõrmega
mööda mu peopesa
valetasid tulevikku

„sa ei usu”

muigasid
lugedes mu silmi

torkasid pilgu must läbi
nagu nõöpnõela
mis lämbunud liblika
paigale fikseerib

„usun”

valetasin
laskmata lahti

häbipõlemine

armastus kustus kui otsa sai küte
ja viimasedki alkoholiaurud
olid kadunud hingeõhu lehast

hommik saabus et teretada
vaid kahte vöörast
leekideta keha

söestunud südamed varrukail

ka siis ... brutus

ma mõtlesin sulle ka neil õhtutel
kui ma ei olnud üksi
kui mu ümber kõndis vali muusika
ja veel valjemad hääled seletasid vaiksematele
seistes omi seisukohti

kui rahvas janunes veel ühe klaasi
veel ühe pudeli järele agarusega
nagu kuivaks õhtu ilma õlitamiseta kokku

mõtlesin sulle poes järjekordades seistes
igas linnaliini trammis
ema matustel
siis kui ma lõputööd kaitsesin

mõtlesin sulle ka siis
kui olin kellegi teisega
kellel olid ehk sinu kulmud
või sarnased silmad või põselohud
huuled
sõrmed
kasvõi kõnnak

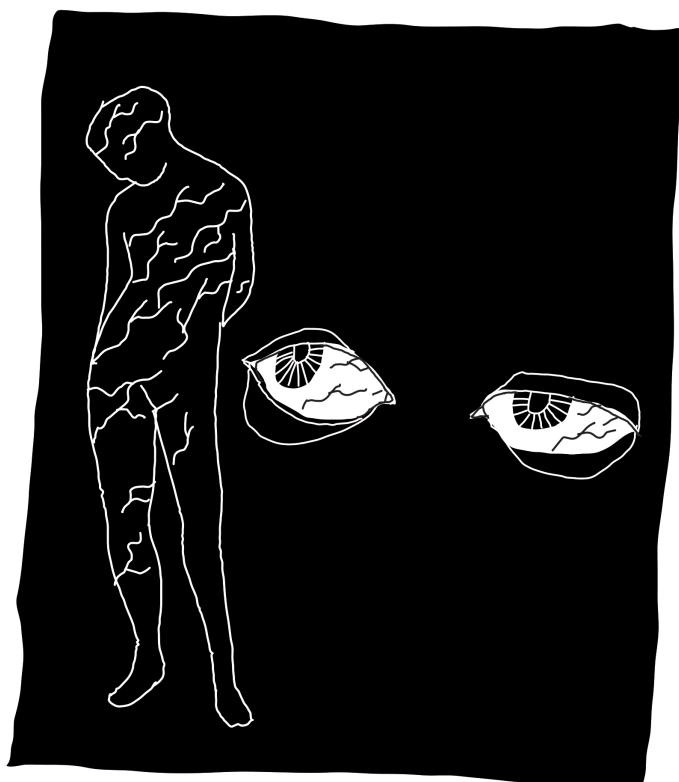
võib-olla polnudki
aga midagi neis alati meenutas sind

marmormine

ma olin silmad
mis magada ei suutnud
täis valgunud verd
kui akendest paistis öö

sa olid kui marmor
kuju tume tumedal
liikumatu
alasti
must-valge
väliselt veel mõranemata
külm

seda fraasi mida
salgasid suletud huuled
reetis su uppuja pihk

vihma lõhn

tuul tirib tänagi taevast vett
varjud kõik tilguvad mööda
sa astud trammilt number kuus
naeratad äratundmisest
ja ma mõtlen et
kuidas ma armastan seda lõhna
pärast vihma
siin linnas on seda muidugi vähem
sind ei ole ma kunagi nii armastanud

kojamehed pühivad pisaraid
siin-seal luriseb nina
ma ei tea kas jõuan ära oodata selle vihma
mis tekitaks meis endis uue lõhna

veelompides me jalge all on võõras maailm
tuttavad tallad aga tundmatud näod
sa ei ole kunagi nii ilus olnud
aga ma ei ütle
et su silmavärv on seksikalt segi
et peaksid kohendama vihmast põskedele kleepunud juukseid
et sa ennast tähele paneks
õnneks on sul silmi hetkel vaid kõverveepeeglitele

räästaist ripub veel halli
taevas näeb täna vaid laternaid
sa vaatad tagasi
nagu oleks meist kahest jäänud tajutav rada
komistad katki oma vasaku sukapõlve
imetledes tagakumade puna

kui annan käe
naeratad äratundmisest
ja mina
mõtlen et sind ei ole ma veel kunagi nii armastanud
sul on meie vihma lõhn

AMIE BARRODALE

KAITSEINGLID

inglise keelest Marianne Lind

Ta tegi *chorizo*-tüki sisse kolm löiget, hakkas Valiumi tablette sinna sisse suruma ja tundis umbmäära muret, justkui oodataks temalt midagi eba-harilikku. Talle meenus, nagu oleks David öelnud, et koerale tuleb enne karvahoodust üheksa Valiumit anda. Seda tundus palju, seepärast pani ta *chorizo* lauale ja vaatas telefonist järele. PetPlace'i järgi tuleks koerale anda 10 milligrammi Valiumi iga viie kilo kohta. Simha kaalus kakskümmend seitse kilo, seega teeks see kokku viis ja pool tabletti, aga Simha oli kohu-tavalt ärev koer. Simha esimene juuksur teda enam vastu ei võtnud ja uus ka juba kaebas. „Kõrge energiatasemega koerte puhul võib vaja minna topeltannust”. Kas labradoodle on kõrge energiatasemega koeratõug? Emily pani veel kaks või kolm tabletti *chorizo* tüki sisse ja andis vorsti Simhale.

Teel lemmikloomasalongi käitus Simha autos hullumeelselt. Tema mokaade must osa oli imelikult pingul ja ta hüppas tagaistmelt ette.

„Simha, ei!” ütles Emily. Ta jäi ristmikul seisma. Kui foor läks roheli-seks, sõitis ta natuke edasi ja lülitas sisse vasaku suunatule. Vastassuunas oli tihe liiklus. „Simha, rahune maha. Kas sa tahad muusikat kuulata?”

Emily lülitas raadio sisse ja leidis poplaulu, mis tema arvates võinuks koerale meeldida. Tagumine auto lasi signaali ja Emily sõitis natuke veel edasi, siis pidurdas, et mitte vastutuleva autoga kokku põrgata.

Tavaliselt viis Simhat karvahoodusesse David, kuid kuu aega tagasi oli Emilyl rasedus katkenud ja nad polnud sellest ikka veel rääkinud. Mis siin ikka öelda oli? David oli Mehhikos oma venna pulmas – nurisünnitus andis Emilyle hea põhjuse mitte minna – ja Simhal oli hädasti vaja pesu

ja lõikust. Simha oli Emily esimene päris oma koer, ja vahel ei suutnud ta uskuda, et Simha on tõesti ainult koer. Ta silmad olid liiga targad. Ta tundus olevat nagu mingi hurmur, kes elas varjatud topeltelu. Mõnikord kui Emily Simha vägisi kaissu võttis, oli koer talle nii ligitõmbav, see ei olnud üldse loogiline, sest Emilyl ei olnud koerte vastu sedasorti külgetõmmet, kuigi tema esimesed seksuaalkogemused olid olnud koeraga. Aga too oli isane koer ja paljudel lastel on selliseid asju juhtunud. Mõnikord kui Emily Simhaga pargis mängis, lasi ta koeral mürada. Temaga koos hüppamine täitis Emily sellise hirmu ja erutusega, nagu ta oleks ise koer.

Brookside Barkery and Bathis lobises Emily salongi kassapidajaga. Talle tuli mõte osta maapähklivõi ja palderjaniga rahustav maius ja ta andis selle Simhale, enne kui juuksur koera endaga viis.

Mõni tund hiljem helistati talle lemmikloomasalongist. „Kas ma räägin Simha emmega?”

„Jah, mina olen ta ... omanik.”

„Saime valmis. Võite talle nüüd järele tulla.”

„Okei, väga hea.”

Koerte juuksur vaikis ja ütles seejärel: „Simhaga oli seekord natuke probleeme.”

„Oi.”

„Hammaste harjamine talle isegi meeldis, mis oli minu jaoks esmakordne kogemus. Leidsin ta kaelarihma alt mõned pulstid, seega tasuks sellele piirkonnale edaspidi rohkem tähelepanu pöörata, kui teda kammita. Lõikasin esikäpa küüsi, aga tagumisi polnudki vaja lõigata. Paraku ta hammustas mind, kui ma üritasin ta tagumiste käppadega tegeleda.”

„Hammustas teid? Palun vabandust, see on minu süü. Ma olen temaga müranud ja lasknud tal ennast hammustada. Tähendab, ta ei hammusta mind. Aga kui me mürame, siis ta justkui näksab.”

„Ah soo.”

„Kas ta hammustas teid kõvasti?”

„Jah, hammustas küll.”

„Mul on väga kahju. Hammustas ta läbi naha? Kust kohast täpsemalt?”

„Ta sai kinni peamiselt mu põidlaküünest. Kas tal on tagajalgadega mingi teema? Muidu oli kõik korras, aga niipea kui üritasin neid katsuda, läks ta närvi ja hammustas mind. Siis paningi tähele, et kui hoian ühte käppa peos, tahavad teised jalad tal alt ära vajuda.”

„Tagumiste jalgadega,” pomises Emily, „ei tohiks olla.”

Kui Emily Simhaga koju jõudis, kõndisid nad elutoast maja tagaukseni. Simha hoidis Emily ligi, pörkas temaga kokku ja keerutas jalge ees. Koera silmad olid fookusest väljas, pea käis aina üles-alla ja vasakule-paremale. Ta lõug rippus pärani ja mokad olid lõdvad.

„Simha, istu,” ütles Emily. „Simha. Simha.”

Emily koputas koera tagaotsale ja see istus. „Lama! Koht!” Emily kõndis eemale. „Siia!”

Simha tõusis esikäppadele, kuid tema taguots jäi põrandale. Ta keeras oma tagumised jalad küljele ja kandis keharaskuse puusale.

„Simha, siia,” ütles Emily.

Simha püsis liikumatult. Ta võttis natuke hoogu ja hakkas siis tulema. Ta tõukas end tagumiste jalgadega. Tegi seda veel kord ja sai tagakäpad kõhu alla, siis ajas jalad sirgu ja tuli Emily juurde.

Emily käskis koeral uuesti lamada ja püsti tõusta. Kolmandal korral filmis seda ja saatis video Davidile.

„Tal ei ole häda midagi,” vastas David, „see on kõigest Valium.”

Emily ema oli pensionile jäänud haiglaõde. Ta elas paari kvartali kaugusel. Emily saatis emale sõnumi, kirjutas, et ta oli Simhale enne salongi viimist Valiumi andnud ja nüüd ei tööta koera tagajalad enam. Ta saatis emale video. Emily eeldas, et ema arvab, et ei ole midagi hullu, aga ta vastas hoopis: „Kas tahad, et ma läbi tuleksin?”

„Jah.”

Simha nõjatus vastu Emily jalgu ja vaatas talle hingeldades üksisilmi otsa. Siis aga sukeldus koer äkitselt pea ees oma toidukaussi. Ta sõi terve kausi tühjaks. Emily pani talle juurde. Simha sõi ka selle kõik ära. Emily täitis kausi kolmandat korda ja koer sõi jälle kõik ära. Ta mõtles, kas peaks veel toitu juurde panema. Simha mokad paotusid. Koera mustad silmad olid pahupidi, silmanurgast paistis valget. Ta lõõtsutas. Keel oli ühel näoküljel rippu. Emily kummardus ja kallistas koera. Seejärel lasi ta koera välja ja sulges välisukse. Koer tegi paar sammu tagumisel terrassil, kuid pööras seejärel ümber ja hüppas ukse najale. Ta haugatas, küüned kaotasid haarde ja ta libises mööda ust alla. Ta hüppas uuesti üles ja libises teist korda mööda ust alla. Emily saatis Davidile teise video.

David helistas ja ütles: „Ta on ennegi selline olnud. See on Valiumist. Ära muretse, kallis.”

„Aga seekord on hullem.”

„Kõik on korras. Ära paanitse.”

Nad rääkisid mehe venna pulmadest. David jutustas, et ta ema murdis jalaluu ning et venna lapseootel pruut küsis temalt, mitu suitsu võib teha, et see lapsele ohtlik poleks.

Emily ema sinine Audi liugles kõnniteeäärsele parkimiskohale. Ema ei tulnud kunagi ise uksele. Ta lihtsalt jättis oma Audi universaali maja ette seisma, istus ja ootas, nagu varitseks ta kedagi. Mõnikord kui ta oli juba tükk aega oodanud, saatis ta sõnumi: „Olen kohal.”

„Pean minema,” ütles Emily. Nad ütlesid, et nad armastavad teineteist.

Emily ema istus sinisele diivanile ja kummardus ettepoole, et koera lähemalt vaadata. Simha tuikus ja ta pea käis küljelt küljele.

Ta ütles: „Oh sind, Simha, sa oled lihtsalt purjus. Tal ei ole häda midagi, Emily. Ta on lihtsalt purjus.”

Emily tegi endale teed ja tõi emale ühe Dr Pepperi.

„Oo, Dr Pepper,” Emily ema võttis lonksu ja naeratas. „Nii hea.”

Emily sai aru, et ema tahtis neile kauemaks jääda. Ta oli Kansas Citysse kolinud selleks, et olla Emilyle lähemal ning ta lootis, et nad saavad Davidiga peagi lapse. Aga Emily emal oli Kansas Citys igav ja ta tundis ennast üksildasena, seetõttu oli temast saanud igapäevaelu asjatundja. Ta luges internetist toitumise kohta. Saatis Emilyle meiliga retsepte: „Kaerapiim: jook, mis tõukab mandlipiima peagi troonilt”; „Tuneesia-stiilis blanšeeritud munad punases piprakastmes”; „Kodune ja looduslik gaseeritud ingverilimonaad”. Ta sõitis autoga tunni kaugusel asuvasse väiksesse poodi, kus müüdi Little Bill’s Pimento juustu. Jõudis päralt tund aega enne, kui pood lahti tehakse, ja tagus aknaklaasile. Kui omanik poest välja tuli, küsis ta: „Kas teil on Little Bill’s Pimento juustu? Kui teil seda on, olen valmis ootama, aga kui ei, siis ei tahaks ma siin pool tundi ilmaasjata istuda.”

Päike loojus ja elutoas oli pime. Nad istusid vaikides. Emily kõhatas. „Egas midagi. Suur aitäh sulle.”

Ema sai vihjest aru. Ta tõusis kiirelt püsti ja lahkus.

Kell kolm öösel ärkas Emily püssilaskude peale. Seal, kus nad elasid, Troostist idas, oli see üsna tavaline. Kui nad Davidiga esimest korda püssilasku kuulsid, kargasid nad voodist välja ja hoidsid üksteisest kõvasti kinni. Nad ei sõandanud politseid kutsuda. Teist korda juhtus see ühel pühapäeva pärastlõunal, Emily ja David nägid autot ja teismelist relvaga, Emily käskis Davidil politseisse helistada ning politsei saigi poisid hiljem kätte. Mõnda aega hoidis Emily telefoni voodi juures ja helistas 911 peaaegu kord nädalas.

Ühel öösel sõitis purjus juht stoppmärgi maha, keeras siis tagasi tee peale, aga jäi lõpuks ikkagi keset tänavat seisma. Juht ronis autost välja ja läks minema. Siis hüppasid välja neli dressides noort ja lükkasid auto tee äärde. Emily helistas 911 ja rääkis operaatorile kogu loo ära.

„Kas tahate, et saadaksin kellegi välja?” oli naine seepeale küsinud.

Emily ei vaevunud enam 911 helistama. Ta tõusis voodis istuli ja kutsus koera. Koera jalad olid vahepeal veel kehvemaks jäänud. Ta lohistas taguotsa mööda põrandat, enne kui sai tagumised jalad alla. Emily läks PetPlace'i veebilehele ja gugeldas siis „koera jalad ei tööta”.

Simha kratsis magamistoa ust. Ta tahtis õue pissile. Emily tassis koera alla ja lasi ta õue. Käes oli kevad ja ilm oli muutlik. Väljas valitses metsik Missouri öö. Enamasti oli Missouri tavaline koht nagu iga teinegi, kuid mõni öö oli märg, hall ja roheline ning täis elektrit.

Simha jalutas keset aeda, viskas end kõhuli ja surus koonu maa sees olevasse auku. Ta tegi lõuad lahti, pani kinni, siis tõstis pea üles ja näris midagi. Seejärel toppis ta koonu tagasi maa sisse.

Emily saatis emale sõnumi.

„Kas tahad, et ma läbi tuleksin?” saatis ema sõnumi vastu.

Kui Audi maja ette sõitis, läks Emily maja ette trepile ja lehvitas. Ema tegi ukse lahti, tõstis ühe jala autost välja ja jäi seisma, autost ainult pooleldi väljas.

„Emily?” hüüdis ta, „Emily? Kas sa saad appi tulla? Ma tõin puljongit.”

Emily ema auto esiistmel oli kiirkeedupott ja armatuurilaul võikang.

„Mis see on?”

„Ma tõin talle suppi,” ütles ema. „Ta peab sööma.”

„Aga milleks see või veel on?” küsis Emily. „Aitäh sulle muidugi.”

„Või on mulle endale.”

Emily viis ema tagaukse juurde ja osutas koera poole. Simha lamas keset aeda.

„Mis ta teeb?”

„Sööb mulda.”

Emily kutsus koera tuppa. Ta tagumised jalad olid mullaklompidega kaetud.

„Käpad peaks puhtaks pesema,” ütles Emily.

Ta võttis koera sülle, viis trepist üles ja pani koera vanni.

„Asi on tõsine,” ütles Emily ja lasi koera käppadele vett. „Ma kardan, et ta on oma selgroogu vigastanud. Mida ma loomaarstile ütlen?”

Emily pani rätiku vannitoa põrandale ja käskis koeral vannist välja tulla. Ta kuivatas koera esikäpad rätikuga ära. Kui ta tahtis koera tagakäppasid kuivatama hakata, kraapis koer ust, andes märku, et tahab jälle õue minna.

„Ta tahab pidevalt sisse ja välja käia,” ütles Emily. „Käitub nii imelikult.”

„Minuga teeb ta ka teinekord nii. Siis kui ma olen teda hoidnud. See on täiesti tavaline Simha.”

„Minuga ta nii ei tee. Mitte kell kolm öösel. See on väga kahtlane.”

Emily lasi koera jälle välja ja sai siis aru, et ema ei taha uuesti autosse istuda ja tagasi koju sõita. Ta küsis: „Tahad ööseks külalistetuppa jääda?”

„Võiks küll jah, igaks juhuks.”

Emily läks tagasi oma magamistuppa ja sulges ukse, kuid ei jäänud kuidagi magama. Ta lamas ärkvel ja vaatas lakke. Õlad valutasid, seepärast võttis ta padjad ja viskas need põrandale. Ta lamas selili ja püüdis lõdvestuda. Tema keha oli pelgalt kolme raseduskuuga nii palju muutunud. Kõik oli kuidagi pingul ja veel nii imelikest kohtadest: vasaku reie sisekülg, õlad, sääremarjad ja rindkere.

Külalistetoa uks läks valju käginaga lahti. Ta kuulis, kuidas ema läks allkorrusele ja lasi Simha tuppa.

Emily tõusis üles ja nägi neid trepist tulemas. Puupõrand ja vaipkattega trepp olid täis mudaseid käpajälgi. Ema juuksed seisid pealael püsti, aga külgedel hoidsid need peadligi.

„Mis sa teed?” küsis Emily.

„Ma olin mures. Tahtsin tal silma peal hoida.”

„Ise sa ütlesid, et tal pole häda midagi. Ja nüüd muutsid meelt.”

„Noh, niimoodi öelda on päris suur vastutus. Ma tahan, et ta oleks minu lähedal.”

„Aga ta käpad on mustad ja sa ei saa temaga hakkama. Miks sa ta sisse lasid, kui sa temaga hakkama ei saa?”

„Ma ei tea, Emily.”

„Mida ma loomaarstile ütlen?” küsis Emily. „Mida ma talle küll ütlen?”

„Ütle, et ta kukkus trepist alla.”

„Aga see pole tõsi. See pole ju üldse see, mis juhtus.”

Ema oli vait. Emily sai aru, et ema arvab, et Simha sureb ära ja et selles on süüdi surmav kogus Valiumi, mille Emily koerale andis. Ema tahtis teda lihtsalt kaitsta.

„Tead, mine parem koju,” ütles Emily.

Emily viis koera magamistuppa ja lõi ukse pauguga kinni. Ema tegi külalistetoa ukse lahti ja kolistas siis ustega veel tükk aega mööda maja ringi. Kell oli neli öösel. Ta läks allkorrusele ja tegi vannitoa ukse lahti. Siis pani selle kinni. Ta läks, tundus, et Davidi kabinetti. Tegi ukse lahti, pani selle kinni, siis tuli tagasi üles.

„Misasja sa ometi teed?” karjus Emily.
„Ma otsin oma telefoni.”

Hommikul helistas David. Emily ütles: „Mu ema oli kell neli öösel siin, ta magas külalistetoas. Ta arvas, et ma peaksin loomaarstile ütlema, et Simha kukkus trepist alla.”

David küsis: „Aga miks sa ei võiks loomaarstile tõtt rääkida?”

„On ju!” ütles Emily. „Muidugi. Muidugi on see ainus mõistlik asi, mida teha.”

Aga siis ta ütles: „Aga ma ise ei suuda. Äkki sina helistad?”

„Loomulikult, pole ju mingit põhjust valetada.”

„Muidugi mitte! Ma ei tea, miks mu ema nii imelik on.”

Emily läks allkorrusele ja andis Simhale kausitäie puljongit. Ta otsustas koera parki jalutama viia. Simha kõndis küll sirgelt, aga silmades oli ikka tühi pilk ja ta ei jooksnud nii palju kui tavaliselt. Kui Emily koera istuma käsutas, oli Simhal pärast raskusi püsti saamisega.

David helistas Emilyle peale loomaarstiga rääkimist. Ta ütles naisele, et arst palus Simha kella üheteistkümneks läbivaatusele tuua. Ta ütles: „Loomaarst arvas, et ta sai ilmselt lemmikloomasalongis viga. Mu ema ütles sedasama. Selliseid asju pidi pidevalt juhtuma.”

„Aitäh! Mu ema ajas mind täiesti paanikasse. Ta ütles, et see on minu süü, et mina tegin midagi valesti. Aga see pole ju minu süü, on ju nii?”

„Muidugi mitte,” ütles David. „Mulle tuli su emaga seoses üks hea lugu meelde. Ükspäev, kui ma viisin talle seda Dr Pepperit, siis ta küsis, et kust see pärit on? Ütlesin, et see on täiesti tavaline Dr Pepper, mille peale tema vastas, et Temple’is, Texas on mingi koht, kus üks mees, kes veab seal Dr Pepperi tehast, olla oma isale lubanud, et ei kaldu kunagi algupärasest Dr Pepperi retseptist kõrvale, ja seepärast kasutab ta siiani roosuhkrut. Ta rääkis, et roosuhkrust Dr Pepperil on „piprane maitse”. Ja siis võttis su ema lonksu sellest Dr Pepperist, mis ma talle tõi, ja kortsutas kulmu, nagu tahaks ta öelda, et kulla sõber, see siin küll ei ole roosuhkur. Tead, ma oleks tahtnud talt selle Dr Pepperi käest ära kiskuda ja kraanikausist alla kallata.”

Administraator rääkis rahustava häälega.

„Kas ta söönud on?”

„Jah,” ütles Emily. „Ta sõi kolm kausitäit koeratoitu. Siis sõi ta mulda. Täna hommikul sai natuke kanasuppi.”

„Millest kanasupp tehtud oli?”

„See oli lihtsalt kanapuljong, nagu inimeste toit, porgandite ja kanatükkidega.”

„Kui te talle puljongit annate, siis ma soovitaksin natuke riisi juurde panna, rasvast toitu on tal muidu raske seedida. Kas ta oma tavalist koeratoitu sõi?”

„Jah, ainult konti ei söönud. Võttis selle hambusse küll, aga siis lihtsalt jättis selle enda kõrvale.”

„See oli ... kanakont?”

„Milk-Bone'i kont.”

„Ja kas ta on elav?”

„Jah, energiat on tal küll,” ütles Emily. „Ma viin ta iga hommik parki ja ta jookseb nagu meeletu, silkab edasi-tagasi, kuigi täna hommikul väsis ta kiiremini kui tavaliselt. Ta jalad on nõrgad. Muuseas, see on see kondipuljong, mida ma talle andsin.”

„Njaa, tohin teile äkki midagi soovitada? Me müüme sellist toodet nagu „Vegetable and Chicken Stew”. See on koertele, kellel on ärritunud soole sündroom, ja neile maitseb see pööraselt. Võin seda teile proovimiseks kaasa panna.”

Emily noogutas. Oli ilmselge, et administraator arvab, et Emily on kohutav koeraomanik.

Ta ütles: „Olge hea ja võtke istet. Arst kutsub teid, kui tal on diagnoos olemas.”

Veterinaar leidis Emily kaelarihmade müügistendi eest. Arst oli ilmselgelt intelligentne vanem naisterahvas, kelle prillikliksid tegid ta silmad suuremaks.

„Simha on täis piugusse! Täiesti kihab nendest. Me võtsime roojaproovi ja see näeb välja nagu tiigivesi. Kas tegite ka kunagi lapsena koolis seda eksperimenti mikroskoobiga?”

„Jah,” ütles Emily mõttesse vajunult. Sai siis aru, mis küsimus oli olnud, ja lisas: „Tähendab, ei teinud.”

Loomaarst selgitas Emilyle, et tal tuleb Simhale viis päeva suusüstlaga ussirohtu anda.

„Siis toote ta uuesti läbivaatusele. Piugussidest on väga raske lahti saada. Kas ta mängib teil aias? Kui aias on väljaheiteid ja ta sinna sisse astub, siis nakatab ta ennast uuesti. Mängib ta linnu söögimaja läheduses?”

„Jah.”

„Võib-olla lindude joogikoha juures?”

„Ei.”

„Aga mis siis tema jalgadega on?” küsis Emily.

„Ma ei leidnud, et nendega midagi lahti oleks.”

„Tal on raskusi püsti seismisega.”

„Võib-olla on see ainult tema haige kõtu pärast.”

Kui Emily koju jõudis, helistas ta Davidile, kes oli parajasti oma venna ja venna pruudiga lõunat söömas.

David ütles: „Mul on nii kahju, et sa seda kõike üksipäini tegema pead.”

„Ah, pole midagi. Tead, see pole üldse nii hull.”

„Mu ema ja vend, või noh, tegelt kõik siin ütlevad, et see on jube nõme, et sa üksinda pead selle jamaga tegelema. Halb ajastus.”

„Sa rääkisid neile?”

„Doni naine ütles umbes, et vaene Emily. Kõigepealt katkeb rasedus ja nüüd veel see ka. Et ta mõtleb ilmselt, et kõigepealt tapsin ma oma lapse ja siis tapsin oma koera, et kas kõik, mida puutun, peab surema.”

„Ma pole kunagi arvanud, et ma oma lapse tapsin,” ütles Emily. Nad olid mõnda aega vait. Siis ütles Emily: „Noh, mõnikord ma küll mõtlesin, et see juhtus sellepärast, et ma jõin hommikuti teed. Või et ma käisin kuumas vannis. Mõtlesin, et see tuli äkki sellest, et ma üks öhtu võtsin Valiumit, enne kui ma rasedusest veel teadsin, siis kui ema õhtusöögil käis.”

„Aga dr Marsh ütles, et üks tablett ei tee veel midagi.”

„Ma lihtsalt räägin, mis ma mõtlesin.”

„Ma tean. Mina jälle mõtlesin vahepeal, et see oli äkki minu süü. Sest ma polnud kindel, kas ma tahan üldse last.”

„Tegelt ka?”

„Ma tahtsin meie last, aga ma ei olnud kindel, et ma üleüldse last tahan, seni kuni me ta kaotasime.”

„Kas sa mäletad seda arsti, kelle nad meile uudist teatama saatsid? Seda, kes rääkis silmad kinni?”

„Pärast ultraheli?” küsis David. „Vana hea Unimüts.”

„See oli tegelikult üsna armas. Ja siis ta pahandas ultraheli tehnikuga, et tuled kustus olid.”

„Vahepeal ta korraks piilus ja siis pani silmad uuesti kinni.”

Nad olid mõnda aega vait. Simha istus diivanile Emily kõrvale. Tal oli tema roheline pehme draakonilelu kaasas. Ta tahtis mängida. Koer hoidis draakonit käppade vahel ja tahtis, et Emily seda talt ära võtaks.

Emily ütles: „Muide, Simha ei tohi enam kunagi tagaaeda minna. Või noh, vähemalt aasta aega, muidu saab ta uuesti piugussid. Nende munad ei sure lihtsalt mitte kunagi ära.”

„Oh jumal. Mitte kunagi? Äkki me peaksime siis aeda jälle midagi istutama?”

„Ei, sest siis saame meie ussid.”

„Tõesti?”

„Noh, võib-olla. Ma tegelikult ei tea. Ma vaatasin mingit Maailma Tervishoiuorganisatsiooni värki internetis piugusside kohta ja seal näidati, et inimesed saavad ka need mullast.”

Nad rääkisid veel piugussidest ja tagaaiast. Nad rääkisid terrassi ehitamisest, kuumaveevanni ostmisest ja võimalikust kaminast. Nad unistasid uuest, kõrgemast aiast nende ja naabrite vahel.

„Ei,” ütles Emily. „Nad hakkaks kaebama. Mäletad, kui me Simha pärast selle madala aia panime. Elaine tuli minu juurde ja hakkas midagi vaateväljast rääkima.”

„Äkki peaks siis traataia panema,” ütles David. „Midagi, mis ümbritseks tervet krunti. Ja meil võiks äkki ka värav olla, et saaks teda eesaeda lasta.”

Kui Emily ei võtnud Simhalt mänguasja, haaras ta selle käppade vahele ja hakkas hammastega piiksutajaid lahti rebima. Draakonil oli piiksutajaid kaheksa tükki, kahes reas. Simha hoidis mänguasja ühe käpaga põrandal ja teisega tõstis piiksutaja üles. Ta rebis seda esihammastega. Ahmis õhku, ajas lõuad pärani ja laskas. Tema keel oli kaetud roheliste ja kollaste karvatuustidega.

„Mulle meeldib see mõte,” ütles Emily. „Nii saaks ta maja valvata.”

MARIANNE
LIND

*

kalalõhnaline
kajakahäälne
veepõhjast peegelduva
liiva värvi
kergelt tuuline
paadimootorimüra
lõikab merevett
laevanina

*

suve algus
vana raamat
pööningu kopitanud lõhn

*

jalutades
peotäis süsimusti sulgi
sinitihase pesa
rändlindude kulg

*

sinu hingamine
kajakate kisa
kumb on rahutum
ma ei tea

*

mustjassinisest taevast
ripub alla
taevataadi hall rābaldunud habe
teil sajab, jah?

*

vili on kollane
justkui
oleks olnud suvi.
minu plätud ootavad ikka veel kapis.

HANS ALLA

**ENNASTSALGAVAD
KANGELASTEOD**

Ma tean, et sellel paksul hooldajal on päris suitsu, mitte seda taimeteeauru, mida nad pläru pähe meile topivad. Päris tubakat. Tema sõrmed ei saaks olla nii kollased, kui ta ainult seda sama jama tõmbaks. Ta saab kuskilt päris suitsu ja ma vean kihla, et ta võtab neid tööle kaasa. Pärast pausi haiseb ta teistmoodi. Ma sain viimati päris tubakat enne oma viimast lendu. Kolmkümmend aastat lennuaega ja veel viis maa peal. Issand, see oli nii hea. Ma pean silmas suitsu.

„Kuule, lähme supikest sööma, siis teeme väikese suitsukese?” Albert on mõnikord täiesti segi. Tema viimane reis oli Siriuse juurde ning kaks päikest mõjusid talle halvasti. Ise ta ütleb, et ajus lõhkes veresoon, kuid tegelikult on tegemist lihtlabase skisofreeniaga. Nüüd ta võtab hommik-lõuna-õhtu peatäie tablette.

„Ma ei viitsi praegu.”

„Ahah, nojah siis.” Ta võiks vahelduseks midagi tarka kah ütelda. Albert pole lõpetanud: „A kas homme paraadile lähme?”

„Kas sul on siis vorm veel alles? Minult võtsid nad ära.” See juhtus pärast seda, kui ma siia kolisin. Tahtsin ära minna. Jutt sellest, et oleme siin kõik vabatahtlikult, tublid poisid, nagu me oleme, osutus jamaks. Uksest lastakse välja küll, aga bussi võid sa surmani oodata. Meie peatus on vaid putka, midagi ega kedagi seal ei peatu. Kui õhtul külm hakkas, tulid tagasi, anti mingeid rohtusid ja hommikul olid mu asjad uuesti kapis. Kuid mundrit polnud enam alles. Mul olid seal veel need vanamoodsad linnid küljes.

„On-on, kus ta kaduda sai.”

„Joptvõimatt, siis mine homme paraadile, kurat,” sisisen ja lähen sirg-joones oma toa poole tagasi. Misasja ta uhkeldab oma mundriga. Valveõde on juba kahtlaselt vaatama hakanud, et mida ma seda kabinetti piidlen. Äkki ma pomisesin liiga kõvasti?

Ma tean küll, et ma räägin endaga ja silmad on mul imelikud, nagu hullul. Aga mul on korralikud rohud peal, sellepärast ma siin heade poiste

osakonnas olengi. Kolmandal korrusel on täitsa bardakk, sinna ei taha ma enam kunagi tagasi. Albert oli kah kunagi seal, sai enne mind tulema. Siis mehed rääkisid, et Albert lasti maha. Tohmanid, hullumajas on küll kõik opakad, aga mitte kõik opakad pole võrdsed. Mõni ikka räägib täielikke lollusi. Ja tuleb veel rusikatega vehkima, kui sa tema rumalusi kuulata ei taha.

Kosmoselennud pole naljaasi, pea igaüks läheb imelikuks. Kui naine mu pärast viimast lendu haiglasse viis, siis oli mu palatis üks mees, kes nägi hallutsinatsioone, et tal pole käsi. Muidu tore mees, aga käsi polnud. Tegelikult olid need tal muidugi olemas, aga enda meelest liigutas ta asju oma mõtetega. Ma sain poole aasta pärast välja, saadeti siia, tema jäi haiglasse. Pidi ilma käteta juba kabet mängida oskama. Tühi lora, ta lihtsalt kujutab ette ja teised hullud kiidavad kooris takka. Neil kõigil oleks vaja õigete rohtude peale saada. Mul muidu enne haiglasse kukkumist ei olnudki mingeid luulusid, valede tablettide pärast tulid. Igast lollid kujutelmad, et lendan ja räägin ahvide keelt ja muu säärane. Kõige lähedam oli lugu, kus nad pidid mu loomaaiast ära tooma. Oma arust ma muidugi lendasin ahvide juurde, aga ma ei mäleta, kuidas tegelikult sinna sain. Keegi ei rääkinud kah. Pärast läksin natukeseks uuesti haiglasse, aga tulin sealt jälle tagasi siia.

See paks hooldaja on vist välja läinud. Kui minu toa aknast välja küünitada, siis ma võib-olla näen teda. Tõstan tooli akna juurde, käsi lingil.

„Kuule, lähme suitsule, Vadim lubas mulle pool jätta.” Albert nõjatub jälle oma vedelal moel minu toa uksele. Ma ei viitsi talle vastata, käib peale nagu halb uni. Albert kõigub lollaka ja normaalse hullu vahepeal. Ta saab hakkama, aga räägib kaugelt liiga tihti lollusi, et lõpuni talutav olla.

Albertit on lihtne peletada. Ei tohi vastata ja tuleb pobiseda. Hullu kõõrdsilmaga võib kah vaadata. Albert on nii pilves oma ravimitest, et see kõik võtab natuke aega. Ta jääb nii pooleks minutiks vastust ootama, siis jõuab talle kohale, et midagi on valesti. Albert lõpetab ukse peal kõõlumise ja läheb ära.

Ma teen akna lahti ja küünitan välja. Nurga tagant tuleb suitsu või auru moodi värki küll. See ei jõua minuni, nii et lõhna järgi ei õnnestu mul midagi tuvastada. Peagi tulevad nurga tagant välja suitsetajad. Paks hooldaja ja üks õdedest, kes on tegelikult vend. Nad näevad mind akna peal ja hooldaja teeb kurja nägu. „Ma loodan, et sa ei suitsetanud seal akna peal. Sa tead, et see on keelatud!”

Ega ma ei saa vastu kiusamata jätta. „Ma lihtsalt vaatasin, et kes seal nurga taga musitamas käivad!” Õde, nooremapoolne mees, punastab ja kohmetub, kuid paksul hooldajal on ka paks nahk. Külma närviga kõnib ta must mööda. Hooviuks on minu toast natuke edasi. Panen kiiruga akna kinni ja ruttan koridori. Manan kättevarjuks ette oma kõige laiema vastiku naeratuse, kuid kui nad must koridoris mööda lähevad nuhutan kõigest väest õhku. Paksul on päriselt kah teine hais küljes.

Vadimil on läinud kabineti juurde. See on klaaskapp, kus kõik hooldajad ja õed kohvitavad ning perset laiaks istuvad. Ma kuulen eemalt tema järjekordset katkematut vada: „Kuule, Tiina, see paraad läheb ju viadukti alt läbi, eks. Kas siis, kui rong üle sõidab, saame me kõik soovida? Siis peab ju hästi palju soove täide minema. Kas järjekorda ei teki? Ja mille järgi nad otsustavad, kes esimene on?”

Ta teeb hingetõmbeks pausi ning tulistab veel suurema hooga edasi: „Tead, aga mind huvitab hoopis, mis saab neist inimestest, kes on samal ajal rongis? Kas nende soovid ei lähegi arvesse? Äkki just need lähevadki täide, aga hoopis nende inimeste elus, kes viadukti all on? Mis sa arvad? Äkki sellepärast must saigi piloot, et ma poisikesena, halba aimamata, läksin rongi alt läbi, ja rongis oli mingi teine poisike, kes tahtis kosmosesse, aga sellepärast pidin hoopis mina lennukooli minema?”

Vadimil on vist uuesti paha hakanud. Näost hakkab kah punaseks minema, kohe tuleb kõrvest auru välja. Õde ja paks tulevad uuesti kabinetist välja, võtavad tal hellalt ümber õlgade kinni. Vadimil oli eile süst, pärast seda võib asi küll natuke käest ära minna. Mulle anti ka seda haloperidooli kunagi, ajas vahetevahel täiesti jampsima. Kahekesi talutavad nad Vadimi tema toa poole.

Kabineti uks jääb nende taga irstakile. Teist hooldajat, seda uut, pole kah seal! Võimalusest mõtlematult kinni haarates hakkab sinnenäppu minema. Sellest võib veel jama tulla. Aga samas. Keegi ei märka, kui kabinetti sisse astun. Koridor on tühi. Isegi kui ma vahele jään, saan pärast hullu mängides sellest pahandusest lahti. Vist. Paksu sinine kott vedeleb laual, pesemata kohvitasside vahel, ja on avatud. Kui meil kasvõi üks pesemata taldrik toas on, siis saame küll võtta, aga nemad ... Kotist paistab suitsupakk. Täitsa tavaline tänapäeva suitsupakk, selline, kus pole sees tubakas, vaid „kopses puhastav looduslik taimesegu”. Ega ta loll pole, muidugi peidab ta need suitsud tavalisse pakki. Ma avan ettevaatlikult paki, paks on pooled juba ära tõmmanud. Kahe kadumist ta küll ei märka. Pistan suitsud kiiresti taskusse ja vupsan kabinetist välja. Napilt kah, nad tulevad juba tagasi.

Irvitan neile kiusuks uuesti näkku, andes nagu mõista, et tean küll, kus te käisite, mida tegite. Kiiruga lähen oma tuppa. Tõmban ukse kinni ja vastu seina nõjatudes nuusutan suitse. Tahaks öelda, et see on kindlalt päris tubakas, aga tegelikult ma ei saa aru. Tuleb järele proovida. Siin hooldekodus on see võimatu. Peaks natukeseks teistest eemale saama. Aga kui me siin kogu aeg koos suitsunurgas käime, siis tunneb keegi seda haisu ja läheb kohe kitule.

Ma peidan suitsud madratsi alla ja lähen uuesti välja. Albert loivab sihitult koridoris ringi, igavleb terve päeva. Näitan naeratades talle oma murdunud hambaid nii palju kui võimalik. „Okei, lähme sööma. Kuule, ma arvan, et ma ikka tulen homme paraadi vaatama.”

*

Punastes mündrites veteranid marsivad viadukti alt läbi ja kaubanduskeskuse eest mööda. Tervemad meist, kes elavad sisuliselt vabapidamises, on kokku pannud mingitsorti lonkava orkestri-pasunakoori. Mängivad vanu kosmodroomiaegseid marsse. Nagu neid poleks siis tühimuseni kuulatud, stardi alla, stardi peale. Kulunud punased mündrid pitsitavad paksukeste kõhte-kintse ja teisel lendlevad kondiste kehade ümber. Üleelmisest aastast ei lasta enam ilma vormita päris protsessiooni marssima. Täna astuvad takti peamiselt vanad romantikud, kes on vormi sentimentaalsusest alles hoidnud, või siis noored, värsked veteranid. Kuid neid jääb pärast droomi sulgemist üha vähemaks ja vähemaks. Noortest saavad lihtsalt ükskõiksemad vanad veteranid, kes kunagise hiilguse lõpuks ära unustavad, kelle mündrid räbalduvad ja kaovad.

Pole tavaline, et kui keegi meist sai alles eile veel topeltannuse rahusteid, siis lastakse tal juba järgmine päev linna peale tulla. Vadim on siin ja hakkab uuesti pihta: „Kui ma veel lennukoolis käisin, siis oli meil seal üks kadett, kes arvas, et raketid on niikuinii minevikuvärk ja varsti saab rongiga avakosmoses käia. Mina ei tea, kuidas ta arvas, et need peaksid sõitma. Esiteks, kuidas peaksid need gravitatsiooniaugust välja saama? Ja teiseks, kes neile sinna rööpaid ette peaks laduma? Mille külge? Igatahes, akadeemiat ta ei lõpetanud.”

Opakas, jahub ikka oma rongiasja. Ta pidi ikka enne lendu kah juba natuke lollakas olema. Kosmosel on siinkohal vaid võimendav roll. Teised hullud, Albert ja isegi hooldajad, kuulavad teda aga suurima mõnuga. Miks

küll, ta pudistab ja vuristab. Karismaatiliseks kõnelejaks teda kindlasti pidada ei saa. Silmad tal välguvad kollaselt ning nägu on vähe roosakas. Hakka või uskuma, et Vadimi enda luulud pole luulud, vaid tegelikkus.

Kuna tähelepanu on koondunud Vadimile, saan mina minema hiilida. Tegelikult ei tohiks, avalik koht ja puha. Pärast pahandab keegi minuga ikka, et me tulime ju siia paraadi vaatama ning mitte suitsetama, ega me selleks linna ei sõitnud. Pole mõtet ka kellelegi öelda, et astun korraks eemale. Raudselt vastaks keegi: „Miks sa siin ei või paraadi vaadata, oleme ikka kõik koos.”

Pugejad noogutaksid kooris kaasa. Hooldajad tänitavad meiega nagu lastega. Tahaksin neid siis mõne koleda kosmonauditrikiga hirmutada. Selle jutu peale võiks tiivad kasvatada ja lendu tõusta või midagi. Annavad pistoleid iga viimse kui väikse asja eest. Kui sa järele ei jäta ja teed trikke edasi, tehakse sulle toredaid rahustavaid süste, ja kui pikka aega jamad, lähed tagasi kolmandale korrusele.

Tänavaaäres, kaubanduskeskusest üle tee on mõned vanemad majad. Ma elasin lapsena üürikest aega siin kandis. Siin peaks olema üks hea varjuline hoov. Lippan maja nurga taha ja poen värava alt läbi. Kõike juhtunut arvesse võttes olen ma veel suhteliselt heas vormis. Püksid said küll mustaks. Lähem maja taha ja toetan vastu aeda. Puuhekk varjab mind inimeste eest, näen läbi lehtede kaubanduskeskuse katust ning väheke ka paraadi.

Haa, paks ja see õde on kah teiste juurest jalga lasknud. Tõmbavad, muidugi, ja hoiavad käest kinni. Korraks nagu kihvatab, et kui arm on päris, peaksin nende kiusamise järele jätma. Aga, ei. Milleks, nüüd saab seda õde veel rohkem punastama ajada. Kuniks nad lahku lähevad või enam ei hooli. Paks ja õde suruvad käsi omavahel kokku nagu arglikud koolilapsed, kes vahele ei taha jääda, aga veel vähem tahavad lahti lasta. Pähvivad mõlemad valvsa pilguga, et ega keegi hooldekodust neid ei näe. Varjun natuke rohkem puude vahele.

Kaubanduskeskuse katusel on hernehirmutis, mitte päris klassikaline. Nõtke ridva otsas kõigub plekist või millestki säärasest röövlinnu siluett. Kajakad, tuvid, varesed, laske jalga!

Istun kükki, seljaga vastu aeda. Nüüd ei tohiks mind küll keegi näha. Koban läbi oma jope taskud, leian suitsu. Kisun filtri eest, nagu vanasti tehti. Pabeross suus otsin tuld. Aga tikud jäid vist teiste pükste taskusse.

MARI PABERIT

MÄRTS 2017

toimimisõpetused.

asjaajaja

Me võiksime julgelt

ette võtta **suplusi**

supikeetja

Selle mittetunnistamine teeb meist kõigist

seljanka

uus noor tegija

loo

kordumatuid üksikeksemplare.

põrguvürst

hambaarstitool

ja

vabadus on mündi

kaks poolt.

kapikurjategija

jäätisetorbikutega

sinikateni

pilvelõhkuja

õhuakrobaatika

Ja see on nüüd

julgustükk

Retsept : Revolutsioon sööb oma

unistused ära .

Tee endale täitsa oma revolutsioon !

200 g hulle geeniusi
25 g , mõju võimu
0,75 dl noahaava
0,5 sl võõrvõimu
200 g armastust
100 g viha
0,5 purki oma aja stiili.
1 tl Vanu haavu

Rösti vabadusvõitlus pannil võis. Lisa 0,25 dl

ülemvõimu ja kaneel ning lase jahtuda. Sega

reformatsioon ja vastureformatsioon .

Pane pokaalidesse võiduristimine ja pärisorjus

või kausikestesse kihiti vahusta laused, nimed,

minad, sinad, temad, meied ning ülikud .

Tee samad kihid veel üks kord.

Viimaseks kihiks pane irooniakiht ja puis-
ta peale veidi röstitud ülestõusu Magustoidu
võid teha ka ühte suuremasse kaussi. Kaunista
võimalusel usuvahetusliikumine vanillsuhkruga.

Retsept on mõeldud kahele võõrvõimule .

Piimašokolaadi mõju saab suurendada, kui näpistate end naeratades kergelt mõlemast põsest sarnaluu kohalt (30 sekundit järjest).

Abiks naeratamisel

✿ Selle metsalillede kompositsiooni teeb omapäraseks vormide mitmekesisus. Tähekujulised liiliad, kollased nõõbisarnased soolikarohu õied, violetne päsmaslill ja hulk teisi lilli moodastavad seades ühtse terviku. Sihvakad hundinuiaid sirutuvad ümmargusest alusvormist ülespoole. Seade on pandud pruunikaspunasesse nõusse.

Piret ütleb, et pole näiteks kunagi näinud

allegoorias tarzaniköit, kirevuhkel

KAALUKAUSIL on tolmukogu-

jateks vinüülidisko ja ja

Purskkaevupumbad

ikooniinimesed va lipitsejad

on kõiki oma loorbereid väärt,

Kas kartsite ka seda, et huumor ei tule välja?

Pöidlad pihku, et järgmine nõnda kaua ei viivitaks!

**Mõnusat juudihabeme
kasvatamist!**

puhkajate-päevitajate

Argitraagika

ABC

RAHU- PREEMIA

laureaadid

Auhinnad anti üle

röögatu

loomingu

eest

18. veebruaril

Mordori

KONTSERDISAALIS

pidulikkult

tabustatud

GALAL

|| ARVAMUS ||

sündmuse tähthetki

üks esindulikemaid karnevaleE : Saagikas vaimuelu ,

õitsev kondikava , Kus OLID KOHAL

Nii iga VERE GRUPP , kultuuri FAUNA , Üheemakane

peenutseja , Aphrodite HIMUR Tuhkur , tõsiseltvõetav

kloun , Mees ja naine Kui ka paar orja.

kõlas romade marsimuusika remiks e , voolas

head veini , sai Läbiküpssetatud burgundiapunaseid

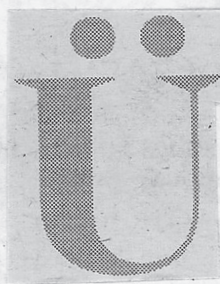
jõutablette , magemagusat kurvitsat ja nina

sarvikut ÕUN s u u s . kõrghetkeks kuju-

nes professori kreedo läbi ruupori : illusioon

peab alati olema.

Mis illusioon

ks suur illusioon

see siis on?

vikerkaare lõpus

on

madonna .

TIINA VEIKAT

*

püüdsin sind tabada
pilguga
tooniga
kõnega
ja siis juba lendaski kastrul

ma ei mõista
kuidas on nii
et vaatamata sõnaraamatute rikkusele raamaturiiuleis
tuleb meil pea alati sõnadest puudus
ja meie Suurte Dialoogide finaalis
lähevad ikka ja jälle käiku
kärsitud kriisked
salvavad süüdimõistmised
et les objects non-identifiés

purunev klaas
on meie sõneleva koreograafia
oluline meeleline atribuut

me oleme *sophistiqués*
mis tähendab
et oleme välja arendanud eriilmelise
manöövriterikka
kineetilise esteetika kombinatsioonid
ja nii me
omavahel tantsimegi
esemed õhus vaat et kepslemas
killud helklemas
kõrvust mööda vilisemas

*

nõõ-nõõ!
mõttesaltod
igavesed otsingud
equilibrium
ubi est?

ülekoormatud liiklus
ja
hüpertroofia
vereliblede vahel
ka tukslevail tänavail

muudkui mööduvad
kord peatuvad
kord unistavad
elušabloonid
nii minu
kui teiste
nende varjudegi omad
mis pimedatel öödel võbelevas gaasivalguses tänavale valguvad

taas ümberlülitumine
mõttemustrite liigendamine
hüpertroofia
equilibrium
ubi est?

igavesed otsingud
olemegi sunnismaised igiavastajad!

iseendi
ja teiste
ae-ae! sisetunne?!
oh sa mu vallatu omalaadne kompass!
kuhu kadusid taas peitu?

ALEXANDER GRONSKY

Seeria „Pastoraalid”, II osa
Moskva äärelinn 2008–2011

ARVUSTUSED

TÕNIS TOOTSENI IMEMAAILMAD

Rauno Alliksaar

Tõnis Tootsen

„Esimene päev”

Mõttelõke, 2016

Objekt, mida kirjutaja siinkohal käsitleb – raamat, täpsemalt Tõnis Tootseni „Esimene päev” –, on gabariitidelt aukartust-äratav ning keskmise lugeja jaoks ilmselt hirmutav tellis. Vääramatut (nagu ta ikka kipub olema) esmamulje ajal tabas mõte, mis ühest küljest oli kurb, teisalt tekitas põnevust, et vormi intensiivsus ja pääletükkivus jätavad sisu varju. Ootused positiivsele lugemiselamusele ja lootused seda leida langesid järsult, sest alateadvus ütleb, et uhke ja särav (kõige laiemas mõttes) välimus tähendab harilikult, et sisemus on mäda või vähemasti õõnes. Kas kusagil sääl kaante vahel on ka midagi *päriselt* sisulist? Ometigi on konkreetse teose vorm niivõrd haarav ja huvipakkuv, et raamatust ei saa mööda vaadata. Tundub aga, et teos vajab ka arvustusobjektina mõnevõrra ebatavalist lähenemist. Nimetagem siinseid eksirännakuid arvustamise asemel vaatlemiseks. Mõttes sihiks vastata küsimusele „mis see on?” (ehkki tahaks küsida pigem prantsuspäraselt *qu'est-ce que c'est* – keskösee – mis see on, mis see on?).

Aga mis see siis ikka nii erilist on? Lugesdes kultuuriuudistest, et säärane raamat on ilmunud, tundus kibestunud kriitikule esimese hooga, et tegemist on ühe hipsterikese põlve otsas valmis nokitsetud kirjatükiga, mille eesmärgiks on näidata kui „äge” on autor. Kui aga sarkastilisus ning alusetu üleolevus kõrvale heita, mida üks arvustaja ilmselgelt peab tegema, siis ei saa tegelikult salata, et Tõnis Tootsen on saanud hakkama korraliku tööga. Ükski hipster, kes teinuks midagi säärast ainult tegemise või näitamise pärast, ei oleks kulutanud viit aastat ega näinud niivõrd palju vaeva.

Seda raamatut saab käsitleda õige mitmel moel – kirjandusteosena (tekstina), kunstiprojektina (objektina) või siis nende summana, tervikliku oopuse, mille üht poolt ei saa teisest lahutada. Ja võibolla olekski nõnda kõige õigem. Siinkohal võtab kirjutaja endale aga vabaduse panna sõnadesse *raamatuga kohtumisel* tekkinud tunded – kui lahutada totaalprojektist „Esimene päev” tekst, tähendaks see ka teksti eraldamist ümbritsevast kujundusest, mida ühekordsel lugemisel päris kindlasti teha ei õnnestu, võibolla

kahekordselgi mitte. Mine tea, kas kolmekordselgi, sest „Esimene päev” on juba olemuslikult ehitatud säärasena, et kujundus mitte pelgalt ei toeta, vaid saadab ja täiendab teksti. See väljendub mitmel eri moel: konventsionaalseid leheküljenumbreid asendavad kellaajad, paberi ja teksti värv varieerub vastavalt sellele, kas on öö või päev, päätegelase Toomase mõtteid tähistavad leheservalt hargnevad märgikesed, vene aktsendiga eesti keel on kirjutatud kirilitsas. Ekstraheerides sellest kompositsioonist teksti, jääks viimane kardetavasti kuivaks ja sageli ka segaseks, sest kujunduslikud eripärad markeerivad tihtipäälle seda, mis tekstiga ütle mata on jäetud. Ehkki teose lugemine näib esmapilgul just noilsamadel põhjustel ületamatult raske, ei ole see seda mitte. Käsitsi kirjutatud tekst, mille kohta peab küll ütlemata, et tegemist on iseenesest suurepäraselt loetava ja mis kõige olulisem, ühetaolise, stabiilse šriftiga, ehmatab esialgu üsnagi kangeks, aga sellega harjub paari kolmekümne lehekülje järel ära. Alles siis saab võimalikuks elada päriselt sisse ka teose sisusse.

Paraku ei ole see sisu sugugi tingimata niivõrd vaimustav. Põgusalt kokku võttes – „Esimene päev” tegevus leiab aset 2034. aastal ning rullub lahti pääasjalikult Tallinna vanalinnas. Eestit on tabanud mingi suuremõduline katastroof (milline, seda lugejale ei öelda, ehkki saab teada, et muuhulgas leidsid aset EMP-rünnakud, mistõttu on moodne tehnoloogia rivist väljas), mille tulemusena on senine ühiskonnakorraldus kokku varisenud ning mööda maad liiguvad ringi turvatöötajate, igasuguste juhuslike avantüristide ja kaitseliitlaste salgad (ja need viimased on seejuures eriti ilged, sest peavad endid riigivõimu pärijateks), kes on igal hetkel valmis jõuga võtma seda, mida nad soovivad. Veel enne katastroofi oli Eesti aga jagatud hierarhiliselt tsoonideks, mille piirid olid rangelt valvatud ja kaitstud ja vaid viisa olemasolul läbitavad. Kõrgemad tsoonid olid privilegeeritud – neile kuulusid paremad palad nii loodusvaradest kui infrastruktuurist, madalamad tsoonid pidid leppima sellega, mis üle jäi. Selle olukorra taga on aga kunagi võimule tulnud Rahvaerakond. (Kas autori torge praegu Eesti poliitmaastikul tegutseva ja end rahvaerakonnaks nimetava partei pihta? Kriitik viskab siin küsimuse õhku, aga rohkem spekul eerida ei julge.) Võim on kataklüsmide järel küll kokku varisenud, ent tsoonistik ühes okastraadi ja miiniväljadega jäänud. Tegemist on võimsa põnevuslooga, ent paraku hakkab „Esimene päev” üsnagi kiiresti meenutama arvutimänge, mis toimuvad düstopiilises maailmas – kui olemasolevale lisada veel *zombie*’d, siis saakski toimuvat klassikaliseks postapokalüptiliseks düstopiamänguks (või -filmiks)

nimetada. Liiga vähe *action*'it, lendavat verd ja tatti ütleb aga, et autor taotleb siiski midagi muud. Mida? Mine tea.

Klassikalised düstooapiad on mõjusad seetõttu, et isegi, kui olustik, kus tegevus aset leiab, on uskumatu, on nad *veenvad*, et mitte öelda *hirmuäratavad*. Düstooapiasaurustest on Ray Bradbury „451° Fahrenheiti” veenev, sest ekraani- ja pildikesksus ning põlgus paberraamatute vastu on aina süvenevad trendid, Jevgeni Zamjatini „Meie” aga seetõttu, et inimese hirm uniformiseerumise ja oma mina kaotamise pärast on alati olemas olnud. Hää düstooopia ei ole see, mis suudab kokku luuletada kõige imelisema võimalikult halva maailma, vaid see, mis jätab hinge okka, et loetu võiks mingil kujul – mitte tingimata selsamal, mis raamatus, aga ideeliselt sarnasel – kunagi ka tegelikkuseks saada. „Esimene päev” sinnani ei küüni, sest ei mõju päris veenvalt. Köidab, aga ei veena. Aga võibolla ei otsigi Tootsen „päris” düstooapiat, vaid jääb lihtsalt postapokalüpsise juurde?

Seda raamatut saab käsitleda õige mitmel moel – kirjandusteosena (tekstina), kunstiprojektina (objektina) või siis nende summana, tervikliku oopuse, mille üht poolt ei saa teisest lahutada. Ja võibolla olekski nõnda kõige õigem.

„Esimene päev” on ladusalt kirja pandud ning keeleliselt äärmiselt nauditav. Lisaks sellele on teos äärmiselt sisutihe, püüdes edastada (ilmselgelt) autori enda maailmavaatelisi ja filosoofilisi tõekspidamisi ning puudutab laiemalt teisi küsimusi, arutledes nt tehnoloogia, vabaduse ja vabadusetuse, inimsuhete, sõja ja rahu, religiooni, poliitika ja mille kõige muu üle. Filosoofiat voogab lehekülgedelt nii selle paremas mõttes – sisuline, kaalutletud, mõistlik ja tulemusi andev arutelu eri küsimuste, olgu siis universaalsete või partikulaarsete üle –, aga ka

viletsamas mõttes, kus „filosoofia” mõiste sisu täidab igasugune juhumõtiskelu. Selle viimase puhul tuleb küll nentida, et valdavalt on see täiesti taotluslik, ent paraku mõjub nii mõnigi kord lihtsalt tühja targutusena, mis ei anna märkimisväärselt midagi juurde. Filosoofidest tegelased on toredad, ent kui pöörduda kõik tegelased, kes raamatus suu lahti teevad, on mingis mõttes filosoofid, kaob pilt ning tekib pusle.

Massiivsetele romaanidele nagu „Esimene päev” saab rohkem „andeks anda” kui napimatele teostele, lühiproosast rääkimata. Maailmaehitamises, mis on düstooapiakirjanduse puhul möödapääsmatu ning kasvatab paratamatult teose mahtu (ärgu saadagu valesti aru – see pole iseenesest mitte mingis mõttes halb!), on Tootsen suurepärane, ent hästi ehitatud postapokalüptilise maailma kõrval on „Esimeses päevas” nõnda palju ballastina mõjuvat materjali, et ilus (mitte küll esteetilis, aga kirjanduslikus mõttes) maailm mattub nii mõnelgi puhul tarbetu mõttemassiivi alla. Paksudest ja õhukestest raamatutest on Alexander Genis kirjutanud:

**Hõlmamisambitsioon ja üksik-
asjalikkus on viinud olukorran-
i, kus tervikuna paistab silma
vaid detailide summa ning
seda mitte millegi uudsena.**

„Pealegi riskib paksu raamatu autor rohkem. Ulatades luge-
jale oma töö viljana valminud telliskivi, pretendeerib ta
mitmele kuule lugeja elust. Jagades selle elu paksude raa-
matute arvuga, jõuame järeldusele, et uus teos ei tohi olla
vanadest kehvem, kui ta võistleb juba Joyce'i ja Musili mere-
madudega.”¹ Ilmselgelt ei saa noore autori mitte küll esimest
pikemat kirjatööd, aga esikromani, võrrelda „Ulyssesega”,
aga siinkirjutaja jääb üldhinnangu andmisel siiski pigem

tagasihoidlikuks ning seda just sel põhju-
sel, et ehkki kavandatud romaan näib esma-
pilgul totaalse teosena (kui väljendudagi
niivõrd ambivalentset), laguneb see luge-
des algosakeste virvarriks, kus on küll mõõ-
dukalt lõbus ekselda, ent mida on lihtsalt
liiga palju. Jaak Tomberg on „Esimest päeva”
arvustades tõstnud esile „maksimalismile
läheneva hõlmamisambitsiooni” ja „para-
noilisuseni süsteemse viimistlusliku üksik-
asjalikkuse”², ent hõlmamisambitsioon ja
(iseäranis) üksikasjalikkus on viinud olukor-

rani, kus tervikuna paistab silma vaid detailide summa ning
seda mitte millegi uudsena. Tõepoolest *an embarrassment of
riches* (piinlikult külluslik), nagu Tomberg kirjutab, ent „liiga
palju häid asju” kätkeb endas paraku ka valimisvõimetusest
tulenevat ahistust.

Tõnis Tootsen näib ise mitmes mõttes elavat mingisugu-
ses imemaailmas, kus nii mõnedki asjad, mis muidu mõjuvad
kummalisena, on täiesti aktsepteeritavad – näiteks raama-
tute käsitsi kirjutamine. Tuleb kõrgelt hinnata tema võimet
ehitada ka oma loomingus imelisi maailmu, mille puhul ei
teki hetkekski kahtlust, et need on hästi konstrueeritud.
„Esimese päeva” puhul võiks ette heita ainult, et kohati
kipub see maailm pisut arvutimängu või postapokalüpti-
list filmi meenutama, ent düstooiakirjandusel on see kal-
dumus paraku nii ehk naa. Hoolimata mõningatest puudus-
test, mis siinkirjutajat kriipima jäid, on raamat/kunstiprojekt
„Esimene päev” mahuka, põhjaliku ja korraliku töö vili, mida
ei tasu mingil juhul kõrvale jätta. Ometi tuleb lugedes tead-
vustada – mis peaks ju niigi selge olema –, et tegemist ei
ole konventsionaalse raamatuga, ja sestap ei tohiks seda
ilmselt lugeda kui konventsionaalset kirjandusteost. (Kas
on arvustaja siinkohal teinud vea? Mine tea.)

Mis see on, mis see on, see „Esimene
päev”? Ilmselgelt väga palju asju – kirjan-
dusteos, kunstiteos, eksperiment, raamat,
mõtte- ja meeleavaldus. Pigem küsiks, et
mida see ei ole, või õigupoolest, *milline see
ei ole* ja vastaks ühe sõnaga – tavapärase.

1 Alexander Genis. „Lugemistunnid: raa-
matusõbra kamasuutra” – Tlk Toomas
Kall. LR 2–5/2016.

2 Jaak Tomberg. „Kirjandus kui käega-
katsutav kogemus” – Sirp 10.02.2017.

See on ka päämine põhjus, miks hoolimata võimalikest häirivatest elementidest või asjaoludest ei lasse see raamat lugejat naljalt lahti ja sunnib Tootseni imemaailmadega – nii tema enda kui tema raamatu omaga – lõpuni purelema. Ja võibolla kunagi seda ka uuesti tegema.

MÄRKMEID DISAINIST JA NARRATIIVIDEST

Anette Helene Vijar

Loore Sundja, Else Lagerspetz

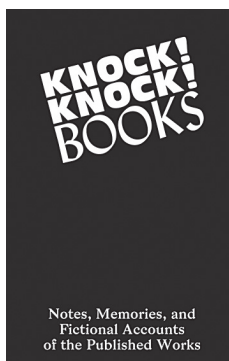
„Notes, Memories, and Fictional Accounts of the Published Works”

Knock! Knock! Books ja Lugemik, 2016

„Notes, Memories, and Fictional Accounts of the Published Works” on EKA graafilise disaini eriala lõputöö, mille andis välja selle jaoks loodud fiktiivne kirjastus Knock! Knock! Books. Esmapilgul tundub väike, endasse seitset erinevat kultuuriteemalist ning üksteisega haakuvat narratiivi mahutav teos müstilisena. Ajapikku see arvamus süveneb ning moondub segaduse ja lugemisrõõmu virvarriks. Olgugi et pealtnäha on tegemist välimuselt lihtsa ja sisult konservatiivse kultuuriteoreetilise teosega, ei ole see pelgalt ilukirjandus ega ka disaineriraamat, kuigi mõlemale omast seal leidub. Paksemat sorti brošüüri meenutav, kuid sellegipoolest selge ja sujuva vooluga jutustus lahkab edukalt fiktiivset kirjastamist ning loob libakultuuri. Kultuuri, mis laenab ja matkib, aga mis teeb seda nii hästi, et kujuneb lugeja peas peaaegu elementaarseks tõeks.

Pärast esmast lugemist olin segaduses. Mis on päris? Mis väljamõeldis? Kas loetu mängis minu tunnete ja teadmishimuga tahtlikult? Ideaalne tõejärgse ajastu lugemismaterjal. Ning nagu kirjutas Ott Kagovere mullusuvises juunikuises Sirbis, on „raamatus esitatud kultuurilugu niivõrd detailne ja veenev, et tekivad kahtlused, kas tegu on ikka fiktsiooniga”.¹ Tõepoolest, üksteisele viitavad või üksteisest välja kasvavad lood antropoloogilistest uuringutest, luulest, arhitektuurist, kunstist ning isegi kristlikust animatsioonist on pikitud „päris” kultuuriteooria ja pärisnimedega ning lugeja (vähemalt mina) peab iga teist nime igaks juhuks veebiavarustest otsima, sest äkki on just see inimene, see kunstiliikumine või see teos kultuuritarbimisel kahe silma vahele jäänud. Kuid kohmetustunne, mis narrilt otsinguribale nimesid toksides sees pulbitseb, kaob narratiivi sukeldudes kiiresti.

Sundja ja Lagerspetz kirjutavad soravalt, komistusteta. Või kui komistavadki, siis meelega. Teevad vigu, et neid siis ise teadlikult ja tähelepanelikult parandada. Mõttepausid ning übermõtlemised on loomulikud, arusaadavad ning tihtipeale ka põhjendatud. Iseloomulikum neist on ehk autorite äkkarusaam, et juba kolmandat lugu järjest loob nende kujutlusvõime peategelased mees-
teks (lk 46). Peale terast enesekriitikat saab „Denial of the House’i” ehk „Maja

1 Ott Kagovere. „Graafiline disain kui kaasaegne kunst” – Sirp 17.06.2016.

eituse" autorist, tuntud Hollandi kunstiajaloolasest Pieter Broewerist silmapilkselt südikas ja terane professor Petra Broewer, oma ala spetsialist ning üks väheseid naisteadlasi.² Selsamal moel valivad autorid ka tegelastele väljanägemise: võttes ühe päriselt eksisteeriva inimese tunnusjoone, mõeldakse see ümber, jõutakse järgmise tunnusjooneni ning lõpuks kombineeritakse need kaks, et fiktiivne tegelane näeks välja täpselt nii nagu vaja.

Lugeja ette heistub eklektiline valik kunstist ja elust. Tekib terve spektritäis tegelasi ja teooriaid, kelle ja mille kohta tahaks aina enam ja enam teada, kuid teose formaat ning eesmärk seavad range piiri, mida suudab ületada vaid iga lugeja isiklik kujutlusvõime. Kuid selleks, et väljamõeldud lugu koos püsiks, on vaja tegelast, nime, mille külge fiktiivset kultuuri pookida. Saage tuttavaks Christian Harald Nielseniga, Taani misjonäriaga, kes sõidab Gröönimaale nasakkide juurde ja jääb sinna pikemaks ajaks, ning kelle sulest sünnib ka esimene teos, mille K!K!B avaldab. Või ehk

imponeerib lugejat hoopis Seo Ba'o, nasakkidega sarnasest hõimust pärit noormees, kes 20. sajandi algul Kanadasse emigreerudes endas luulelembuse avastas, ning tühjade lehtede, suvaliselt lõigatud ja uudses vormis kokku sobitatud värsiridadega mängides uue žanri löi.

Sellega Sundja ja Lagerspetzi kujutlusvõime ei piirdu – kiirelt liueldakse ühelt teemalt teisele, avaldatakse kaheksa numbrit Austria sisearhitektuuriajakirjast „Der Innenraum des Abendlandes“ („Õhtumaa interjäär“), analüüsitakse poliitikat ning ortodoksset kirikulturgiat siduvat vene kunstirühmitust OTÉLL (Isa), aidatakse noorukese Leedu kunstniku Agne Jankauskiené isikunäitust korraldada ning lahatakse tema lapsepõlve, kus oli tähtsal kohal nii range katoliiklus kui ka esoteerika. Kultuuriteooria kultuuriteooriaks – entusiastlik üheksakümnnendatel üles kasvanud laps ning keskmisest suurem joonisfilmifänn minus rõõmustab just kogumiku viimastel lehekülgedel. Jankauskiené on nimelt üht oma teost mõtestades laenanud fraasi 80ndatel Ameerika Ühendriikides näidatud ning 90ndatel postsovetliku Leedu teleriekraanile jõudnud kristlikust lastesaatest. Seesama lastesaade nimega „Bible Hounds“ („Piiblipenid“), mis kodumaal edu ei saavutanud, suudab aga teiseliste ninjakilpkonnade ja Marsilt pärit mootorratturhiirtega võrrelduna ka haige emaga koos elava Jankauskiené trauma edukalt lahti mõtestada. Nimelt satuvad

Sundja ja Lagerspetz kirjutavad soravalt, komistusteta. Või kui komistavadki, siis meelega. Teevad vigu, et neid siis ise teadlikult ja tähelepanelikult parandada.

2 Muide, väljamõeldise ja reaalse elu vahelist seina agaralt purustada püüdes avastasin, et antud loo peategelane jagab peaaegu et identset nime Amsterdami ülikoolis tegutseva arhitektuuriprofessori Petra Brouweriga.

kaks Chicagost pärit peni Jack ja Spotty ajas rännates linna, mida valitseb Mooses ning kuhu üle öö ilmuvad kaks kümne käsuga täidetud kivilahmakat. „Kes vastutab kivide eest?” küsivad külaelanikud lõbusal lauluviisil. „Kes vastutab kivide eest?” küsib Jankauskiené, vaadates kristallidesse ja müstikasse uskuvat ema vähiga võitlemas. Kas usk vastutab?

Lisaks osavale jutuvestmisele leidub kogumikus ka disainielemente, mille kohta võib öelda, et tegelikult on Sundja ja Lagerspetz just nende ümber oma lood põiminud. Pealtnäha lihtlabased internetiavarusest nopitud fotod ja kuvatõmmised on sujuvalt tekstimassi poogitud ning muudavad sõnaderäga-tiku õhulisemaks ja narratiivi märgleva-maks, tuletades lugejale meelde, et tegemist on fiktiivse kultuuriteooria ning välja mõeldud tegelastega. Kuid visuaalne abimaterjal ei ole fiktiivne, näiteid otsitakse ja tuuakse olemasolevast maailmast ning reaalset eksisteerivast kultuurist. Seega ei

maksa imestada, kui juhtud raamatut sirvides peale Viggo Mortenseni näole, mõnele Tallinna kinnisvaraturgu iseloomustavale fotole või Tanel Veenre ehetele – just niimoodi, päriselu kaudu ehitavad Sundja ja Lagerspetz üles oma alternatiivkultuuri. Kontrastiks kergemale, absurdi piire kompavale fotomaterjalile on iga sisututvustuse ehk jutu lõppu lisatud K!K!B poolt avaldatud või avaldamisele kuuluvate teoste kaanekujundused. Kuigi needsamad kujundused ei ole alati tingimata tõsised ega paatoslikud, leidub nendes ametlikkust ja põhjendatust. Tundub, justkui ei oleks kaanekujundused ainult disainielemendid, vaid esindaksid teatavat kirjastuslikkust, täpselt sellisel määral, nagu üks fiktiivne kirjastus seda teha saab. Või annab kujundus jutustustele lõplikuma, käega katsutavama tunde? Üks samm avaldamisele lähemal.

Autorid on kogumikku kirjeldanud järgmiselt: „Käesolevas raamatus lahkab K!K!B sügavalt fiktsionaalset kirjastamist sügavalt isiklikul moel.”³ Tõesti, kogumik on isiklik. Kuidas see saakski olla teisiti, kui kogu lugu saab alguse Eesti külmas talves bussi oodates analüüsitud ütlusest: „Pane suu kinni, muidu süda jahtub ära”? Isiklikku ainekust leiab ka teistes kogumikku kätetud lugudes. Jutt maja ehitusest, mille keskmes on hoone lammutamisel rusude keskele jonnakalt püsti jäänud lift, saab alguse Stockholmi hostelis hilinevaid kaaslaseid oodates. Detailrikkad selgitused, miks just üks või teine kujundus mingile teosele sobib, põimitakse kokku isiklike põhjenduste ning

Pealtnäha lihtlabased internetiavarusest nopitud fotod ja kuvatõmmised on sujuvalt tekstimassi poogitud ning muudavad sõnaderäga-tiku õhulisemaks ja narratiivi märgleva-maks, tuletades lugejale meelde, et tegemist on fiktiivse kultuuriteooria ning välja mõeldud tegelastega.

3 Loore Sundja, Else Lagerspetz. „Knock! Knock! Books: Publishing as a Fictional Practice”. – <https://gd16show.artun.ee/>.

arusaamadega antud teooriatest või tegelastest. Autoritest saavad teose käigus nii poeedid, disainerid kui kultuurihuvilised, kes, kuigi juba ammu teadlikud eesootavast, käivad lugejaga koos mööda avastamisteed. Sundja ja Lagerspetz seovad oskuslikult uudishimu ja värvika kujutlusvõime ning on luulelised hetkedel, mil seda oodata ei oska. Samuti imponeerib autorite innukus puudutada sotsiaalseid, poliitilisi ning religioosseid teemasid – vaatluse all on emigreerunud noormehe side koduga läbi luule, naisteaduri läbielamised meestekeskses teadusvallas, noore kunstniku lapsepõlv kahestunud usu ja töökspidamistega perekonnas. Kuid Sundja ja Lagerspetz ei tee seda tungivalt, poliitikat või probleeme kurgust alla surudes, vaid viipavad nende suunas õrnalt, aga kindlakäeliselt. Seesugused probleemid on olemas – ja seda isegi väljamõeldud maailmas.

Sundja ja Lagerspetz seovad oskuslikult uudishimu ning värvika kujutlusvõime ja on luulelised hetkedel, mil seda oodata ei oska.

Kui raamatu käest panin, guugeldasin uuesti teoses esinenud nimesid. Ma ei tahtnud uskuda, et neid olemas ei ole. Nimed ning teooriad olid minu teadvuses kanda kinnitanud ning Gaute Kivistiku „Eesti mängust” või loengumaterjalidest kahe kõrva vahele sadestunud teadmiste keskele ennast mugavalt sisse seadnud. Ei imestaks, kui tulevikus seltskonnas pahaaimamatult sibulakuplite kujulisi soenguid lõikavale kunstnikule või kahe krantsiga kristlikule joonisfilmile viitan.

MUDLUMI ONTOLOOGIA

Hele-Mai Viiksaar

Mudlum

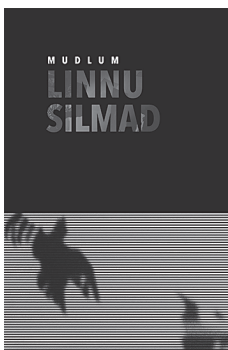
„Linnu silmad”

Eesti Keele Sihtasutus, 2016

„Linnu silmad” on Mudlumi kolmas teos, sellele eelnevad „Tõsine inimene” (2014) ning „Ilus Elviira” (2015). Kõiki Mudlumi teoseid iseloomustab eklektiline stiil, mis kisub lugeja elavate asjade maailma. Miks just elavate asjade? Sellepärast, et asjade taga on eelkõige inimesed, keegi, kelle maailm on *punase terra karva* ja kelle kardinatel on *joonia sambad*, mille ümber *väänlesid roniroosid, justkui oleks tükike antiiki otse akende ümber lehvimas* (lk 60). Mäletan, et koolilapsena „Jumalaema kirikut Pariisis” või „Isa Goriot’d” lugedes mõtlesin ühtelugu tühimusega, kui palju autor ühest uksest või toolist kirjutada suudab, taolised kirjeldused tundusid mulle tollal igavad ja tühised. Mudlumiga sellist emotsiooni aga ei teki, kuigi näib, et autor ise just kardab seda: *Mõtled, et oli tüütu ja igav jutt mingist remondipasast, Mudlumi trademark, aga ei, see on ju puhas ontoloogia!* (lk 69). Võimalik, et Mudlumi kirjeldused ei mõju tüütuna just seetõttu, et need sulanduvad tegelastega loomulikult kokku, luues tabava pildi nende endi loomusest: *Oi pagan, nüüd ma ei kirjelda ju mitte kohta, vaid iseennast!* (lk 131). Piirid asjade ja inimeste vahel muutuvad ähmaseks, aga sentimentaalsus, millega tegelased asjadesse suhtuvad, ei muuda esemeid tarbimisahela osaks.

Erilise groteskiga kujutab Mudlum materiaalse maailma küüsis olemist loos „Majaehitaja”, kus minategelase elu kulgeb ühest poolelijäävast remondist teiseni; ta justkui täidaks oma sisemust tapeetide ja vannitoaplaatidega. Tegelikult ei osta ta lihtsalt mööblit kokku ega pahtelda seinu, vaid elab välja oma sisemist rahutust. Antud peatükis tuleb tugevasti esile ka autorirefleksioon¹, mis mõjub justkui kaitserefleksina juhuks, kui lugeja millestki aru ei saa. Taolisi lugeja poole pöördumisi võib võtta stiilivõttena, samas sarnaneb see suuresti püüuga seletada, miks mingi nali on naljakas – aga nii kaob igasugune võlu järsku ära. Selle eneseõigustuse taga peitub ebakindlus oma kirjutise või lugeja mõistmisvõime osas, mistõttu peab autor sisse

tooma filosoofide nagu Sartre’i ja Adorno toetavaid mõtteid: *Vist fenomenoloogia kohta ütles noor Sartre rõõmsalt, et ta on alati tahtnud sellist asja, et räägib lihtsalt*

1 Sellele on osutanud nt Evelyn Fridolin. „Inimene või asi?” – Müürileht 27.02.2017.

oma teetassist ja siis see ongi filosoofia (lk 69). Eriti tuleb see esile loos „Saippua-kauppias”, millel justkui polekski muud sisu kui iroonitsemine tavapäraste kompositsioonivõtete ning lugeja-vaataja lihtsameelsuse üle: *Kui palju põnevust, verd, armastust, lohesid, roboteid, kääbuseid, printsesse, kurje geeniusi ja supermane ka kokku ei miks, tulemuseks on millegipärast ikka täielik mäluauk* (lk 172). Tõttõelda kõneleb Mudlumi tekst iseenese eest, see ei vaja mingeid õigustusi, miks ühel või teisel teemal (või kas või lihtlabase tapeedi kirjeldamisel) nii pikalt peatutakse.

Kõikidel raamatus esinevatel tegelastel jääb justkui midagi pooleli, nad on mingis pidevas vaheolekus – kes on lõksus füüsilises valus, kes igaveses remondis, kes alustab iga päev ühe ja sama raamatu lugemist. Poolikute tegevuste lõksus olemine on ahistav ka lugejale, kes liigub ühelt pooleli jäetud loolt teisele. Võib-olla on mingi pidev lõpetatuse vajadus lihtsalt inimloomuse osa? Raamatus esinev otsese tegevuse või kuhugi jõudmise puudumine

Kõikidel raamatus esinevatel tegelastel jääb justkui midagi pooleli, nad on mingis pidevas vaheolekus – kes on lõksus füüsilises valus, kes igaveses remondis, kes alustab iga päev ühe ja sama raamatu lugemist.

tekitab lugejas mõningast ängistust, mida võiks kirjeldada ka „mittemidagijuhtumise morbiidsusena”². Tervet teost iseloomustab mõneti teadvusvooluga sarnane kulgemine – „Ilma alguse, ilma lõputa” on ka tabavalt ühe kogumikus oleva loo pealkiri (muuseas, antud lugu võitis 2017 ka Friedebert Tuglase novelliauhinna). Tundub, et tegelaste jaoks aega ei eksisteeri, nad küll vananevad ning aastaajad vahelduvad, aga nemad ise on muutumatud. Nad ei ole mitte lihtsalt „tõsised” ega „närvilised”, vaid

ennekõike tavalised inimesed, keda kirjeldatakse enamasti mingi ebatavalise kiiksu kaudu. Kõik inimesed on natukene friikide moodi, kui neid piisavalt lähedalt vaadata. Ja mis kõige hirmsam, nad kõik on sinu moodi.

Kuna Mudlumi lugudes puudub kindel narratiiv, siis on nende keskmes alati inimeste ning ümbritseva maailma kirjeldus. Kõige nauditavam ongi teose juures see, kuidas autor loob keskkonda kirjeldades kujundeid. Nii on tegu puhta mõnutekstiga: *ja mina usun, et inimese ristlõikest näeb ära tema kasvuaastad niisamuti nagu vanal mahavõetud puul* (lk 78). Kuigi tegelaskujud on äärmiselt detailsetl kirjeldatud, siis minajutustaja, hoolimata oma väga intensiivsest kohalolust, jääb lugejale peidetuks. Ta ilmub meieni kas jutustaja või erinevate tegelastena, ta on sootu ja nimetu, aga see-

eest oma kehalisusest või selle puudumisest alati väga teadlik: *Niiviisi seisab ma nähtamatuna ja mitteolevana, armastuses puudulikuna, voodisse heitnud Ingli jalutsis.*

2 Sveta Grigorjeva. „Ilusa tüdruku kõrtsikurblik argipäevapoesia” – Sirp 13.11.2015.

[---] *Ebakindlalt sirutan käe ja panen selle vana tunde järgi sinna, kus peaks olema minu süda. Ma ei tunne mitte midagi* (lk 80). Kehalisus on jutustajale enamasti segavaks faktoris, sest sellega kaasnevad ebameeldivad nähtused, nagu pidev kõhuvalu ja seedeprobleemid, aga ka hommikuti kaerapudru söömine, igava argielu rutiinsus ning painavad mõtted. Seetõttu põgeneb jutustaja teise teadvusesse, unenäolisse maailma.

Mudlumi detailitäpsus³ võib lugeja mäluga trikke mängida. Kui lugesin „Naiste sauna” (lk 109), võisin vanduda, et minagi olen, nagu peategelane, „nõukaaja” niiskel ja puidust saunapingil külma limonaadi limpsinud, veenired mööda auravat keha alla veeremas. Kujutasin ette tsinkplekist kausse ja roosiseebi lõhna. Igasuguses nostalgias on mingi veider naudingumoment – lugeja justkui katsuks ja nuusutaks minevikku, siseneks ajapilti. Inimese mälu on aga petlik ja hea kirjanik oskab sellega mängida. Kirjeldataud ühissauanas olen ma käinud lapsepõlves vaid ühe korra, limpsi seal ei müüdud ja kuppelfööne samuti ei mäleta, ometigi võtsin lugedes neid markereid oma mineviku loomuliku osana. Mõni ese jääb elu lõpuni unenägudes kummitama, nagu ka Mudlum tabavalt märgib: *Ma marsin sisse, istun oma vanasse tooli, teen näo, nagu midagi poleks katki, nagu mu koht oleks ikka veel siin* (lk 22). Võib-olla ongi hea, et inimestele unenäod ärgates tihti enam ei meenu või nad ei näegi üldse und (nagu ühe jutustuse tegelane Ingel). Äkki on asjade unustamine mõnikord hea? Kuigi „Linnu silmad” tegeleb suuresti asjade meenutamisega, peitub meenutamise taga tihti ka võimetus või soovimatus unustada. Eriliselt jääb kummitama lause: *Meie juures ei unustata naljalt midagi. Me mäletame kõike, aegade algusest, ja unustada, kuigi tahaks, me ei saa ega oska* (lk 145).⁴

Kui vanad ja tuttavad asjad on Mudlum seostanud nostalgiaga, siis võõra ja võõristava unenäomaailmaga. Üldse mängivad unenäod „Linnu silmades” tähtsat rolli. Raamatus peaaegu et ei leidugi dialoogi – on vaid tegelaste sise- või siirdkõne, mis toimub unenäo ja reaalsuse vahepealsel ja udusel alal: *Ainult nendel mõõtmatud hetkedel, mis jäävad une ja ärkveloleku vahele, tunneme oma hinges puuduvaid kohti* (lk 80). Isegi, kui mõni dialoog ette tuleb, tekib kahtlus, kas tegu ei ole siiski lihtsalt tegelase kahestumisega: *See on lihtsalt hääl, nagu me kõik siin. Võta kuidas tahad, on need pea- või südamehääl... või pärismaailma hääl... või poolpärismaailma hääl... maa-alused või maapealsed... võibolla ka ingellikud!!* (lk 129).

Nagu ka eelpool välja tõin, on tegelased oma füüsilisse eksistentsi aheldatud,

3 Detailitäpsusest on rääkinud Peeter Sauter. „Detailitäpne Mudlum” – Sirp 04.11.2016.

4 Olgugi et antud loos kirjeldab see lause ühte tundmatuks jäävat rahvust, võiks see väga vabalt ka eestluse kohta käia.

ning püüavad sellest unenägude kaudu vabaneda, näiteks näeb vana ja halli argipäeva lõksus vaevlev Archibald unes, et on kass: *Ta ajas mõnuga küüned välja ja tõmbas siis jälle konksu tagasi, nii tubane oli olla, selg ei valutanud, pea ei käinud ringi ja igav ei olnud ka* (lk 49).

Enda unenägudest on maru vahva rääkida, aga teiste omi on seevastu väga igav kuulata, eriti kui need pikale kipuvad venima. Mudlumi mahlakad ja värvikad kujundid loo-

Igasuguses nostalgias on mingi veider naudingumoment – lugeja justkui katsuks ja nuusutaks minevikku, siseneks ajapilti.

vad unenägudest aga abstraktseid ja naudivatavaid maailmu. Ometigi on hüplik ja teadvusevoolulaadse jutustamisstiili puhul oht, et lugeja tähelepanu hajub, unenägude maailm hakkab liialt uinutama. Mudlum on osanud seda vältida. Unenäole või nägemusele võib järgneda asjalik kirjeldus naisest, kellele ei meeldi piimapakkide nurgad või mõni muu äkiline teemavahetus, reaalsuse sissepõige. Võimalik, et me ei oska lihtsalt

näha, et ka saiapakki sulgeval traadil, kõige pisemal detailil igapäevaelus, võib olla oluline tähendus. Paratamatult võib igasuguse mateeria kuhjumine ühel hetkel lämmata-vaks muutuda.

Olen aeg-ajalt mõelnud, et mis oleks, kui tõsieluseriaalide inimesed elaksid sarjas lihtsalt oma tavapärase elu ning seriaali tipphetkel läheb üks tegelastest postkontorisse, poodi või apteeki. Fiktsionaalsetel seriaalidel nagu „Õnne 13” on tohutu menu just seetõttu, et inimene tahab lihtsalt teist inimest näha ja teda tundma õppida, vaadata, mida ta poest ostab või süüa teeb ning millised on teiste vannitoad ja raamaturiulid – *elu ongi igav film*, nagu märgib Mudlum (lk 104). Mudlum annab lugejale silmad, millega saab teiste eludesse piiluda, pelga 3D-efekti asemel *360 kraadi ja kõrvade taha ka* (lk 106). Nii pole ükski detail selles jutukogumikus liiga ebahuvitav või tühine, et lugejat sellega mitte kurssi viia. Tegelased on ühtviisi nii armastusväärsed kui ka koomilised, pea kõigis näib pesitsevat mingi seesmine närvilisus või rahulolematuse enda või elu suhtes. Ja tohutu üksildus, nii suur, et isegi surm ise võib osutada lohutavaks seltsiliseks: *Vähemalt oma viimase sammu teed sa käsikäes teisega. Sa pole ükski* (lk 164). Selle kõige juures on tegelased väga lummavad.

Lugeja, kes otsib teost, mille käest ära panemine osutub enne läbisaamist võimatuks ning kus pinge on pidevas haripunktis, peaks mujale vaatama, sest „Linna silmade” lugemine on pigem aeglane lugemine. See meenutab fotode vaatamist: avad albumi suvalisest kohast, mõne pildi puhul jääd pikalt vaatama ja meenutama, mõne puhul lased vaid silmadega üle. Mõned jäädvustused on aga sellised, mida

vaatad ikka ja jälle, et uusi detaile avastada. Head raamatud jagunevad samuti kaheks: ühed, mis justkui ei nõuagi uuesti lugemist, ja teised, mille puhul ei oskagi täpselt välja tuua, mispärast peab neid üha üle lugema – nagu „Linnu silmi”. Mudlumi värske teos on lihtsalt nii mitmetasandiline, et ühekordse lugemisega ei saagi kõike ära öelda. Lõppude lõpuks jääb küsimus *mis mõtteid mõtleb see teine pea?* (lk 149) alati õhku.

KOLKASSE ÜHEOTSAPILETEID EI MÜÜDA

Daniel Tamm

Liisa Nurme

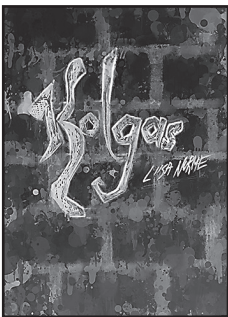
„Kolgas”

H. Nurme, 2016

J. K. Rowling debüteeris 32aastasena, Charles Bukowski 40aastasena. Liisa Nurme oli seevastu 15, kui ta avaldas noorteromaani „Kolgas”. Kõnealune kolgas on depressiivse Eesti väikelinna arhetüüp, „närune küla”, mille ainsas tõmbenumbri burksiputkas keerab kotlette teose protagonist Toomas. Kolgas on ta eksilis vabatahtlikult, sest püüab mineviku eest põgeneda. Toomase plaan ähvardab aga läbi kukkuda, sest enne jõule läheb burksiputka pankrotti ja ta valmistub alistunult koju naasma. Toomase naelutab paigale lahtine põrandaplaat, mis paljastab avause naabri vannitoalaes. Naabriks ei ole aga keegi teine kui kunagine armastatu Luise, kelle sosinastki piisanuks selleks, et Toomase elu hävitada. Luisele ei jää poisi uudishimulikud pilgud märkamatuks ja õige pea prõmmib ta Toomase ukse taga. Järgmiseks päevaks ostetud kojusõidupilet jääbki poisil kasutamata.

Süžee ülesehituselt toetub „Kolgas” Margus Karu „Nullpunktiski” kasutatud ja Kurt Vonneguti sõnastuses tuntud „man in a hole” motiivile. Tavapärast elu elav peategelane hakkab alla käima, kuid ronib pärast põhjas ära käimist jälle välja. Nurme teoses sooritavad säärase arengukõvera korraga nii Luise kui ka Toomas, kes kohtuvad üksteisega kõige mustemas masenduses. Trehvamine on noortele kui pilguheit peeglis: alles siis, kui nad teineteist näevad, mõistavad nad, kui täbarasti nende käsi tegelikult käib. Käsikäes hakkavad nad ka parema elu poole liikuma, toetudes üksteisele nii füüsiliselt kui ka mentaalselt – Toomas aitab püsti hoida anoreksiast habrast Luiset ja Luise omakorda soojendab alajahtunud Toomast. Loitma löönud leegile valab õli juurde Toomasele külla tulnud õde Saskia, kes tasakaalustab oma ülevoolavuse ja impulsiivsusega duo flegmaatilisust.

Selline struktuur on kahtlemata lollikindel, kuid „Kolka” vundament jääb pisut hõredaks. Inimese allakäik eeldab lätet, algpõhjust, mille mõjuvusest sõltub ka mandumise elujõulisus. Autor on Toomase tausta aga taotluslikult uduks maalinud. Vaid üksikute vihjete kaudu avatakse laaberdamist ja prassimist tulvil minevik, millest ei puudu ka võõrutusravi ja õnnetu armastus. Tema karakteris on teatav

põhjendus olemas, aga see ei mõju küllaldaselt, et eksiili õigustada. Luisele antakse võimalus oma minevikust pike-malt pajatada ning ühel öösel Toomase korteri rõdul peetud vestlusest saab lugeja teada tüdruku peretülidest ja lähedase surmast, millest on tingitud tema alaväärsuskompleks ja toitumishäire. Need on küll kulunud klišeed, kuid muudavad Luise tegelaskuju siiski usutavamaks ja põhjendatumaks.

„Kolkale” saab ette heita ennekõike sügavuse puudumist ja allteksti pinnapealsust. Seevastu väärib esiletõstmist teose vertikaalne haare ehk olustiku hoomamise ulatus.

Toomase karakter jääb hämaraks ka seetõttu, et autor ei ava tema *alter ego* motiivi. Nimelt loob Toomas endise elu eest pagemiseks uue identiteedi Robi, kes kehastab noormehe arvates külma ja anonüümse kolkaasuka ideaali, eemaletõmbunud ja vaikset perifeeriaelanikku. Nurme tarvitab seda motiivi teose alguses ja lõpus, kuid keskpaigas unustab selle. Toomase tegudes ei väljendu aga erilist kahestumust, ehkki võinuks: *alter ego* Robi aktiivsem kaasamine

oleks ka Toomase sisukamaks tegelaseks muutnud. Näiteks saaks selle kaudu isiku lõhestumist näidata samamoodi nagu kultusromaanis „Kakluskubi”. Nimevahetusega loodab Toomas saavutada teatavat kontrolli oma isiksuse üle, kuid see plaan ebaõnnestub täielikult. Noormees tunnistab oma läbikukkumist, aga tekst ei anna vihjeid selle kohta, et ta ennast üleüldse muuta kavatses.

Nii saab „Kolkale” ette heita ennekõike sügavuse puudumist ja allteksti pinnapealsust. Seevastu väärib esiletõstmist teose vertikaalne haare ehk olustiku hoomamise ulatus. 15aastase autori küpsus hetkeolukordade lahkamises ja õhustiku paberile panemises on imekspandav ja annab aimu harvaesinevast andest ja töökusest. Nurme püüab argipäevailu kenasti kinni, kirjeldades sulnilt nii pimedusse sulavat tatilarakat kui kopsudesse tungivat kuuma suitsu. Keelekasutus on ladus ja leidlik, isegi kui võrdlused *kuu-seta jõulud olid tema jaoks võrdsed tuumakatastroofi või kala söömisega* (lk 30) või *tegelikult ei meenutanud see soga lilli karvavõrdki rohkem kui näiteks traktorit või Mona Lisat* (lk 44) mõjuvad liialt otsituna. Sõnavara ise on samuti meeldivalt lai, mõjumata sealjuures ülepingutatuna. Tegelaste omavahelisse dialoogi on pikitud omajagu slängi ja olgugi et väljendid nagu „lic”, „mtea” ja „staf” kriipisid natuke silma, olid need tõetruuduse saavutamiseks olulised.

Sellest pisut lihtsakoelise ülesehitusega noorteromaanist ei puudu ka moraal, mille Toomas õigupoolest küll juba esimestel lehekülgedel üsna lakooniliselt sõnastab: *Võib-olla te teate seda, aga minevikuga on see jama, et sellest lihtsalt ei saa lahti* (lk 3). Selle mõtte kaudu saab uue tähenduse ka Toomase esmapilgul lapsik, kui mitte alusetu põgenemine

kolkasse. Ühegi tegelase vanust ei mainita, aga faktid, et Toomas sooritas oma lõpueksami maksimumile ja et tema nooremat õde Saskiat *pole veel kutsekast välja visatud* (lk 31) annavad aluse arvata, et Toomas on äsja lõpetanud gümnaasiumi ja seega just iseseisvasse ellu astumas. Teiste sõnadega: ta on eas, kus eneseotsingud kõige ägedamalt käivad.

Mahavisatud teismeliseaastad ja raisatud noorus kummitavad Toomast, võimendudes skisofreenialaadses ülemõtlemisses, mis jääb tekstis pigem ridade vahele, aga väljendub tema arutus teguviisis, näiteks lumetormi ajal jalutama minnes. Samas jääb Toomasel märkamata tõsiasi, et tema mured pole ületamatud ja nende seljatamiseks tuleb eluga lihtsalt edasi minna, mitte maapakku kaduda. Võrreldes Luisega paistavad Toomase mured iseäranis tühised, sest teda on ajanud kolkasse reaalsed probleemid. Ent mõlemad noored pääsevad kolkast välja samamoodi – tänu üksteise seltskonnale.

Näitlikustades mineviku eest põgenemise kasutust, rõhutab Nurme selle kõrval ka iseenda eest pagemise mõttetust. Toomas nendib elutargalt: *Ju see Rob oli oluline mulle endale. Sest kui sa etendad kedagi teist, mõtled kellegi teisena, siis on võimalik mõnda aega uskuda, et sa ise oledki see roll, see kattevari ja mitte sina ise* (lk 65). Kuivõrd Toomas on teose minategelane, on ka lugeja vaatenurk retrospektiivne. Autori lähenemises võib aimata õrna üleolekut, mis väljendub Toomase lühinägelikkuses ja plaanis, mis on juba eos määratud nurjuma. Isegi, kui Toomas üri-

tab oma sõnades olla enesekindel, kumab tema tegudest kõhklust ja kedagi teist tal etendada ei õnnestu. Põgenemine on kergema vastupanu teed minemine – märksa raskem on paigale jääda ja iseendaga leppida. Inimloomus ei ole olemuselt staatile, aga muutusi ei saa vägivaldselt läbi suruda, neile tuleb anda aega. Ühiskonnas, kus endaksjäämine nõuab suurt julgust, on säärane sõnum teretulnud ja pakub tuge

eksinud noortele, kes ei tea, mida endaga pärast keskkooli peale hakata.

Nende mõtete valguses väärib tähelepanu pealkiri „Kolgas” ise. Elköike tähistab see ilmselt toimumispaika. See on paik, mille Toomas valis välja kui *kõige mõttetuma koha, mis leida oli*. Kirjandusliku pretseedendina meenub näiteks Sartre'i „liveldusest” tuntud Bouville ehk Mudalinn. Kuid kui Sartre kirjeldab oma kolgast küllaltki detailset, sõnastades täpsemalt geograafilised piirid ja muud üksikasjad, mainib Nurme vaid üksikuid paiku, jättes üldpildi

**Nurme kolgas pole ainult asula:
see sümboliseerib ka üldisemat
tungi oma elu eest peitu püüda,
mugavustsoonis olesklemist ja
suutmatust tulevikuga tegeleda.**

uduseks – samamoodi talitati ka Toomase minevikuga. Sellest võib peegelduda kas autori laiskus või hoopis taotluslik üleolek: ta annaks justkui mõista, et kolgas pole lah-
tikirjutamise vaeva väärt. Nõnda jääb lugeja kujutlusvõi-
mele rohkem ruumi ja igaüks saab luua oma ettekujutuse
kolkast kui sellisest. Nurme kolgas pole ainult asula: see
sümboliseerib ka üldisemat tungi oma elu eest peitu pugeda,
mugavustsoonis olesklemist ja suutmatust tulevikuga tege-
leda. See probleemkoht tõstatab aga omaette küsimuse:
kas noorteromaanide eesmärk on kirjandusliku kvaliteedi
pakkumine või pigem sõnumi edastamine? Pelgalt ilukirjan-
duslikust perspektiivist vaadatuna on kolka viimistlemata
jätmine fopaa, kuid sõnumit ennast prioritseerides on tegu
hoopis kavala nükkega.

Ehkki „Kolgas” on nii vormi kui sisu poolest võrdlemisi
õhuke raamat, annab see sellegipoolest aimu Liisa Nurme
potentsiaalset. Teose struktuur on hõre, süžee kulunud, aga
ei saa salata autori suurepärase sõnaseadmisoskust. Koos
pesuveega ei maksa välja visata ka moraali ennast, sest sel-
lega saavad mingil määral samastuda kõik tuleviku suhtes
äraolevad noored inimesed. Neile, kes otsivad elavat olusti-
kukirjeldust ning asjalikku sõnumit ja on valmis mõningate
lihvimata äärte suhtes silma kinni pigistama, passib Nurme
debüüt kui rusikas silmaauku.

ME PROOSALINE LUULEKRIITIKA¹

Hanna Linda Korp

Pille-Riin Larm ja Joosep Susi postuleerivad märtsikuu Keeles ja Kirjanduses ilmunud 2015. ja 2016. aasta kriitika-ülevaates huvitava tõsiasja: kuivõrd eesti luule on muutunud proosa sarnaseks, on keeruline seda jaakpõldmaeliku metoodika kaudu analüüsida. Nii arvustatakse Larmi ja Susi sõnul luulekogusid samal moel nagu proosatekste: kriitikud vaatlevad teose teemasid, lugusid, ideid, stseene, maailma-vaatelisi pidepunkte, aga jätavad teksti luulelised tunnused justkui puutumata. Lühidalt, keskmis on üksnes see, *millest* luuletaja kirjutab, mitte aga see, *kuidas* ta seda teeb. Pole vist vaja märkidagi, et häid, laiahaardelisi, mitmekülgseid, vormi ja sisu võrdselt käsitlevaid luulearvustusi ilmub Larmi ja Susi järgi eesti kriitikamaastikul väga vähe ning seega vajab luulekriitika uut lähenemisviisi.²

See väljahõige – või õigemini karjatus – väärrib kahtlemata pikemat arutamist. Küsimus ei ole ju ainult selles, kuidas luulest *kirjutatakse*, vaid ka selles, kuidas luulest *mõeldakse* ja kuidas seda *loetakse*. Sestap uuringi siinkohal 2016. aastal ilmunud luule- ja mitte proosakriitikat: selle üle, millega on – väidetavalt! – asjalood kehvad, on palju põnevam arutleda kui millegi sellise üle, mis pigem toimib. Peakirja „Me proosaline luulekriitika” tuleb võtta rohkem küsimuse kui väitena – olen küll kriitikatekste analüüsides silmas pidanud Larmi ja Susi etteheidet proosastumisele, kuid see ei olnud minu ainus lähtekoht.

Vaatluse all on kokku 60 luulearvustust Loomingust (17), Sirbist (15), ERRi kultuuriportaalist (11), Vikerkaarest (8), Värskest Rõhust (8) ning Keelest ja Kirjandusest (1). Kuivõrd erameedias ilmub kriitikat üsna harva, jätsin need tekstid kõrvale. Minu eesmärgiks oli saada luulekriitika tervikpilt nende väljaannete põhjal, kus ei arvustata luulet erandkorras, vaid regulaarselt ja järjekindlalt.

Jagasin arvustused kolmeks eri tüübiks: 1) ümberjutustavad ja tutvustavad, 2) polemiseerivad ning 3) analüüsivad arvustused. Need tüübid jagunevad omakorda alaliikideks ning leidub arvustusi, mis esindavad mitut suunda.

1 Essee aluseks on 18. aprillil 2017 Eesti Kirjanduse Seltsi ülevaatekoosolekul peetud ettekanne.

2 Pille-Riin Larm, Joosep Susi. „Me kiretu kirjanduskriitika” – Keel ja Kirjandus 3/2017, lk 170.

Esimene liik (mida Larm ja Susi kõige enam kritiseerivad, ehkki ei nimeta seda niimoodi) on ümberjutustavad arvustused ehk kriitikatekstid, mille üheks eesmärgiks on luulekogus ilmunud tekstide lugejale tutvustamine ja ümberjutustamine. Arvustaja on lähtunud lugejasõbralikust eeldusest, et pärast arvustuse lugemist tõttab lugeja poodi ning muretsseb endale vaatluseluse teose – või siis hoiab sellest suure kaarega eemale. Enamjaolt on ümberjutustavad arvustused positiivse hoiakuga: vähe leidub kriitikat, mis teeks teose täielikult maha. Puhtaid ümberjutustusi on tegelikult vähem kui eri liike kombineerivaid arvustusi. Võiks öelda, et paljude arvustuste tugisammas on ümberjutustus, kuid heades arvustustes liigutakse sisu kirjeldamiselt selle analüüsi või hinnanguni või kas või muljeteni.

Sellist tüüpi arvustuse positiivseim külg on lugeja valgustamine ja harimine. Mõne väga hea näite puhul (nt Toomas Kalli arvustus Mart Juure „Meie küla superstaari” kohta³) ei pea raamatut üldse kätte võtmagi, et lugemiselamust saada. Mõne väga halva näite puhul jääb lugeja tühjade kätega: ta ei saa teada, kas teos on hea või halb, kes on autor ja mida ta on varem kirjutanud, ta loeb tsitaate, mis omavahel ei seostu, ega suuda neis orienteeruda. Kõige igavamate ümberjutustuste hulka kuuluvadki sellised arvustused, kus üle kolmandiku tekstist on täidetud tsitaatidega – ja tsitaatide ümberjutustustega.

Vaid kirjeldusest koosnevatele arvustustele, mida ilmub küll harva täiesti puhtal kujul, saaks anda tabava ingliskeelse nimetuse *review*. Ülevaade. Mis sealt kaugelt paistab? Mida kriitik silmi kissitades näeb? Taoliste tekstide ilmutiskoht võiks olla näiteks ERRi kultuuriportaal: vahelduseks raamatupoodide mittemidagiütlevatele sisututvustusele saaks *review*’st hõlpsasti teada, kas antud teost oleks mõtet näiteks oma vanaemale kinkida. Kuid trükiajakirjanduses ilmuvad arvustused võiksid olla pisut tuumakamad, üldistavamad, analüüsivamad. Ümberjutustus on arvustuses küll analüüsi ja kontekstini jõudmiseks vajalik, kuid mitte nii vajalik, et kogu leheruum sellega täita.

Teine liik arvustusi – ja neid on juba märksa vähem kui ümberjutustavaid – keskendub mingisuguse *poleemika* tekitamisele ja selle hoidmisele. Seda tüüpi arvustustes on põhiküsimuseks, mida antud luuleteos elu kui sellise kohta ütleb? Kuidas vastavad luules esitletud nähtused elus leiduvatele nähtustele? Kuidas seostub luule ühiskonnaga,

Küsimus ei ole ju ainult selles, kuidas luulest kirjutatakse, vaid ka selles, kuidas luulest mõeldakse ja kuidas seda loetakse.

3 Toomas Kall. „Ajalik ja ajatu Mart Juur” – Looming 11/2016, lk 1631–1632.

kirjandusvälja ja -ajalooga? Kes on autor ja millist ühiskondlikku rolli talle omistatakse?

Niisuguseid arvustusi ei kirjutata aga kõigi luuletajate teoste kohta. Mitmel rindel tegutsevate, avalikult valjuhäälsede luuletajate (nagu Jürgen Rooste) kirjutiste seoseid päriseluga mainitakse rohkem kui näiteks Doris Kareva puhul. Nii märgib Kätlin Kaldmaa Rooste „Vana hiire lau-lude” ning „Idealse abikaasa” ühisarvustuses: „Kes loeb, see

teab, et Rooste luule on eluga tihedalt seotud. Eluga Eestis. Eluga selle kõikvõimalikes avaldumisvormides, Higgsi bosonini välja.”⁴ Ent elu ja kunsti võrdlevat vaadet Kaldmaa arvustuses siiski ei järgne: mainitakse küll nendevahelisi seoseid, kuid laiema järel-duseni ei jõuta. Missugust elu, milliseid eluvorme Rooste oma luules õigupoolest peegeldab? Ja mida see tema luule *vormi-lises, mitte temaatilises* kontekstis tähendab? Milline maailm tema luulest välja joo-

nistub? Nendele küsimustele vastab hoopis Leo Luks, kes oma arvustuses muide selgelt postuleerib, et eristab Rooste isiku tema luulest⁵.

Elu ja luule seoseid avatakse – küll pisut varjatud kujul – ka mujal, näiteks Silvia Urgase „Siht/koha” retseptisioonis. Tundub, nagu pööraksid kõik arvustajad⁶ peamise tähelepanu sellele, et Urgase luule on tänapäevane, selles kirjeldatakse nähtusi, millega arvustajad oskavad samastuda (nagu teletekst, Koit Toome, Annelinn, Eesti kroon). Ent kriitikud ei taha või ei julge elu pealt pilku luulele pöörata ega näiteks Urgase kujundivaliku kohta midagi sisulist väita – teletekst, Koit Toome ja Eesti kroon jäävad nostalgiaobjektideks, neid ei analüüsita tekstisiselt. Samas võib luulest elu leidmine huvitava ja kõnetava lõppjärel-duseni viia. Nii on Andra Teede Urgase luule kaudu millenniumi-

pölvkonna elutunnetuse ära sõnastanud: „Kui selline autor juba viitsib ekraanid kinni panna, kodust välja minna ja midagi teha, olgu või iroonia ja tüdimusega, tasub seda tähele panna.”⁷

Polemiseerivate arvustuste hulka kuuluvad ka sellised ülevaated, kus kirjeldatakse eesti luule hetkeseisu. Enamjaolt juhtub see kogemata, siis kui autori loomine asetatakse laiemasse konteksti. Nõnda kirjutab Silvia Urgas Aleksandra A.T. luulekogu arvustuses: „Eesti poeesiaskeene jaguneb laia pintsliga eraldusjoont tõmmates kaheks: luule rahvale

Ümberjutustus on arvustuses küll analüüsi ja kontekstini jõudmiseks vajalik, kuid mitte nii vajalik, et kogu leheruum sellega täita.

4 Kätlin Kaldmaa. „Poksimatš: Rooste vs. Rooste” – Looming 4/2017, lk 590.

5 Leo Luks. „Kas laul on lauldud?” – Vikerraar 6/2016, lk 91.

6 Olgu siinkohal märgitud, et Urgast arvustasid miskipärast ainult peaaugaliult nooremapoolsed naisluuletajad, nagu Teede, Ahi, Grigorjeva ja Vassenin, aga ka nt Jaanika Valk ... Viibutan toimetajate suunas sõrme ja küsin: „Miks küll? Miks?”

7 Andra Teede. „Igavlejade põlvkonnana irooniline esipoetess” – Vikerraar 7–8/2016, lk 198.

ja luule kirjandusrahvale. Pole ju saladus, et luulet väga ei osteta ning poeete ja poetesse, kes (veel) väljaspool kirjanduse õppekava, tuntakse vaid kitsas ringkonnas.⁸ Poeesiaskeene on ka „enesevaatlusest tiine, autoteraapiiline” (P. Helme), „rahulolematu ja kaootiline” (S. Grigorjeva), „näitamise poole kaldu” (J. Susi), „enneolematut õitseaega üle elamas” (T. Kall), täis „igasuguseid noori kõvahäälseid ja naiivsete sotsiaalsete hinnangutega poeete” (P. Matsin), sellel on „habras ja katkendlik struktuur, rohkelt ähmasid viiteid, korduvad ja painavad motiivid” (B. Veizenen). Enamik arvustajatest paigutavad arvustatava autori ja tema loomingu kirjeldatud kontekstist väljapoole: Aleksandra A.T. pole ei rahvaluuletaja ega ka kirjandusrahva luuletaja, Margo Vaino ei ole autoteraapiiline kirjanik, Joanna Ellmann ei karju, vaid sosistab maitsekalt oma surmahõngulist luulet. Kriitika kõlab rohkem kriitika moodi, kui loetut millegagi vastandatakse – autor ei ole selline nagu teised, ta on eriline! Nii mõnestki arvustusest võib leida löike selle kohta,

Nii mõnestki arvustusest võib leida löike selle kohta, millise luulekoguga tegu *ei* ole, vaid harva jõutakse määratluseni, milline ta *on*.

millise luulekoguga tegu *ei* ole, vaid harva jõutakse määratluseni, milline ta *on*. Ning veel harvemini määratletakse luulekogu tema sisemiste ja vormiliste, mitte temaatiliste tunnuste järgi.

Ühe vastandliku ja erandliku näite saab siiski tuua. Nii kirjutab Tiit Hennoste 2016. aasta ainsas (!) Keeles ja Kirjanduses ilmunud luulearvustuses Hasso Krulli ja Carolina Pihelgase koostatud Marie Underi „Sonettide” radikaaltõlgete kohta võrdleva, konteksti eeskujulikult arvestava analüüsi, kus jõuab järelduseni, et Underi tekstide tõlgendused on igavad, emotsioonitud, mittekuhugijõudvad, kiretud⁹. Ent nagu ka Susi ja Larm märgivad¹⁰, ei ole Hennoste teost kritiseerides arvestanud sellega, et ehk ei olnud „Sonetid” *hommage* Underile, vaid neil oli kontseptuaalsem eesmärk (sellesama töid kogumiku koostajad ka teose sissejuhatuses välja). Milleks tekitada konflikti seal, kus see muutust ei too?

Üks kõrvalepõige veel. On selge, et 2016. aastal ilmunud luulekriitika on vaikne ja tasane. Kriitikavälja keegi ei raputa. Arvustused kõnelevad üksteisega pigem harva. Üks vähestest, kes kriitika-pilti laiemalt kõnetada soovib, on Sveta Grigorjeva, kes lisab oma märkused arvustuse lõppu. Nii kirjutab ta Billeneve luulekogu arvustuse lõpetuseks eelneva teksti või arvustatava teose suhtes täiesti juhuslikuna mõjuva lõigu: „Nimelt leiab

8 Silvia Urgas. „Banaalsetest teemadest kirjutamise julgus” – Vikerraar 10–11/2016, lk 201.

9 Tiit Hennoste. „Kilpkonna kaunistamine kalliskividega. „Marie Underi „Sonetid”, dekadentsiajastu loid luule” – Keel ja Kirjandus 2/2016, lk 129–132.

10 Pille-Riin Larm, Joosep Susi. „Me kiretu kirjanduskriitika” – Keel ja Kirjandus 3/2017, lk 174.

Juhan Hellerma eelmises Värskes Rõhus Krista Ojasaare kogu arvustades, justkui elaksid sotsiaalse närviga lugejad kuidagi ahtama luulemenüüga maailmas. [...] Kui nüüd juba võrdlemiseks läks, siis kas pole hoopis nii, et nn sotsiaalse närviga lugejad loevad üldjuhul ka kõike muud kui sotsiaalset luulet-kirjandust, aga need, kes üldiselt loevad indrekhirvelikke „ülendavaid” tekste, ei jõua oma lugemusega palju kaugemale?”¹¹ Ka Silvia Urgase arvustuse lõppu lisab Grigorjeva tekstiga mittehaakuva lisanduse, astudes

Konkreetseid luuletekste võetakse analüüsi- või eritlusobjektiks üksikutele juhtudel, enamjaolt on kriitik vaadanud luulekogu tervikuna, leidnud üldiseid tunnuseid, tunnuste põhjal tõlgenduse loonud ja oma tõlgenduse ilmestamiseks tekstinäiteid toonud.

vaidlusesse Jaanika Valguga, kes tema arvates arvab valesti, kui ütleb, et riimluule on kadumas.¹² Kahtlemata on sellised diskussioonialgekesed vajalikud, aga ilmselgelt mitte taolises kontekstis – laiema kõlpinna saavutamiseks peaksid need ilmuma eraldi tekstidena ning arutama ka teisi üldiseid probleemküsimusi.

Kolmas, kõige laiem ja mitmekihilisem arvustuseliik, on *analüüsiv* kriitika. Nagu teisedki liigid, pole ka analüüs omaette kirjutamisviis – puhast, mitte ümberjutustavat või kirjandusolukorda laiemalt kõnetavat analüüsiarvustust ei leidugi. Nii on pea kõikide luulearvustuste ühisnimetajaks see, et tekstile on lähenetud kalkuleerivalt, arutlevalt, üldistavalt, empaatiliselt.

Joosep Susi toob Maarja Pärtna luulekogu „Saamises” arvustuses välja probleemi, mis sõnastus ka kriitikaülevaates: „Tekstidest, mis üritavad kehtestada iseenda lugemist luulena, otsitakse ikkagi laiemaid teemasid, üritatakse sõnastada kogu raamatut läbivaid mõtteid, vaadeldakse tegelasi, jutustatakse [teost] ümber ...”¹³ Niisiis, Susi arvates otsivad ja analüüsivad kriitikud luuletekstist pigem proosale omaseid tunnuseid, kvaliteetset proosaanalüüsi metoodikat seejuures rakendamata. Teemaatilise analüüsi spekter on kahtlemata laiem kui vaid luulekogu üldiste teemade otsimine ja sõnastamine – sinna alla võiks mahtuda ka nende seostamine muude kunstinähtustega, teiste samal ajal ilmunud tekstidega, ühiskondliku või isikliku mõõtmega, kuid üldjoontes olen Susiga nõus. Konkreetseid luuletekste võetakse analüüsi- või eritlusobjektiks üksikutele juhtudel, enamjaolt on kriitik vaadanud luulekogu tervikuna, leidnud üldiseid tunnuseid, tunnuste põhjal tõlgenduse loonud ja oma tõlgenduse ilmestamiseks tekstinäiteid toonud.

Kui võtta arvustuste hindamisel aluseks Benjamin Bloomi mõtlemisprotsesside ja vaimse tegevuse taksonoomia, mis koosneb kuuest tasandist ehk teadmisest,

11 Sveta Grigorjeva. „Raudbetoonist vaade” – Värskes Rõhk 2/2016, lk 124.

12 Sveta Grigorjeva. „Väike tark tüdruk taskus” – Sirp 27.03.2017.

13 Joosep Susi. „Luuletu luule” – Vikerraar 4–5/2016, lk 177.

mõistmisest, rakendamisest, analüüsist, sünteesist ja hindamisest¹⁴, siis üldist temaatikat käsitlevad kriitikatekstid jäävad üldjuhul teadmiste rakendamise ja nende analüüsi vahepeale. Miks? Võtkem näiteks Iiris Viirpalu Värskes Rõhus ilmunud arvustus Maarja Pärtna luulekogule „Saamises”. Autor on eristanud kogus leiduvaid motiive, nagu uni, mäletamine, lilled, loodus, ning pärast tunnuste selgitamist ja näidete toomist jõuab kriitik ka järeldusteni: loodus võib viidata turvalisuseotsingule, püüdele end millegi eest hoida või tavaelust eemalduda.¹⁵ Viirpalu on analüüsinud Pärtnat tema enda luuletuste või luuleilma kaudu, aga pole analüüsist sünteesini või hindamiseni jõudnud. Bloomi järgi tähendab süntees osadest uue terviku loomise oskust, mis tähendab kriitikas seda, et arvustaja on mõistnud teksti tähendust, kuid arvustuse fookus liigub arvustatavalt teoselt laiema – või hoopis kitsama! – mõtestuseni. Sünteesiv kriitikatekst on väärtus omaette: kui analüüsiv arvustus peegeldab arvustatavat teost, siis sünteesiv tekst keerab peegli laia maailma poole.

Sünteesini jõudvaid luulearvustusi on paraku vähevoitu¹⁶, aga neid on siiski rohkem, kui esialgu tundub. Vaadelgem, kuidas jõuab näiteks Margus Ott Jüri Kolgi luulekogu „Mee lakkumine pole meelakkumine” arvustades sünteesini. Esiteks tutvustab Ott lugejale oma lugemisviisi: ta märgib, et tegemist on vahekokkuvõttega, kus ta üritab välja tuua neid aspekte, mida ta Kolgi luulet lugedes seni on tähele pannud, samas teadvustades, et pinna all on veel teisigi olulisi asju, mida ta praegu ei käsitle. Siis tutvustab ta oma ootusi kunstile: see peab teda paigast nihutama.¹⁷ Järgnevalt avab ta Kolgi tausta, kuid mitte tema eelnevat loomingut ümber jutustades, vaid žanriproblemaatika kaudu uurides: kuidas erinevad üksteisest Kolgi proosa- ja luuletekstid (proosa on eksplitseeritum, seal on peale „minu” ja „sinu” rohkem „teda”, mitte nagu luules, kus piirdatakse mina-sina-tasandiga). Seejärel analüüsib

Ott paari luuletust, et sina-mina nihkumist paremini ära markeerida. Arvustuse keskel jõuab kriitik selleni, mis funktsioonid on Kolgi luules vihjetel ja tsitaatidel: nimelt kasutab luuletaja nõnda palju tsiitaadiobjekte, kuna „see aitab luua „anarhilise, risomaatilise võrgustiku, kus erinevat laadi figuurid on ühel tasandil”, samuti õilistab see tänapäeva, tekkitab ajus uusi „neuronaalseid” ühendusi”.¹⁸

Sünteesini jõuab Ott aga luuletuse „Masinate mäss” analüüsi kaudu. Kolk kirjutab selles luuletuses luulekeelest kui

14 Benjamin Bloom. „Taxonomy of Educational Objectives: The classification of educational goals” – New York: David McKay Company.

15 Iiris Viirpalu. „Saamises” – Värske Rõhk 2/2016, lk 128.

16 Sellise kirjutamisviisi pionierideks on näiteks Hasso Krull ja Aare Pilv, kes on sellega seoses ka positiivset tähelepanu saanud, mistõttu ma nende tekste siin ei käsitle.

17 Margus Ott. „Vereimemine pole meelakkumine” – Vikerkaar 3/2016, lk 115.

18 Samas, lk 117.

pelgast tööriistast. Ott haarab sõnasabast kinni ja arutleb pikalt selle üle, kuidas keele aktiivsus ja passiivus kokku sulavad; et luuletamine on piirav ja pärssiv, kuid siiski uusi maailmu avav tegevus: „Luuletaja ühest küljest „teeb / mis vaja”, ta ei saa väljenduda teisiti, kui ta väljendub, aga teisest küljest on ta täielikult vaba, „teeb / mis tahab”.¹⁹ Luuletajast saab Kolgi luuletuste kaudu ja Oti käsitluses sümbol, võrdkuju.

Süntees võib väljenduda ka muul moel kui filosoofilist laadi arutlustes. Nii jõuab Tiina Kirss Veronika Kivisilla „Cantus Firmuse” arvustuses tekstilähedase lugemisviisi kaudu (see tähendab, et Kirss justkui jalutab mööda Kivisilla tekste) küsimuseni: „Mis oleks, kui ...?” Kirss nendib: „Lugejana tekkis vahel mõte, mis juhtuks, kui Kivisilla püüaks oma luuletuste seadmisel ka „lahutamise meetodit”, loobuda liigsetest sõnadest, isegi vaikusega üle pakuda, proovida, mis juhtuks, kui midagi ära või vahele jätta. Sellised mõtteproovid võiksid justkui kommentaariumi lisamise vastandina Kivisilla järgmisi luulekogusid „läbi katsuda” ning teravdada taju üleminekul jutustusest lüürikasse ja vastupidi.”²⁰ Niisiis ei ütle Kirss lihtsalt, et Kivisilla luuletused on kohati liiga sõnaküllased, vaid pakub välja alternatiivi, kriitilise mõõtmega, kuid igati empaatilise soovitusena.

Lõpetuseks ja kokkuvõtteks tahaksin endistele, praegustele ja tulevastele luulekriitikutele (ning miks mitte ka kriitikatoimetajatele) mõned soovitusel anda. Head toimetajad, mis oleks, kui naisluuletajate teoseid arvustaksid peale naisluuletajate endi ka teised? Head ümberjutustamishimulised, mis oleks, kui kirjutaksite vahelduseks *kas või* sellest, mida te lugedes tunnete ja mõtlete, mitte sellest, millest raamat räägib? Head raamatukujundussõbrad, mis oleks, kui seoksite oma tähelepanekud teose kujunduse kohta selle sisuga? Ja mis oleks, kui saadaksite tähelepanekud kujundus- ja trükivigade kohta otse raamatu toimetajale ning kujundajale? Head teemadeotsijad, mis oleks, kui võtaksite mõne luuletuse kätte ja vaatleksite seda päris-päris lähedalt, otsiksite sellest sümboleid ja motiive, metafoore ja allegooriaid? Head kriitikud, mis oleks, kui sõnastaksite arvustuses oma analüüsimeetodi? Ja mis oleks, kui lähtuksite kriitikateksti kirjutades eeldusest, et tekstil peaks olema ka eraldiseisev väärtus, mitte ainult arvustatava teosega suhestumine?

19 Samas, lk 118.

20 Tiina Kirss. „Aga ükskord algab aeglane aeg ...” – Looming 7/2016, lk 1040.

RAAMATU- SOOVITUSED

**Tove Jansson, „Reis kerge pagasiga” (tlk Mari Jesmin).
Eesti Raamat, 2005**

Esimene asi, mis Janssoni puhul võlub, on stiilist õhkuv lapsepõlve muumiorulik turvatunne. Järele mõeldes on nendes väikestes naljakates ja nukrates lugudes midagi täiesti imetlusväärset. Vahel tekib kahtlus, et ei ole võimalik olla läbinägelik, olemata misantroop; aus, olemata masendav; ja usutav, olemata lootusetu. Et kirjandus ei saa olla „positiivne” või konstruktiivne, olemata kuidagi võtsilt propagandistlik. Aga võtad Janssoni ja näed, on võimalik, saab. Noh, mitte nii, et jookseks kohe lauldes helget tulevikku ehitama, aga midagi sellist juhtub küll, et hakkab tunduma: maailm ei olegi võib-olla hukule määratud ja headus on vist ikka olemas.

Katre Talviste, „Laulmine iseendast ja teistest. Mõtteid tõlkivatest luuletajatest”. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013

Katre Talviste lugemine tekitab minus samasugust raskesti määratletavat õnnetunnet nagu Jansson. Mõelda, et keegi oskab nii targalt ja vaimukalt ja inimlikult kirjutada! Et kellelgi on millestki (näiteks prantsuse kirjandusest Eestis) selline ülevaade! Selline võime liikuda tasandite vahel, linnulennuvaatelt üksikasjadele. Lihtsalt esseistikakuld. Aga oluline on mainida, et need esseed pole huvitavad mitte ainult tõlkijatele või tõlketeadlastele. Eesti kirjanduslugu ei saa vaadata ilma eesti tõlkeloota, eesti kirjandusest rääkimine ongi muuhulgas paratamatult tõlkest rääkimine. Ja ka seda üldist, sõdade, riigipiiride ja poliitikute ajalugu on mõnigi kord kasulik vaadata kirjanduse ja tõlke kaudu. Eelkõige siis, kui liiga kergesti kipub pähe mõte, et „kuidas

ta võis" ja „mina küll nii ei teeks", ja kui meid huvitab, kuidas oli mingis hetkes nende sõdade, riigipiiride ja poliitikute keskel tegelikult elada.

Betti Alver, „Kõmpa". Betti Alveri Muuseum, 2011

„Kõmpa" on üks päris pöörane keeletegu. Kui peaks tekkima vastik kahtlus, et äkki ikkagi ei saa mõnda asja eesti keeles päris õigesti ja hästi öelda, siis tuleb endale kõmpakuur välja kirjutada ja varsti ilmneb, et eesti keeles saab kõike, mis üldse ütlemist väärib, öelda õigemini ja paremini kui üheski muus keeles. Kui tõlkides jookseb juhe kokku – „Kõmpa"! Kui usk sõna jõudu kaob – „Kõmpa"! Kui sugeneb mingi imelik matsirahva häbi – „Kõmpa"! Noor Alver, kes oma ideaalmaastikel ronib ja hiilgavate hõlmade järele viskudes hakkab, on ju vaimustav küll, aga „Kõmpa" Alver, kes armastab tossikesi, kehvnoid, kobasid, kroosusid, paplärre, pudlesid, possereid, kehvardeid, tohmuseid, sussjalgu, liiplaabakaid, kroosusid, supimökusid, inimkrassakaid, tõbikäppasid, kislakotte ja muid säherdusi mähkasid-prostasid, aitab võib-olla paremini eluga hakkama saada.

Mirjam Parve

AUTORID

Hans Alla (24)

elab nüüd Tallinnas, vahetab töökohti, et leida seda kõige lahedamat.

Rauno Alliksaar (24):

„Mõtlen siis: persse, see kirjutamine ei koti mind ju üldse. Jobu, sa muudkui kirjutad, aga kas on mõtet päevi kirjutamisele raisata? Kas sulle ei helista mitte kunagi mitte keegi? Mida see tähendab, et keegi sulle kunagi ei helista?”

– Paolo Nori „Tuubat ei ole”.

Amie Barrodale (41)

on ameerika kirjanik, kelle lood sünnivad elust enesest. Tema lood on ilmunud Paris Review's, Harper's Magazine'is jt ajakirjades. Ta on olnud The Onioni toimetaja, hetkel töötab VICE'i ilukirjanduse toimetajana. 2012. aastal võitis ta ajakirja Paris Review Plimptoni auhinna novelli „William Wei” eest.

Kristjan Haljak (26):

„On midagi vääritut mehes, kes astub reede õhtul baari, käes poekott piima ja sardellidega.”

Foto: Renne Altov

Andris Feldmanis (34)

elab ja kirjutab Tallinnas. Peamiselt filmistsenaariume koos Livia Ulmaniga. Tema esimene romaan „Viimased tuhat aastat” ilmus 2016. aastal.

Alexander Gronsky (36)

on Tallinnas sündinud rahvusvaheliselt tuntud vene fotograaf. Tema töödes on olulisel kohal linnamaastikud, eriti suured majade vahele jäävad maa-alad Venemaa äärelinnades. Gronsky töid oli võimalik näha mais 2017 galeriis Noorus. Praegu elab Gronsky Moskvast.

Elisabeth Kaukonen (21):

„Oskan hästi sisse magada, asju ära unustada, muretseda, sõnu sean ritta ka täitsa normaalselt. Aga ennast tutvustada ma ei oska ...”

Sven Kütt (33)

oskab kohati näha, kohati kobab pimeduses. Arvab jõe palju, teab palju vähem. Moonutab minevikku, kuid üritab olla aus.

Helena Läks (29)

on jälle kolinud.

Marianne Lind (31)

võtab kirjandust väga tõsiselt.

Kaarel Mihk (22):

„luusalk õõritab e-debatiroökla suul.”

Mari-Liis Mürsepp (25):

„Kui mul läheb midagi hästi, siis on see enneolematult imeline, kui halvasti, siis ülim kaos. Armastan luuletamist, sest luules on lialdused lubatud ja paljud neist otsivad minus väljapääsu.”

Mari Paberit (18):

„Käin keskkoolis ja mul on 1988. aastakäigu valge Chrysler Shadow, millel olemas esivedu, autopiloot, konditsioneer, stereo, immobilisaator, turvapadi, automaatkäigukast ja neli ust.”

Laura Oras (29):

„Seisan selg vastu seina mind ründavad meri lilled ja suits”
– Ilmar Laaban.

Gerda-Liis Palmiste (22)

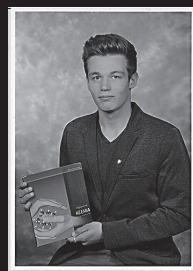
huvitub kirjandusest ja kultuurist. Hobideks on rahvusvahelised *live action roleplay*'d, Eesti Naisüliõpilaste Selts ja inimpsühholoogia. Õpib Tartu ülikoolis folkloristika erialal.

Kristel Sergo (Olevus Art) (30)

igapäevaseks kaaslaseks rännakutel ning jalutuskäikudel on visandiraamat, kuhu joonistab nähtut. Teda inspireerivad nii linnad, loomad, taimed kui ka maagilised olevused.

Kristel Birgit Potsepp (19):

„peace love namaste jne™”

Daniel Tamm (20)

naudib ülikoolieelset vaheaastat, loeb ja kirjutab (sidekriips.com) ning kasutab Eesti Keele Instituudi e-keelenõud rohkem kui talle tunnistada meeldiks.

Tiina Veikat (28):

„Täna Emily Dickinson, homme David Markson, ülehomm Jean-Philippe Toussaint. Üleülehomm vaatame ...”

Hele-Mai Viiksaar (25)

tahaks ideaalis elatuda sellest, et loeb kodus raamatuid ja räägib nendest. Umbes sama asja õpib ka ülikoolis, aga paradosaalsel kombel ei jõuagi kooli kõrvalt väga palju lugeda. Suudab alati igal pool ära eksida ja sekeldustesse sattuda.

Anette Helene Vijar (23) kirjutas Šotimaal magistritöö Ameerika kirjaniku edust Nõukogude Venemaal. Nüüd on tagasi Tallinnas, tõlgib uudiseid, sõidab hea meelega ühistranspordiga ja unistab kaltsuvaipade kudumisest. Käis antud kirjelduse õigeaegse kirjutamise asemel Kukerpillide kontserdil.

VÄRSKE RÕHU PREEMIAD

2016. aastal avaldatud kaastööde eest:

Helena Läks

luule (nr 47)

Helena Läksi luuletsükkel „yo autor so marginaalne” kujutab humoorikalt noorluuletaja kõhklus. Kas poemüüja tunneb ära, et tema ongi *vikerkaares number 2/2008* avaldatud väga julgelt eksperimenteerivate luuletuste autor? Kas sülletõmmatud veiniklaasist saab kirjutada luuletuse või ikkagi ainult blogipostituse? Läksi tekstid on ühtaegu muhedad ja eneseiroonilised, kirjutatud kindla käega ja üleliigse pretensioonita.

Marianne Lind

novell „Nihe” (nr 47)

Paneelmajade rajoonid muutuvad üha kirjanduslikumaks. Marianne Linnu novellis „Nihe” toimub tegevus Lasnamäel, siin jutustatakse pealtnäha tavalise noore pere elust. Kuigi lugu on täiesti argine, muudavad mõned väikesed nihked selle kummituslikuks, isegi painajalikuks. See tunne püsib ka pärast lugemist.

Maarja Helena Meriste

arvustus „Tingimustega inimeseksolemine” (nr 48)

Harva on kriitikadebüüt nii küps, et väärib esiletõstmist. Erandeid aga leidub – Maarja Helena Meriste arvustus Jim Ashilevi romaanile „Kehade mets” on just sedalaadi tekst: heas keeles, analüüsiv, tasakaalukas. Ehk kui tsiteerida autorit ennast, *narratiiv ei triivi ühemõtteliselt lunastava lahenduse poole, vaid püüab problemaatikat võimalikult mitmetahuliselt ja sügavalt avada.*

Agne Pilvisto

essee „Üht tarkust ma nägin päikese all” (nr 48)

Agne Pilvisto arvustus Koguja raamatu uuele tõlkele on niivõrd põhjalik ja tihe, et kuulub pigem essee kategooriasse. Autor suudab haaravalt kirjutada nii raamatu taustast kui ka eri tõlgetest, tuues paralleele Vana-Idamaa tarkuskirjandusega ja tehes ekskursse etümoloogiasse. Ühe kolleegiumiliikme sõnadega: *Ei ole muidugi mõistlik arvustada Värskes Rõhus sellist asja, samuti pole mõistlik teha 17 joonealust. Aga ikkagi – mis parata, kui inimene süveneb ja oskab kirjutada.*

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Hanna Linda Korp

Keeletoimetaja: Pirgita-Maarja Hallas

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Kristel Sergo

Fotod Alexander Gronsky

Fotod lk 62 ja 69 Helena Parmask

Fotod lk 64, 67 ja 70 Berit Kaschan

Fotod lk 46–55 Kristjan Haljak

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 50 (2/2017)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

VR 48. numbris jäi märkimata Manfred Dubovi intervjuu
fotode autor Grete Veski Väli. Vabandame!

SISUKORD

1	Laura Oras
9	Andris Feldmanis
25	Gerda-Liis Palmiste
28	Rauno Alliksaar
37	Elisabeth Kaukonen
42	Mari-Liis Mürsepp
46	Päevik: Kristjan Haljak
56	Kristel Birgit Potsepp
59	Kaarel Mihk
62	Intervjuu Berit Kaschaniga
72	Sven Kütt
78	Amie Barrodale
88	Marianne Lind
92	Hans Alla
98	Mari Paberit
104	Tiina Veikat
106	Alexander Gronskey
115	Rauno Alliksaar Tõnis Tootsenist
120	Anette Helene Vijar KIK!B-st
124	Hele-Mai Viiksaar Mudlumist
129	Daniel Tamm Liisa Nurmest
133	Hanna Linda Korp luulekriitikast
140	Raamatusoovitused
142	Autorid
144	Värske Rõhu preemiad

Hind 2.60 eurot

9 771736 295428 02